

**ПРИВАТНА УСТАНОВА
«НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЄМЕЛЬЯНОВА ІННА ІВАНІВНА

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ
МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____І.І. Ємельянова

Науковий керівник – **Пилипенко Володимир Пилипович,**
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

Ужгород – 2025

АНОТАЦІЯ

Ємельянова І.І. Адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2025.

У дисертації визначено сутність та зміст адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

У дисертації вирішено завдання із: характеристики Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади, його адміністративно-правового статусу, компетенцію, структуру та функції діяльності; визначення нормативно-правових засад діяльності Міністерства юстиції України; обґрунтування поняття, ознак й класифікації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; опису нормотворчих адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; дослідження дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; з'ясування адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є однією із перших комплексних наукових праць з вивчення проблеми реалізації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. У результаті дослідження сформовано цілісне бачення нормотворчих адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України як юридично визначеного і процедурно врегульованого способу

зовнішнього вираження публічної волі, спрямованого на встановлення загальнообов'язкових правил поведінки в межах предмета відання органу, що дозволило їх відмежувати від правозастосовних індивідуальних актів за ключовими ознаками: адресністю, характером приписів та кратністю застосування.

Встановлено систему дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України, що охарактеризовано через виділення предметних сфер їх реалізації, де виокремлено: державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державну реєстрацію речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно; державну реєстрацію актів цивільного стану; надання дозволу на здійснення нотаріальної діяльності та здійснення державного контролю за її реалізацією; дозвільну та контрольну діяльність у сфері виконавчого провадження; дозвільну та контрольну діяльність у сфері здійснення процедур банкрутства та відновлення платоспроможності боржника, які розкриваються шляхом обґрунтування функціональних цілей їх застосування.

Удосконалено підходи до здійснення класифікації адміністративно-правових інструментів, де виокремлено такі критерії, як: юридична природа та форма вираження (нормотворчі інструменти; правозастосовні індивідуальні інструменти; консенсуальні публічно-правові інструменти; програмно-планувальні інструменти; акти-дії (фактичні дії) та матеріально-технічні операції); функції в управлінському (регуляторні (нормотворчі); дозвільні та реєстраційні; наглядові та контрольні; превентивні; припинювальні та забезпечувальні; санкційні; сервісні; оціночні та експертні; моніторингові та ревізійні); ступінь владності та дискреції (імперативні; диспозитивні та консенсуальні; змішані); предметні напрями (інструменти, що застосовуються у сфері нотаріату; інструменти у сфері державної реєстрації; інструменти у сфері банкрутства; інструменти у сфері

застосування санкцій та стягнення активів;; інструменти у сфері виконання рішень судів та інші сфери).

Визначено розуміння функціонального змісту публічних електронних сервісів Міністерства юстиції України, що полягає у: конкретизації суб'єктивних публічних прав адресатів (на інформацію, на звернення, на отримання послуги) в операційних процедурах з чітко визначеними строками та результатами; унеможливленні вибіркості доступу завдяки єдиним правилам і публічним журналам дій, що підсилює підзвітність та забезпечує належне обґрунтування прийнятих рішень; створенні інфраструктури для доказової участі громадськості, оскільки дані та документи доступні у спосіб, придатний для аналізу й зовнішньої верифікації.

Встановлено доктринальне розуміння адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України шляхом обґрунтування його як функціонально-ціннісної категорії, що поєднує нормативно закріплені права, обов'язки, завдання й функції із цільовим призначенням – забезпеченням справедливості, охороною людської гідності та запобіганням порушенням прав і свобод у сфері виконавчої влади.

Обґрунтовано концептуальну модель адміністративно-правового інструментарію Міністерства юстиції України як процедурно-нормативної конструкції, що поєднує матеріально-правові приписи й адміністративні процедури та варіюється залежно від напряму діяльності (нормотворчість; дозвольно-реєстраційні дії; контроль і нагляд; спеціальні режими).

До адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю віднесено: звернення громадян; доступ до публічної інформації та відкриті дані; проведення публічних консультацій та функціонування громадських рад; здійснення регуляторних процедур; функціонування механізму адміністративного оскарження рішень реєстраторів; публічна підзвітність владних суб'єктів; забезпечення доступу громадськості до системи безоплатної правничої допомоги та правової

просвіти населення; адміністрування публічних інформаційних сервісів; громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади.

Обґрунтовано, що адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю мають таке функціональне значення, як: конкретизація суб'єктивних публічних прав (на правову допомогу, на інформацію, на ефективний засіб правового захисту) у відтворювані процедури з визначеними строками, каналами доступу та вимогами до якості послуги; зниження інформаційної асиметрії між органом влади та адресатом, створюючи передумови для обґрунтованого оскарження, належного обґрунтованого ухвалення рішень адміністрацією та підвищення добровільного дотримання правових вимог; виконання превентивної функції (правопросвітня робота зменшує кількість типових порушень і звернень, у тому числі через роз'яснення адміністративних процедур і стандартів доказовості).

Ключові слова: адміністративна процедура, адміністративне провадження, адміністративно-правове регулювання, забезпечення прав і свобод людини, Міністерство юстиції України.

ABSTRACT

Yemelianova I.I. Administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for obtaining a candidate degree in law sciences in specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhhorod National University, Uzhhorod, 2025.

The dissertation defines the essence and content of the administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine based on a comprehensive analysis of available scientific and regulatory sources.

The dissertation solves the following tasks: characteristics of the Ministry of Justice of Ukraine as a central body of executive power, its administrative and legal status, competence, structure and functions of activity; definition of the regulatory and legal principles of the Ministry of Justice of Ukraine; justification of the concept, features and classification of administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine; description of the normative administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine; study of the permitting, registration and control administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine; clarification of the administrative and legal instruments of interaction of the Ministry of Justice of Ukraine with the public.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that the dissertation is one of the first comprehensive scientific works on the study of the problem of implementing administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine. As a result of the study, a holistic vision of the normative administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine as a legally defined and procedurally regulated method of external expression of public will, aimed at establishing generally binding rules of conduct within the scope of the authority, which allowed them to be distinguished from law-enforcement individual acts by key features: targeting, nature of prescriptions and frequency of application.

A system of permitting, registration and control administrative and legal instruments of the Ministry of Justice of Ukraine has been established, which is characterized by the allocation of subject areas of their implementation, which include: state registration of legal entities, individual entrepreneurs and public organizations; state registration of property rights and their encumbrances on real estate; state registration of civil status acts; granting permission to carry out notarial activities and exercising state control over its implementation; permitting and control activities in the field of enforcement proceedings; permitting and control activities in the field of bankruptcy procedures and restoration of the

debtor's solvency, which is disclosed by substantiating the functional goals of their application.

The approaches to the classification of administrative and legal instruments have been improved, where the following criteria have been identified: legal nature and form of expression (normative instruments; law-enforcement individual instruments; consensual public-law instruments; program-planning instruments; acts-actions (actual actions) and material and technical operations); functions in management (regulatory (normative); permitting and registration; supervisory and control; preventive; terminating and securing; sanctioning; service; evaluation and expert; monitoring and auditing); degree of authority and discretion (imperative; dispositive and consensual; mixed); subject areas (instruments used in the field of notary; instruments in the field of state registration; instruments in the field of bankruptcy; instruments in the field of application of sanctions and recovery of assets; instruments in the field of cleansing of power; instruments in the field of execution of decisions and other areas).

The understanding of the functional content of public electronic services of the Ministry of Justice of Ukraine is determined, which consists in: specifying the subjective public rights of addressees (to information, to appeal, to receive services) in operational procedures with clearly defined deadlines and results; making selective access impossible due to uniform rules and public logs of actions, which strengthens accountability and ensures proper substantiation of decisions made; creating an infrastructure for evidentiary public participation, since data and documents are available in a manner suitable for analysis and external verification.

A doctrinal understanding of the administrative and legal status of the Ministry of Justice of Ukraine is established by substantiating it as a functional and value category that combines normatively enshrined rights, obligations, tasks and functions with a specific purpose - ensuring justice, protecting human dignity and preventing violations of rights and freedoms in the executive branch.

The conceptual model of the administrative and legal tools of the Ministry of Justice of Ukraine as a procedural and normative construction that combines

substantive legal regulations and administrative procedures and varies depending on the direction of activity (rule-making; permitting and registration actions; control and supervision; special regimes) is substantiated.

The administrative and legal tools of interaction of the Ministry of Justice of Ukraine with the public include: citizens' appeals; access to public information and open data; holding public consultations and functioning of public councils; implementation of regulatory procedures; functioning of the mechanism of administrative appeal of decisions of registrars; public accountability of government entities; ensuring public access to the system of free legal aid and legal education of the population; administration of public information services; public examination of the activities of executive bodies.

It is substantiated that the administrative and legal instruments of interaction of the Ministry of Justice of Ukraine with the public have such functional significance as: specifying subjective public rights (to legal aid, to information, to an effective remedy) into reproducible procedures with specified deadlines, access channels and requirements for the quality of service; reducing information asymmetry between the authority and the addressee, creating the prerequisites for a well-founded appeal, proper and well-founded decision-making by the administration and increasing voluntary compliance with legal requirements; performing a preventive function (legal education work reduces the number of typical violations and appeals, including through clarification of administrative procedures and standards of evidence).

Key words: administrative and legal regulation, administrative procedure, administrative proceedings, ensuring human rights and freedoms, Ministry of Justice of Ukraine.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Ємельянова І.І. Нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 7(67). Р. 352–357. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.54>.
2. Ємельянова І.І. Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади: адміністративно-правовий зміст. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 402–406. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.1.56>.
3. Ємельянова І.І. Нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України: теоретико-методологічний підхід до розуміння. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 484–490. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.70>.
4. Ємельянова І.І. Нормативно-правове регулювання діяльності Міністерства юстиції України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1(83). С. 234–239. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.38>.
5. Ємельянова І.І. Поняття адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 617–620. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/149>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Ємельянова І.І. Умови ефективності та класифікація адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 371–376. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-87>.

2. Ємельянова І.І. Дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 396–398. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-104>.

3. Ємельянова І.І. Ефективність адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 587–591. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-160>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	12
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ.....	22
1.1 Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади: адміністративно-правовий статус, компетенція, структура та функції діяльності.....	22
1.2 Нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України.....	35
1.3 Поняття, ознаки й класифікація адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України.....	75
Висновки до розділу 1.....	98
РОЗДІЛ 2 РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ.....	106
2.1 Нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України.....	106
2.2. Дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України.....	126
2.3. Адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю.....	147
Висновки до розділу 2.....	163
ВИСНОВКИ.....	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
ДОДАТКИ.....	210

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Держфінмоніторинг України – Державна служба фінансового моніторингу України

ЄС – Європейський Союз

КЗпП України – Кодекс Законів про працю України

КМ України – Кабінет Міністрів України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України

Мін'юст України – Міністерство юстиції України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міністерство юстиції України є ключовим суб'єктом формування і реалізації державної правової політики, організації нотаріату, державної реєстрації, примусового виконання рішень, функціонування органів пробації та кримінально-виконавчої служби, а також адміністрування критично важливих державних реєстрів. З 2022 р. в умовах правового режиму воєнного стану саме адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України забезпечили стійкість публічної адміністрації: урядові постанови визначили особливості нотаріату та реєстраційних дій, а також режим роботи реєстрів, держателем яких є досліджуваний суб'єкт публічної влади, дозволили мінімізувати ризики рейдерства, зловживань та забезпечити безперервність надання базових правових послуг.

Паралельно триває масштабна цифрова трансформація: модернізуються державні реєстри (зокрема, інтеграція Єдиного реєстру спеціальних бланків до е-Нотаріату), запроваджується Автоматизована система виконавчого провадження та оновлюються електронні сервіси (ЄДР, реєстри прав, електронні витяги). Міністерство юстиції України визначило пріоритетом запуск державної електронної системи е-Нотаріат. У цих умовах вивчення саме адміністративно-правових інструментів набуває беззаперечної практичної значущості. Додатковий вимір актуальності задає євроінтеграційний вимір розвитку України, що висуває підвищені вимоги до верховенства права, належного врядування, якості адміністративних процедур і сумісності реєстрової інфраструктури з *acquis* ЄС. Отже, удосконалення адміністративно-правового забезпечення інструментів діяльності Міністерства юстиції України є необхідною умовою відповідності критеріям членства.

Теоретичні засади адміністративно-правових інструментів публічної адміністрації ґрунтовно розроблено в українській адміністративно-правовій доктрині. Базові підходи до категорій «форми», «методи», «інструменти»

публічного адміністрування, до статусу та повноважень ЦОВВ (у т.ч. міністерств) викладено у працях В. Авер'янова, Д. Белова, Ю. Бисаги, Ю. Битяка, Н. Білак, В. Галунька, І. Голосніченка, Т. Коломоєць, В. Колпакова, О. Кузьменко, В. Пилипенка, В. Школика та ін. Значний внесок у розроблення процедурно-правових засад діяльності органів виконавчої влади, адміністративних процедур і належного врядування зроблено І. Коліушком та В. Тимощуком. Стосовно безпосередньої сфери діяльності Міністерства юстиції України наявні розгалужені, але переважно галузево фрагментарні дослідження, де виділяються наукові праці: з питань діяльності нотаріату та правової регламентації здійснення нотаріальних дій, що здійснено у працях С. Фурси, Є. Фурси, І. Спасибо-Фатєєвої; з питань державної реєстрації юридичних осіб, ФОП та речових прав, реєстрової інфраструктури й антирейдерських механізмів (дослідження Н. Кузнєцової, Р. Стефанчука та ін.); з питань примусового виконання рішень; з питань оптимізації системи адміністративних послуг та належного врядування, де виділяються праці М. Віхляєва, В. Гуцула, Т. Карабін, Є. Легези, Я. Лазура, В. Цимбалюка, О. Орлюк та ін.

Попри значний теоретичний доробок у частині форм/методів публічного адміністрування та численні галузеві праці (нотаріат, реєстрація, виконання рішень, пробація, БПД), комплексна систематизація саме адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України – із одночасним охопленням нормотворчості міністерства, контролю та нагляду, дисциплінарних і скаргових процедур, управління реєстрами, цифрових сервісів та особливостей правозастосування у воєнний час – усе ще представлена фрагментарно, що окреслює наукову нішу та новизну дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дослідження виконано відповідно до: основних положень Указу Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» з урахуванням

Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.; Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р; Концепції реформування органів нотаріату в Україні, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3290/5; Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 рр., затверджених постановою Президії НАН України від 20 грудня 2013 р. № 179 (п. 3.4.2.5); Перспективних напрямів кандидатських і докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, затверджених рішенням Президії НАПрН від 18 жовтня 2013 р. № 86/11; у межах планів науково-дослідної роботи Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права».

Мета дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел здійснити характеристику адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України.

Для реалізації зазначеної мети необхідно виконати такі *задачі*:

- охарактеризувати Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади, його адміністративно-правовий статус, компетенцію, структуру та функції діяльності;
- визначити нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України;
- обґрунтувати поняття, ознаки й класифікацію адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України;
- описати нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України;

– охарактеризувати дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України;

– з’ясувати адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері використання адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України.

Предмет дослідження – адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України.

Методи дослідження. У дисертації використано сукупність загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних методів наукового пізнання. Методологічну основу становить загальнонауковий діалектичний метод, що дав змогу з’ясувати сутність, внутрішні суперечності й динаміку адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України, а також їх еволюцію у системі публічної влади (підрозділи 1.1–1.3). Методи системного та структурно-функціонального аналізу застосовано для інституційного аналізу Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади, визначення його структури, функцій та зв’язків з іншими суб’єктами публічної адміністрації; для виявлення функціональної ролі окремих інструментів і їх взаємодії (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1–2.3). Методи класифікації та групування використано для виокремлення родових і видових ознак, побудови науково обґрунтованої класифікації адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України, а також для опису стадій їх застосування (підрозділи 1.3, 2.1–2.3). Функціональний метод забезпечив дослідження процедурного аспекту застосування адміністративно-правових інструментів у нормотворчості, у сфері надання дозвільно-реєстраційних послуг, у контролі та у комунікації з громадськістю (підрозділи 2.1–2.3). Методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції використано для виокремлення ключових тенденцій, проблем та

факторів ефективності застосування інструментів, а також для формулювання узагальнень і висновків (підрозділи 1.2–1.3, 2.1–2.3). З-поміж спеціально-юридичних методів застосовано: формально-догматичний (юридико-технічний) метод – для аналізу і систематизації конституційних, законодавчих та підзаконних норм, що визначають статус, компетенцію та процедури Міністерства юстиції України; для розкриття нормативного змісту окремих інструментів, ідентифікації прогалин і колізій, формулювання пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання (підрозділи 1.2, 2.1–2.2); герменевтичний та логіко-правовий методи – для тлумачення термінології, побудови авторських дефініцій категорій «адміністративно-правовий інструмент», «адміністративна послуга», «контрольний інструмент», а також для перевірки внутрішньої узгодженості понять (підрозділи 1.3, 2.1–2.2); метод узагальнення правозастосовної практики – для аналізу типових справ щодо оскарження рішень та дій Міністерства юстиції України у сфері реєстрації, нотаріату, контролю та публічних консультацій; для виявлення практичних проблем і вироблення пропозицій (підрозділи 2.1–2.3).

Науково-теоретичним підґрунтям для виконання дисертації слугували загальнотеоретичні наукові праці, розробки фахівців у галузі адміністративного, конституційного та інших галузей права.

Емпіричну базу становлять норми Конституції та законів України, підзаконні акти Кабінету Міністрів України і Міністерства юстиції України, офіційні статистичні дані й звіти, матеріали судової та адміністративної практики, документи публічних консультацій і відкриті державні реєстри.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, нормативно-правові акти Верховної Ради України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також міжнародні нормативно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є однією із перших комплексною науковою працею з вивчення проблеми реалізації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

вперше:

- сформовано цілісне бачення нормотворчих адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України як юридично визначеного і процедурно врегульованого способу зовнішнього вираження публічної волі, спрямованого на встановлення загальнообов'язкових правил поведінки в межах предмета відання органу, що дозволило їх відмежувати від правозастосовних індивідуальних актів за ключовими ознаками: адресністю, характером приписів та кратністю застосування;

- встановлено систему дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України, що охарактеризовано через виділення предметних сфер їх реалізації, де виокремлено: державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державну реєстрацію речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно; державну реєстрацію актів цивільного стану; надання дозволу на здійснення нотаріальної діяльності та здійснення державного контролю за її реалізацією; дозвільну та контрольну діяльність у сфері виконавчого провадження; дозвільну та контрольну діяльність у сфері здійснення процедур банкрутства та відновлення платоспроможності боржника, яка розкривається шляхом обґрунтування функціональних цілей їх застосування;

удосконалено:

- підходи до здійснення класифікації адміністративно-правових інструментів, де виокремлено такі критерії, як: юридична природа та форма вираження (нормотворчі інструменти; правозастосовні індивідуальні інструменти; консенсуальні публічно-правові інструменти; програмно-

планувальні інструменти; акти-дії (фактичні дії) та матеріально-технічні операції); функції в управлінському впливі (регуляторні (нормотворчі); дозвільні та реєстраційні; наглядові та контрольні; превентивні; припинювальні та забезпечувальні; санкційні; сервісні; оціночні та експертні; моніторингові та ревізійні); ступінь владності та дискреції (імперативні; диспозитивні та консенсуальні; змішані); предметні напрями (інструменти, що застосовуються у сфері нотаріату; інструменти у сфері державної реєстрації; інструменти у сфері банкрутства; інструменти у сфері застосування санкцій та стягнення активів; інструменти у сфері виконання рішень та інших сферах);

– розуміння функціонального змісту публічних електронних сервісів Міністерства юстиції України, що полягає у: конкретизації суб'єктивних публічних прав адресатів (на інформацію, на звернення, на отримання послуги) в операційних процедурах з чітко визначеними строками та результатами; унеможливленні вибіркості доступу завдяки єдиним правилам і публічним журналам дій, що підсилює підзвітність та забезпечує належне обґрунтування прийнятих рішень; створенні інфраструктури для доказової участі громадськості, оскільки дані та документи доступні у спосіб, придатний для аналізу й зовнішньої верифікації;

дістали подальшого розвитку:

– доктринальне розуміння адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України шляхом обґрунтування його як функціонально-ціннісної категорії, що поєднує нормативно закріплені права, обов'язки, завдання й функції із цільовим призначенням – забезпеченням справедливості, охороною людської гідності та запобіганням порушенням прав і свобод у сфері виконавчої влади;

– концептуальна модель адміністративно-правового інструментарію Міністерства юстиції України як процедурно-нормативної конструкції, що поєднує матеріально-правові приписи й адміністративні процедури та

варіюється залежно від напрямку діяльності (нормотворчість; дозвольно-реєстраційні дії; контроль і нагляд; спеціальні режими).

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – висновки й пропозиції щодо покращення механізму застосування адміністративно-правових інструментів Міністерством юстиції України можуть бути основою для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики;

- *правотворчій діяльності* – для вдосконалення нормативно-правової основи створення якісної реалізації адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України тощо;

- *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності підрозділів Міністерства юстиції України щодо реалізації адміністративно-правових інструментів у межах його компетенції;

- *навчальному процесі* – під час викладання у вищих навчальних закладах дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративно-процесуальне право», підготовки підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «The latest law developments» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 3–4 квітня 2024 р.); «Advances in law: the view of domestic and foreign scholars» (м. Рига, Латвійська Республіка, 3–4 жовтня 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено у 8 наукових публікаціях, з них 4 опубліковані у виданнях, що визнані фаховими з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, логічно об'єднаних у шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, з них основного тексту – 167 сторінок. Список використаних джерел налічує 259 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

1.1 Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади: адміністративно-правовий статус, компетенція, структура та функції діяльності

У Великому енциклопедичному юридичному словнику правовий статус визначено як «сукупність прав та обов'язків, якими наділені фізичні та юридичні особи». Для органів публічної влади, зокрема міністерств, таке розуміння потребує уточнення, адже центральним елементом статусу виступає компетенція – закріплений законом обсяг предметів відання та повноважень. Відтак адміністративно-правовий статус міністерства доцільно розуміти ширше: як поєднання завдань і функцій, компетенції, прав та обов'язків, процедурних гарантій і обмежень, форм і методів діяльності, відповідальності та підзвітності, що визначають місце органу у системі виконавчої влади та забезпечують реалізацію державної політики у сфері юстиції [17, с. 692-693].

Зазвичай під «правовим статусом» розуміють сукупність рис, що окреслюють суб'єкта чи об'єкт правовідносин, визначають його місце й роль у них. У науковій літературі цей термін переважно вживають у загальному сенсі як характеристику кола прав та обов'язків, наданих особі. На думку В. Гуцул, головне призначення поняття правового статусу – конкретизувати специфічні ознаки учасників правовідносин: визначаючи статус певного суб'єкта, особливу увагу приділяють його ролі та позиції у правовідносинах, а також відмінностям від інших суб'єктів [21, с. 49-52].

Н. Крестовська та Л. Матвеева називають такі структурні елементи правового статусу, як: правові принципи й норми, правосуб'єктність,

громадянство, права та обов'язки, законні інтереси, юридична відповідальність [72, с. 133].

Сьогодні поняття «правовий статус» широко вживається в усіх галузях юридичної науки. Водночас деякі дослідники вважають, що ним слід окреслювати коло прав, обов'язків, можливостей і законних інтересів передусім фізичних осіб та юридичних осіб приватного права, тоді як щодо юридичних осіб публічного права коректніше говорити про їхню «компетенцію». Підставою такого розмежування є те, що публічно-правові суб'єкти, на відміну від приватноправових, наділені владними повноваженнями, а їхня діяльність і повноваження регламентуються імперативними нормами адміністративного права.

Багато дослідників наголошують, що не кожне право чи обов'язок, закріплені законом, визначають адміністративно-правовий статус. До нього належать лише ті, що встановлені нормами адміністративного права й проявляються у взаєминах із суб'єктами публічної влади, адже адміністративно-правові відносини виникають лише за наявності учасника, наділеного владними повноваженнями [218, с. 32-37].

За Д. Мандичевим, компетенція є лише однією складовою правового статусу. Натомість правовий статус – значно ширше поняття, яке відображає ключові характеристики органу: його місце в системі органів державної влади, а також цілі, завдання, функції, повноваження, компетенцію та відповідальність [79, с. 117-120].

О. Дніпров так само розглядає компетенцію органів виконавчої влади як один із елементів їхнього правового статусу. На його погляд, компетенція – це сукупність функцій і повноважень (прав та обов'язків), що поширюються на відповідні галузі, сфери та об'єкти управління («предмети відання»). Відповідно, компетенцію конкретного органу можна окреслити через вказівку на: сферу суспільного життя, у якій він діє; державну функцію, яку має виконувати в цій сфері, що проявляється через коло питань, віднесених до його відання; конкретні повноваження службовців, завдяки

яким забезпечується виконання відповідної функції в межах визначеної сфери [36, с. 257-260].

Поряд із категоріями «правовий статус» і «компетенція» в адміністративному праві широко вживають поняття «адміністративно-правовий статус». О.І. Миколаєнко та О.М. Миколаєнко наголошують, що саме ця категорія часто використовується у галузі й позначає стан особи, який відображає: 1) специфіку її становища в суспільстві (матеріальний правовий статус) та 2) особливості участі в адміністративних правовідносинах (процедурний і процесуальний правовий статус) [88, с. 67].

Б. Сірко тлумачить адміністративно-правовий статус як сукупність юридичних характеристик, норм і обов'язків, що визначають стан, місце та обсяг повноважень конкретної юридичної особи, органу чи структури в системі публічного управління. Інакше кажучи, це поняття відображає встановлені законом права й обов'язки відповідної адміністративної одиниці та порядок здійснення нею своїх функцій і взаємодії з іншими суб'єктами управління [231, с. 83].

В адміністративному праві поширений підхід розглядати «правовий статус» не лише як набір окремих елементів, а як сукупність блоків. За О. Лавреновою, адміністративно-правовий статус державної служби як центрального органу виконавчої влади є складною категорією, що охоплює чотири блоки: цільовий – цілі, завдання й функції; структурно-організаційний – нормативне регулювання створення та ліквідації, підпорядкованість міністерствам, організаційна структура; компетенція; форми та методи діяльності [73; с. 10-12].

В.М. Желінський дотримується подібного підходу: адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади – це його стан (становище), за якого він має адміністративну правосуб'єктність, визначену компетенційними (адміністративно-нормативними) актами [47, с. 99-105].

Серед науковців, які досліджували правовий статус державних органів, зокрема органів виконавчої влади, – О.М. Бандурка, В.Б. Авер'янов,

Т.О. Коломієць та ін.. О.М. Бандурка вважає, що правовий статус державного органу зводиться до його повноважень владно-юридичного характеру, за допомогою яких він виконує покладені завдання. Водночас дослідник підкреслює, що таке трактування є надто вузьким: воно не охоплює значної частини організаційних і функціональних аспектів, які також визначають статус (або «правовий стан») органу; ці два терміни нерідко розглядають як синоніми [10, с. 224-226].

О.В. Бабкін визначає адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади як цілісну систему, що охоплює мету, принципи, завдання, функції та повноваження, а також правові приписи, які регламентують його організаційно-штатну побудову, підпорядкованість, характер внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків і відповідальність [109, с.78]. В.Б. Авер'янов і О.Д. Крупчан пропонують визначати правовий статус органів державної влади через призму їхньої правосуб'єктності. До його змісту вони відносять: адміністративні права й обов'язки; мету створення органу; порядок його формування/призначення; завдання та функції; компетенцію і повноваження; форми й методи діяльності; цілі функціонування; а також адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень [1, с. 13–21].

О. Дніпров пропонує таке розуміння правового статусу органу виконавчої влади: це правове закріплення місця органу в системі державних органів і її підсистемах, визначених Конституцією України; його ролі у здійсненні державних функцій – тобто мети, завдань і функцій; організаційної структури та ресурсного забезпечення (порядок формування, фінансування, розподіл матеріальних ресурсів і регламентація організації роботи); компетенції – прав і обов'язків, необхідних для реалізації визначених цілей, завдань і функцій, а також форм і методів діяльності [36, с. 258].

Слід зауважити, що не кожне право чи обов'язок, закріплені законом, формують адміністративно-правовий статус. Як зазначають Є. Пряхін та О.Гумін до його змісту належать лише ті, що встановлені нормами

адміністративного права й проявляються у відносинах із суб'єктами публічної влади, адже такі відносини можливі лише за участю сторони, наділеної владними повноваженнями [218, с. 33].

Н.А. Железняк доходить висновку, що Міністерство юстиції України, на відміну від інших міністерств, поєднує галузеву компетенцію з особливою – функціональною та надгалузеву, що підтверджується формами його діяльності та структурно-функціональними зв'язками з іншими органами виконавчої влади. Міністерство належить до системи органів адміністративно-політичної сфери й виступає її центром, який об'єднує органи юстиції; воно має внутрішню впорядкованість і чітко відмежоване від інших підсистем у тій сфері, через яку реалізується державна правова політика [46, с.67].

О. Марченко підкреслює, що Міністерство юстиції України виконує державні зобов'язання, спрямовані на забезпечення справедливості та правовий захист прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Науковець зазначає: з огляду на відчутний вплив Мін'юсту на формування державної політики, яка створює умови для належного захисту конституційних прав і визначає вектор правового розвитку суспільства, виникає об'єктивна потреба в належному адміністративно-правовому статусі цього органу. Такий статус має забезпечувати спроможність Мін'юсту ефективно охороняти людську гідність та інші фундаментальні цінності й запобігати порушенням прав і свобод у сфері діяльності органів виконавчої влади [82, с. 262].

В.О. Гуцул обґрунтовує, що «ознакою правового статусу вітчизняного Мін'юсту виступає його неоднорідність, в дійсності – це різні взаємопов'язані елементи, які відображають суть правового становища, яким володіє цей орган, коли формує й реалізує державну політику певного спрямування» [22, с. 9].

На думку низки авторів, адміністративно-правовий статус Мін'юсту України проявляється як узгоджений комплекс складових: визначене

адміністративним законодавством місце в системі виконавчої влади, правосуб'єктність, порядок набуття й припинення повноважень, принципи та гарантії діяльності, функції, компетенція (права й обов'язки та процедура їх реалізації), засади взаємодії й юридична відповідальність (див. [118, с. 79-82]).

До змісту адміністративно-правового статусу Мін'юсту України відносять мету, завдання і функції, порядок створення, реорганізації та ліквідації, визначення організаційної структури, засади лінійної та функціональної підпорядкованості, а також компетенцію (див. [95, с. 32]).

С.С. Розсоха вважає, що сутність правового статусу Мін'юсту України як ключового суб'єкта адміністративно-правового забезпечення функціонування нотаріату полягає в його правовому становищі як спеціального центрального органу виконавчої влади в нотаріальній сфері. На нього покладено реалізацію державної політики сталого розвитку нотаріату через використання правових інструментів впливу на нотаріальні правовідносини (виникнення, зміна, припинення), здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, захист прав і інтересів представників нотаріату та розвиток інституційної співпраці у цій царині [224, с. 164].

О.В. Марченко визначає адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України у сфері надання адміністративних послуг як взаємопов'язаний комплекс завдань, функцій, прав, обов'язків і відповідальності у цій сфері, що забезпечує створення належних умов для гарантування прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [82, с. 259].

З огляду на різні підходи до визначення явища й сутності «правового статусу» особи, у межах нашого дослідження доцільно виходити з того, що адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України найповніше розкривається через зміст його повноважень – прав, обов'язків, завдань і функцій, закріплених у законодавстві. Саме вони окреслюють сфери діяльності міністерства, в межах яких воно уповноважене приймати рішення

та вчиняти дії, що, своєю чергою, дозволяє визначити його роль і місце в системі державного апарату.

Відповідно до ст. 1 і ст. 6 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI, Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики в одній або кількох сферах, визначених Кабінетом Міністрів України [215].

Стаття 7 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI встановлює основні завдання міністерства, зокрема: забезпечення нормативно-правового регулювання; визначення основних напрямів розвитку; інформування та роз'яснення державної політики; узагальнення практики застосування законодавства, підготовка пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів законів і актів Президента України та Кабінету Міністрів; здійснення галузевого соціального діалогу; інші функції, передбачені законами України [215].

Отже, ключовим завданням кожного міністерства як центрального органу виконавчої влади є забезпечення нормативного регулювання – у межах наданих повноважень – тих сфер і галузей суспільних правовідносин, що належать до його відання. Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України детально визначено підзаконним актом – Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів від 2 липня 2014 р. № 228 [153].

Відповідно до пункту 1 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів від 2 липня 2014 р. № 228 [153], Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовує й координує Кабінет Міністрів України. Мін'юст виступає головним органом у системі ЦОВВ, відповідальним за формування та реалізацію: державної правової політики; політики у сфері банкрутства й запобігання неплатоспроможності; нотаріальної політики. До

його відання належать також: примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб); державна реєстрація актів цивільного стану; речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; обтяжень рухомого майна; юридичних осіб; громадських формувань без статусу юридичної особи; фізичних осіб-підприємців; відокремлених підрозділів юридичних осіб, створених за законами іноземної держави; реєстрація статуту територіальної громади м. Києва, а також статутів НАН України та національних галузевих академій наук. Окрім цього, Мін'юст відповідає за сферу виконання кримінальних покарань і пробації, вирішує питання утримання військовополонених, забезпечує правову освіту громадян, сприяє формуванню державної політики у сфері архівної справи та діловодства і функціонуванню Державної системи страхового фонду документації, а також реалізує політику зі стягнення на користь держави активів осіб, на яких накладено санкції [211].

З якого вбачається, що діяльність Міністерства юстиції України розглядається як діяльність «ключового органу, який входить до системи, яку складають центральні органи виконавчої влади» та наділений повноваженнями у різних сферах публічно-управлінських правовідносин.

О. Предместніков вказує, що Міністерство юстиції України має широкий спектр повноважень – управлінських, нормотворчих, реєстраційних, контрольних, організаційних тощо – які охоплюють усі ключові напрями його діяльності [115; с. 57-59].

В.О. Гуцул на підставі аналізу пунктів 1 і 2 Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів від 2 липня 2014 р. № 228 [153].

У науковій літературі справедливо підкреслюється, і ми це поділяємо, що завдання та функції державного органу – одні з ключових складників його правового статусу. Як слушно зауважує О. Предместніков, функції Міністерства юстиції України, будучи елементом його адміністративно-правового статусу, відображають основні напрями (види) діяльності, які

організують роботу Мін'юсту та забезпечують безпосередню реалізацію покладених на нього завдань і повноважень як центрального органу виконавчої влади [116, с. 60].

Чинним законодавством України безпосередньо закріплюється коло завдань Міністерства юстиції України, без визначення його функцій. Завдання діяльності Міністерства юстиції України встановлюються на підзаконному рівні, у Постанові Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228.

Переважна більшість науковців поділяє підхід В. Б. Авер'янова, за яким до основних функцій органів державної влади належать: прогнозування, планування, організація, керівництво, регулювання, координація, облік і контроль [25, с. 117-120].

Узагальнивши завдання Міністерства юстиції України, встановлені в п. 3 Положення, затвердженого постановою КМ України від 02.07.2014 № 228, Х.І. Кобацька виокремлює три базові групи його функцій: організаційно-управлінські, що пов'язані з публічним адмініструванням сфери юстиції; нормотворчі, що конкретизують форми участі Мін'юсту в державному правотворчому процесі та особливості відомчої нормотворчості; соціально-правові, спрямовані на правовий і позаправовий супровід суспільних відносин і втілення гуманістичних засад та справедливості; у їх межах здійснюються контрольні, превентивні, правозахисні функції та надаються адміністративні послуги [61, с. 7].

На підставі аналізу завдань, функцій і повноважень Міністерства юстиції України, а також норм Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» та Положення про Міністерство юстиції України, можна дійти висновку, що Мін'юст діє як центральний орган виконавчої влади та є юридичною особою публічного права, яку утворює, реорганізує й ліквідує Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра. Його призначення – формування і реалізація державної політики у низці сфер суспільних відносин, насамперед у сфері правової політики держави.

Повноваження Мін'юст реалізує через виконання службових обов'язків працівниками апарату міністерства та його територіальних органів. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», апарат міністерства – це система структурних підрозділів і посад, що забезпечує діяльність Міністра та виконання завдань відомства; керівництво апаратом здійснює державний секретар. До його складу входять секретаріат і самостійні структурні підрозділи, а структуру апарату затверджує Міністр [215].

Відповідно до урядової постанови від 16.08.2022 № 912 «Про реорганізацію міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції» проведено реорганізацію міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції України. Згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 року Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції України (м. Львів) приєднано до Південно-Західного міжрегіонального управління (м. Івано-Франківськ) з перейменуванням у Західне міжрегіональне управління; Центральное-Західне міжрегіональне управління (м. Хмельницький) приєднано до Центрального міжрегіонального управління (м. Київ); Східне міжрегіональне управління (м. Харків) приєднано до Північно-Східного міжрегіонального управління (м. Суми) з перейменуванням у Східне міжрегіональне управління ; Південно-Східне міжрегіональне управління (м. Дніпро) приєднано до Південного міжрегіонального управління (м. Одеса) [210].

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2014 № 85 «Про деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» було затверджено граничну чисельність персоналу ЦОВВ, в тому числі і апарату Міністерства юстиції України [134]. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2014 № 85 встановлено, кількісний склад апарату Міністерства юстиції України має складатися із 1137 посадових осіб, і кількісний склад всього досліджуваного ЦОВВ - 13158

осіб. Нормативно структура та штатна чисельність осіб апарату ЦОВВ визначається окремим Наказом Міністерства України 20.12. 2024 р. № 3689/5 [192]. Структура штатної чисельності апарату Міністерства юстиції України наведено у Додатку Б [192]. Так, у структурі апарату Міністерства юстиції України функціонують: Департамент санкційної політики; Директорат правосуддя та кримінальної юстиції; Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції; Директорат цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації; Департамент публічного права; Департамент приватного права; Секретаріат Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, що функціонують на правах Департаменту; Департамент міжнародного права та представництва; Департамент права Європейського Союзу; Департамент державної реєстрації; Департамент нотаріату; Офіс протидії рейдерству (на правах департаменту); Департамент державної виконавчої служби; Департамент експертного забезпечення правосуддя; Департамент з питань судової роботи; Департамент з питань банкрутства; Департамент реєстрації та систематизації правових актів; Управління міжнародного співробітництва; Управління пенітенціарних інспекцій.

Значний чисельний склад і складна організаційно-штатна структура Міністерства юстиції України та його міжрегіональних територіальних органів зумовлені широтою кола суспільних відносин, нормативне врегулювання яких віднесено до його відання. Для виконання покладених завдань Міністерство також уповноважене створювати підприємства, установи й організації та організовувати їхню діяльність у межах сфери свого управління; ці суб'єкти не наділені владними повноваженнями.

До системи установ та державних підприємств, що є підзвітними Міністерству юстиції України належать: Державне підприємство «СЕТАМ» («чесний, простий та ефективний засіб реалізації майна через мережу Інтернет») [58], Державне підприємство «Національні інформаційні системи», основною метою якого є створення, розробка, підтримка, супроводження,

удосконалення, модернізація та технічне супроводження Єдиних та Державних реєстрів, автоматизованих систем, баз даних та інших інформаційних систем, функції з адміністрування, супроводження, забезпечення функціонування та підтримки роботи яких покладено на ДП «НАІС» [23;26], Державне підприємство «Центр оцінки та інформації» [24] та Координаційний центр з надання правничої допомоги [69].

Державне підприємство «СЕТАМ», створене Міністерством юстиції України у 2015 році, покликане сприяти реалізації державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб).

Державне підприємство «Національні інформаційні системи» (ДП «НАІС») є юридичною особою, що діє на підставі Статуту, затвердженого наказом Мін'юсту від 02.10.2015 № 1884/5 [236]. Підприємство засноване на державній власності, належить до сфери управління Міністерства юстиції України і створене для сприяння реалізації державної політики у сферах: банкрутства та використання електронного цифрового підпису; нотаріату; архівної справи й діловодства та функціонування Державної системи страхового фонду документації; виконання кримінальних покарань; примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб); державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; державної реєстрації юридичних осіб, ФОП і громадських формувань, а також реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування (якщо це передбачено законом), статуту територіальної громади м. Києва; реєстрації друкованих ЗМІ та інформаційних агентств [236].

Державне підприємство «Центр оцінки та інформації» (ДП «ЦОІ») – держпідприємство у сфері управління Міністерства юстиції України, засноване на державній власності; Статут затверджено наказом Мін'юсту від 16.08.2017 № 2612/5. Метою підприємства є: оперативне й повне надання правової інформації органам державної влади, підприємствам, установам і

організаціям; доведення актів законодавства до відома населення шляхом їх оприлюднення в офіційному виданні «Офіційний вісник України»; розроблення та впровадження національних стандартів за Програмою робіт з національної стандартизації, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами [235].

Окрім виконання покладених завдань, Міністерство юстиції України активно взаємодіє зі структурами інших органів державної влади, допоміжними органами й службами, утвореними Президентом України, а також із тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, сформованими Кабінетом Міністрів України; з органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, профспілками та організаціями роботодавців; із відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також із підприємствами, установами та організаціями [197].

Виконання покладених на Міністерство юстиції України завдань забезпечується через реалізацію його повноважень у різних сферах суспільних відносин (перелік наведено раніше) силами організаційно-структурних підрозділів, зокрема під час здійснення ними оперативно-управлінських і нормотворчих функцій, а також через підприємства, установи й організації, що перебувають у безпосередньому підпорядкуванні Міністерства та сприяють виконанню його соціально-правових функцій.

Місце Міністерства юстиції України в системі центральних органів виконавчої влади свідчить, що це ключовий орган, відповідальний за формування та реалізацію державної правової політики, а також інші повноваження, визначені чинним законодавством.

Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України охоплює взаємопов'язані елементи – повноваження, завдання та функції, – які визначають його роль і місце в механізмі держави під час формування й реалізації державної правової політики та інших напрямів державної політики і мають належне нормативно-правове закріплення [41].

1.2 Нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України

У вітчизняній правовій доктрині категорії «правові засади», «адміністративно-правові засади», «нормативно-правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання» часто використовуються як взаємозамінні, що ускладнює побудову коректного понятійного апарату та призводить до методологічних похибок. Лексикографічна традиція фіксує «засади» як основу, вихідне положення або принцип, тобто як елемент ахіологічного та телеологічного рівнів права. На відміну від цього, «регулювання» належить до нормативного рівня й відображає конкретні приписи, процедури та механізми правового впливу.

Під правовими засадами доцільно розуміти системно впорядкований комплекс базових принципів і ціннісних орієнтирів, закріплених у конституційних положеннях, міжнародних стандартах і національному законодавстві, які визначають цілі, межі та критерії допустимого правового впливу в певній сфері суспільних відносин. Їх функціональне призначення полягає у наданні орієнтирів нормотворчій діяльності та слугуванні еталоном для оцінки правозастосування.

Адміністративно-правові засади є галузевою конкретизацією правових засад у сфері публічної адміністрації: це принципи організації, компетенції та діяльності органів виконавчої влади, що включають законність, пропорційність, відкритість, підзвітність, належне врядування, недискримінаційність і доступність адміністративних послуг. Вони спрямовують як розроблення нормативних актів у публічній сфері, так і практику управлінських рішень, визначаючи допустимі способи впливу держави на адресатів владних приписів.

Натомість нормативно-правове регулювання – це впорядкована сукупність норм права (закони, підзаконні та локальні акти), що безпосередньо встановлюють права, обов'язки, процедури, відповідальність і механізми контролю за їх реалізацією. Адміністративно-правове

регулювання становить різновид такого регулювання й охоплює використання засобів адміністративного права у сфері виконавчої влади: дозвільних і реєстраційних процедур, приписів і заборон, інструментів нагляду та контролю, заходів адміністративного примусу, а також стандартів надання адміністративних послуг. Методологічно це регулювання тяжіє до імперативного методу, хоча допускає й елементи диспозитивності у сервісно-орієнтованих відносинах.

Таким чином, ключова відмінність між «засадами» та «регулюванням» полягає в рівні абстракції та функції: перші виконують установчу й оціночну роль (чому та як належить діяти), друге – операціоналізує ці орієнтири у вигляді конкретних правових приписів і процедур (чим і як фактично діємо). Логіка взаємозв'язку має послідовний характер: засади → нормотворчість → регулювання → правозастосування → оцінка відповідності засадам.

Зазначені підходи демонстративно проявляються у сфері діяльності Міністерства юстиції України. Виконання покладених на Міністерство юстиції України завдань здійснюється шляхом реалізації його повноважень у різних сферах суспільних відносин організаційно-структурними підрозділами, зокрема під час виконання ними оперативно-управлінських і нормотворчих функцій, а також через підпорядковані підприємства, установи та організації, що забезпечують реалізацію соціально-правових функцій відомства. При цьому адміністративно-правові засади (законність, підзвітність, відкритість, пропорційність тощо) визначають межі, стандарти та належні моделі управлінських рішень, тоді як адміністративно-правове регулювання матеріалізує ці стандарти в актах та процедурах (регламентах, порядках, інструкціях, стандартах послуг).

У дисертаційному дослідженні подальший аналіз доцільно вибудовувати з урахуванням такого розмежування: на рівні засад – окреслювати принципово-ціннісну рамку та її джерела; на рівні регулювання – узагальнювати та структурувати масив норм, виявляти їх ієрархію, механізми реалізації та контролю, а також перевіряти їх відповідність

задекларованим принципам. Застосування цієї двоступеневої оптики мінімізує ототожнення понять, підвищує аналітичну точність і забезпечує методологічну коректність висновків щодо ролі органів виконавчої влади у формуванні та реалізації державної правової політики [17].

У вітчизняній правовій науці відсутня уніфікована позиція щодо змісту категорій «правові засади» та «адміністративно-правові засади». Зокрема, О. Якимець пропонує розуміти правові засади як «змістову сутність, якою характеризується нормативне регулювання правових відносин. Правовими засадами можна вважати правову основу, джерело, на підставі якого відбувається формування різних видів діяльності». Така інтерпретація акцентує онтологічний характер засад як фундаменту правового регулювання та підкреслює їхню функцію вихідної «платформи» для організації соціально значущої діяльності.

Водночас наведене розуміння частково розмиває межу між рівнем принципів і рівнем власне нормативного регулювання: ототожнення «правових засад» із «правовою основою» та «джерелами» права ризикує перевести дискусію з площини аксіологічно-принципових орієнтирів у площину позитивно-правових приписів та їх ієрархії. З огляду на це вважаємо за доцільне розмежовувати: (а) правові засади як системно впорядкований комплекс базових принципів і цінностей, що задають цілі та межі правового впливу; (б) нормативно-правове регулювання як сукупність конкретних норм, процедур і механізмів реалізації. У свою чергу, адміністративно-правові засади доцільно тлумачити як галузеву конкретизацію правових засад у сфері публічної адміністрації (законність, пропорційність, відкритість, підзвітність тощо), тоді як адміністративно-правове регулювання – як їх матеріалізацію в актах, процедурах і управлінських рішеннях органів виконавчої влади.

Таке розмежування забезпечує методологічну чіткість подальшого аналізу, дозволяє уникнути ототожнення принципів із нормами та створює

коректну аналітичну рамку для дослідження ролі органів виконавчої влади у формуванні й реалізації державної правової політики [252].

У науковому дискурсі відсутня єдність щодо змісту категорій «правові засади» та «адміністративно-правові засади». Частина дослідників, зокрема І.І. Литвин [77, с. 100-102] і О.С. Ховпун [244, с. 195-205], фактично ототожнюють «адміністративно-правові засади» із сукупністю нормативно-правових (правових) засад функціонування публічної адміністрації, зміщуючи акцент у бік позитивно-правових приписів та їхньої ієрархії. Такий підхід описує регулятивний масив, але залишає поза увагою аксіологічно-принциповий рівень, на якому формуються орієнтири для нормотворення й правозастосування.

З цією редакцією переконливо не погоджується Т. Губанова, підкреслюючи методологічну помилковість ототожнення «адміністративно-правових засад» з «адміністративним законодавством» або «адміністративно-правовими нормами». За такого підходу з поля зору випадають саме принципи, що виконують роль первинних і системоутворювальних детермінант адміністративно-правового впливу, а також інституційно-процедурні явища, через які цей вплив реалізується у відповідних суспільних відносинах. Таким чином, «засади» не зводяться до переліку норм; вони становлять принципову й оціночну рамку, яка задає зміст і межі подальшого нормативного регулювання. Виходячи з наведеного, доцільним видається таке розмежування: адміністративно-правові засади – це системно впорядкований комплекс галузевих принципів (законність, пропорційність, відкритість, підзвітність, недискримінаційність, належне врядування тощо) та інституційно-процедурних орієнтирів, що визначають цілі, межі й допустимі способи публічно-владного впливу; натомість адміністративно-правове регулювання – це сукупність конкретних норм і процедур, якими ці засади операціоналізуються у практиці публічної адміністрації. Таке розмежування унеможливорює підміну принципів нормами й забезпечує методологічну коректність подальшого аналізу [20, с. 74].

У частини дослідників категорія «адміністративно-правові засади» трактується у розширеному значенні – як «закріплені нормами адміністративного права параметри (характеристики), притаманні суспільним явищам і правовідносинам, що підлягають врегулюванню адміністративно-правовими засобами», зміст яких охоплює категоріальну, нормативну, інституційну та інструментально-технологічну складові. Такий підхід має евристичну цінність, оскільки дозволяє поєднати аксіологічний рівень (принципи та понятійні конструкти) з позитивно-правовим (джерела та приписи), організаційним (суб'єкти й їхня компетенція) та процедурно-технологічним (адміністративні процедури, інструменти, цифрові сервіси) вимірами регулювання.

З огляду на ризик ототожнення «засад» із власне масивом норм, доцільно уточнити структуру цього підходу так, аби зберегти пріоритет принципового ядра: категоріальна складова – система базових принципів і понятійно-доктринальних орієнтирів публічної адміністрації (законність, пропорційність, відкритість, підзвітність, належне врядування тощо), що визначає цілі, межі та критерії допустимого впливу; нормативна складова – ієрархічно впорядковані джерела права (конституційні положення, закони, підзаконні акти), у яких принципи отримують нормативне втілення, не розчиняючи при цьому своєї оціночної функції; інституційна складова – система суб'єктів публічної адміністрації, їхня компетенція, підпорядкованість і механізми взаємодії, через які реалізуються закріплені принципи; інструментально-технологічна складова – методи й процедури адміністративного права (дозвільні, реєстраційні, наглядові; стандарти адмінпослуг; засоби е-урядування, реєстри, алгоритмічні рішення), що операціоналізують засади у практиці. У такій конфігурації адміністративно-правові засади постають не як синонім «адміністративного законодавства», а як багаторівнева рамка, у центрі якої – принципи (категоріальне ядро), тоді як нормативні, інституційні та інструментально-технологічні елементи функціонують як їхні проєкції та механізми реалізації. Це дозволяє, з одного

боку, уникнути редукції засад до переліку норм, а з іншого – забезпечити аналітичну цілісність дослідження, простежуючи шлях від принципів до конкретних процедур і управлінських рішень [49, с. 49-55].

У науковій літературі окреслюються щонайменше два підходи до тлумачення категорії «адміністративно-правові засади діяльності». Перший – інституційно-функціональний – репрезентований, зокрема, С.З. Довгунь, яка включає до змісту цієї категорії мету створення та діяльності органу, систему принципів, завдань, функцій, повноважень, способів (методів, прийомів) роботи, організаційно-штатну структуру та відповідальність, а також форми, методи й напрями функціонування [37, с. 72]. Другий – нормативістський – простежується у Н.С. Панової, що ототожнює адміністративно-правові засади з адміністративно-правовими нормами, за допомогою яких визначаються базові цінності, принципи, завдання, форми та методи нормотворчої й розпорядчої діяльності органів виконавчої влади для посилення владно-організуючого впливу та оптимізації внутрішньоорганізаційних процесів [100, с. 9].

Обидва підходи мають евристичну цінність: інституційно-функціональний дозволяє побачити «архітектуру» публічної адміністрації, тоді як нормативістський – її позитивно-правове наповнення. Водночас кожен несе методологічні ризики: перший – надмірного розширення обсягу поняття до рівня загальної характеристики органу влади; другий – редукції засад до масиву норм, що розмиває межу між аксіологічно-принциповим рівнем (орієнтирами) і рівнем власне нормативного регулювання (приписами та процедурами).

З огляду на це доцільним є інтегративне розуміння, у межах якого адміністративно-правові засади діяльності визначаються як система базових принципів і ціннісно-цільових орієнтирів публічної адміністрації, що: а) задають мету та межі публічно-владного впливу; б) отримують нормативне втілення у джерелах адміністративного права; в) інституційно забезпечуються структурою органів і їхньою компетенцією; г)

операціоналізуються через методи, процедури та технології адміністративної діяльності. Така чотиривимірна модель (принциповий зміст- нормативна проєкція - інституційне забезпечення - інструментально-процедурна реалізація) зберігає пріоритет засад як первинних детермінант і водночас уможлиблює їх аналітичне «спускання» до рівня конкретних форм і методів функціонування виконавчої влади, що у сукупності забезпечує методологічну чіткість подальшого дисертаційного аналізу та уникає ототожнення принципів із нормами.

У науковій літературі простежуються два домінантні підходи до тлумачення категорії «правові засади». Перший ототожнює їх із правовими принципами, фактично використовуючи ці поняття як синоніми. Такий підхід коректно фіксує аксіологічний вимір права, але недооцінює форми інституціоналізації принципів у позитивному праві. Другий підхід трактує «правові засади» як сукупність нормативно-правових актів, за посередництвом яких установлюються ключові параметри та юридично значущі характеристики відповідної проблематики. Його сила – у виразній позитивістській верифікованості; його слабкість – у ризику редукції засад до простого переліку джерел.

Звернення до «законодавчої бази» є необхідною, проте недостатньою підставою для встановлення сутності правових засад: нормативні акти виступають формами закріплення та інструментами операціоналізації засад, але не вичерпують їх змісту. Власне зміст становлять базові цінності й орієнтири (конституційні, міжнародно-правові та галузеві принципи), які визначають цілі, межі та критерії допустимого правового впливу і слугують еталоном оцінки нормотворення та правозастосування.

Відтак доцільно використовувати інтегративне визначення: правові засади – це системно впорядкована сукупність базових принципів і ціннісно-цільових орієнтирів, що мають вираження у системі джерел права (насамперед у Конституції України та актах вищої юридичної сили) і спрямовують нормотворчу та правозастосовну діяльність, виконуючи

установчу й оціночну функції щодо масиву позитивних норм. Така оптика дозволяє уникнути ототожнення засад із принципами лише як ідеями або з нормативними актами лише як текстами, розкриваючи їх як змістовно-принципову категорію, інституційно закріплену у правовій системі [15, с.25].

Погоджуючись із тим, що представники різних галузей права використовують термін «засади» з огляду на специфіку предмета дослідження, вважаємо спільним для таких підходів розуміння засад як закріплених у законодавстві основоположних, фундаментальних і керівних положень, які орієнтують діяльність відповідних суб'єктів правовідносин. В адміністративно-правовій науці частота звернення до категорії «адміністративно-правові засади» зумовлена особливим статусом учасників адміністративних правовідносин, наділених державно-владними (управлінськими) повноваженнями, що вимагає виразного принципового й процедурного каркаса їх публічної діяльності.

З огляду на підтримку широкого розуміння адміністративно-правового статусу (який охоплює також адміністративно-правове регулювання як його складову), вважаємо доречним окремо схарактеризувати дві близькі, але не тотожні категорії – «нормативно-правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання».

Нормативно-правове регулювання – це загальноюридична категорія, що позначає впорядкування суспільних відносин за допомогою системи норм права, закріплених у джерелах різної юридичної сили, із притаманними механізмами їхньої дії (гіпотеза – диспозиція – санкція), юридичними фактами, правовідносинами та формами реалізації (додержання, виконання, використання, застосування). Його ознаки: універсальність (охоплює всі галузі права), нормативність (регулятивний вплив здійснюється через загальнообов'язкові приписи), ієрархічність джерел, а також поєднання регулятивної й охоронної функцій.

Адміністративно-правове регулювання – це галузевий різновид нормативно-правового регулювання, що здійснюється засобами

адміністративного права у сфері публічної адміністрації. Йому притаманні: публічно-владний характер впливу; перевага імперативного методу (за можливості – із поміркованими диспозитивними елементами у сервісних відносинах); інструментарій адміністративних процедур (дозвільних, реєстраційних, контрольних, наглядових), адміністративного примусу й стандартів надання адміністративних послуг; використання як нормативних адміністративних актів (підзаконних правил), так і індивідуальних актів застосування права (розпоряджень, приписів, ліцензійних/реєстраційних рішень). Об'єктом такого регулювання є організація та функціонування виконавчої влади, а також владно-управлінський вплив на адресатів публічних приписів. Відмежування категорій доцільно фіксувати за такими критеріями: за обсягом правового регулювання: нормативно-правове регулювання – загальна правова категорія; адміністративно-правове – її галузева проєкція у сфері публічної адміністрації; за методом правового регулювання: у першому випадку – сукупність методів різних галузей; у другому – домінування імперативного методу адміністративного права з процедурною опосередкованістю; за суб'єктами правового регулювання: у першому – будь-які учасники правовідносин; у другому – передусім органи виконавчої влади та інші суб'єкти, наділені публічними повноваженнями; за інструментами правового регулювання: у першому – норми й загальні механізми їх реалізації; у другому – додатково розвинуті адміністративні процедури, інститути контролю/нагляду, адміністративна юрисдикція, адміністративні послуги; за результатом правового регулювання: у першому – встановлення загальних правил поведінки та режимів; у другому – організаційно-управлінські рішення, індивідуальні адміністративні акти та реалізація публічних функцій.

Таким чином, правові засади – це системно впорядкована сукупність закріплених у праві базових принципів і ціннісно-цільових орієнтирів, що задають межі й стандарти правового впливу. Тоді як адміністративно-правові засади – це галузева конкретизація правових засад у публічній адміністрації,

яка спрямовує нормотворчу й правозастосовну діяльність суб'єктів, наділених державно-владними повноваженнями. І при цьому нормативно-правове регулювання визначається як регулювання суспільних відносин системою загальнообов'язкових норм права та механізмами їх реалізації, тоді як адміністративно-правове регулювання тлумачиться як здійснення публічно-владного впливу засобами адміністративного права через нормативні та індивідуальні адміністративні акти, процедури, контроль і примус з метою організації та функціонування виконавчої влади і надання публічних послуг. Таке розмежування забезпечує методологічну чіткість подальшого аналізу адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України та унеможливлює ототожнення принципової (засадничої) рамки з масивом позитивних норм [43].

С. Федчишин, зауважує на тому, що «здійснення правового регулювання постійно відбувається завдяки користуванню особливим, притаманним тільки йому механізмом, комплексом, до якого належать динамічні системи та структури, завдяки яким будуть гарантовано вирішені завдання в рамках конкретних видів, через які реалізується юридичний вплив на стан суспільних відносин. На підставі того, якими особливостями володіє правовий інструментарій, котрим користуються, юридично регламентуючи відносини, виділяють існування нормативного й індивідуального правового регулювання» [43, с.165-169].

Погоджуючись із В. М. Бевзенком, який підкреслює, що «адміністративно-правове регулювання є похідною категорією щодо загального правового регулювання, його галузевим різновидом» [13, с. 164-167], слід наголосити: ефективність виконання повноважень будь-яким органом державної влади прямо корелює з повнотою та якістю нормативно-правового регулювання його діяльності. Не є винятком і Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади; отже, аналіз нормативно-правового регулювання його діяльності потребує спеціального дослідницького фокусу.

Нині система нормативно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції становить багаторівневий масив актів різної юридичної сили та галузевої належності, що включає принаймні: 1) конституційний рівень і міжнародно-правові зобов'язання, які задають засадничі принципи та межі публічно-владного впливу; 2) закони загальноінституційного характеру (щодо організації виконавчої влади, державної служби, адміністративних послуг, доступу до інформації, звернень громадян тощо) і спеціальні закони за напрямами компетенції Мін'юсту (зокрема у сфері нотаріату, державної реєстрації актів цивільного стану, прав на нерухоме майно, юридичних осіб та громадських формувань); 3) підзаконні акти Кабінету Міністрів України (положення, регламенти, порядки, стандарти публічних послуг), що конкретизують законодавчі приписи; 4) нормативні акти самого Міністерства (накази, інструкції, методичні рекомендації), спрямовані на внутрішню організацію та правозастосовну практику; 5) правові позиції конституційної та судової юрисдикції як інтерпретаційний орієнтир і механізм корекції регулювання.

Для цілей дисертаційного дослідження доцільно оцінювати зазначений масив за критеріями ієрархічної узгодженості (відповідність Конституції України та міжнародним стандартам), системності й повноти (відсутність прогалин і дублювань), юридичної визначеності та передбачуваності (чіткість, доступність, стабільність), процедурної справедливості й пропорційності, а також операційної спроможності (процедурна й цифрова реалізованість). Такий підхід дозволяє виявити колізії та дефекти регулювання, обґрунтувати напрями його вдосконалення та, зрештою, підвищити інституційну спроможність Міністерства юстиції України у виконанні покладених на нього завдань.

Позиція О.В. Агапової демонструє чітко окреслений галузевий підхід: у межах позасудової юстиції нормативно-правовий акт трактується як офіційний акт суб'єкта публічного адміністрування, ухвалений у встановленому законом порядку, розрахований на багаторазове застосування

до невизначеного кола осіб і такий, що містить норму адміністративного права, якою встановлюються, змінюються чи припиняються правовідносини у відповідній сфері. З наведеної дефініції випливають такі ознаки: офіційність і процедурна легітимність: ухвалення компетентним суб'єктом за визначеною правом процедурою; загальність і повторюваність дії; адресованість невизначеному колу осіб, багаторазова застосовність, абстрактність приписів; нормативність змісту: наявність правила поведінки (адміністративно-правової норми), що формує права, обов'язки, процедури, підстави відповідальності; галузевість: зв'язок із публічним адмініструванням і позасудовими правовими процедурами (реєстраційними, дозвільними, наглядовими, сервісними); регулятивний ефект: спрямованість на встановлення/зміну/припинення правовідносин у сегментах позасудової юстиції.

Водночас така характеристика фактично описує нормативний адміністративний акт у сфері позасудової юстиції, а не нормативно-правовий акт у найширшому розумінні (яке охоплює й закони, та інші джерела різної юридичної сили). З методологічного погляду доцільно чітко розмежувати такі терміни, як: нормативно-правовий акт (загальна категорія джерел права), нормативний адміністративний акт (підзаконний акт органу публічної адміністрації), індивідуальний адміністративний акт (акт застосування норм до конкретної справи) [3, с.94;2].

Встановлення змісту адміністративно-правових засад регулювання діяльності Міністерства юстиції України має виходити із застосування положень Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX, де було закріплено визначення поняття «нормативно-правовий акт», «закон», «підзаконний нормативно-правовий акт», встановлено ієрархію нормативно-правових актів. Так, під «нормативно-правовим актом» розуміється документ офіційного характеру, текст якого ухвалив (видав) суб'єкт, котрий займається правотворчою діяльністю в порядку, який встановлено відповідно до Основного Закону України та (або) законодавства,

письмово (крім того, що, визначила частина друга статті 47 цього Закону), в якому міститься правова норма (норми) та який може реалізовуватися неодноразово» [208].

До видів нормативно-правових актів відносяться : закони України та підзаконні нормативно-правові акти. «В законі вбачаються ознаки нормативно-правового акта, який ухвалила Верховна Рада України та (або) всеукраїнський референдум в установленому Конституцією України та законодавством порядку, котрий покликаний здійснювати регулювання найважливіших суспільних відносин. Підзаконним нормативно-правовим актом виступає акт, який ухвалив (видав) суб'єкт, котрий бере участь у правотворчій роботі, беручи за основу Конституцію України, закони, чинні міжнародні договори України, на виконуючи їх, що покликаний їх виконати. Має прослідковуватися відповідність між підзаконними нормативно-правовими актами й Конституцією держави, положеннями законів, чинних міжнародних договорів, укладених Україною, підзаконних нормативно-правових актів, що мають вищу юридичну силу, між ними повинна існувати узгодженість» [208].

Узагальнюючи, на сьогодні основу нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів правовідносин становить ієрархічно організована сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, яка утворює взаємопов'язану та внутрішньо узгоджену систему. Саме її системність, ієрархічність і предметна спеціалізація визначають межі, зміст і якість правового впливу.

У контексті правового статусу органів Міністерства юстиції України показовою є класифікація нормативно-правових актів, запропонована І. Микульцем, яка розрізняє два напрями регулювання: загальноорганізаційний (інституційний) напрям – акти, що безпосередньо регламентують організацію та діяльність Мін'юсту і його територіальних органів: Конституція України; закони України; ратифіковані міжнародно-правові акти; укази Президента України; акти Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади;

нормативно-правові акти Міністерства юстиції; а також накази, розпорядження, інструкції, правила та положення, які видаються головними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі; галузево-функціональний (предметно-сервісний) напрям – акти, що регламентують окремі сфери діяльності органів юстиції: у сфері нотаріату (державні нотаріальні архіви, державні нотаріальні контори, приватні нотаріуси), діяльності регіональних представництв Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, судово-експертних установ (науково-дослідні інститути судових експертиз), державної реєстрації актів цивільного стану, примусового виконання рішень (Державна виконавча служба), а також у сфері державної реєстрації прав та юридичних осіб (зокрема регуляції, що історично охоплювали Укрдержреєстр).

Запропонована класифікація є методологічно продуктивною: перший блок забезпечує інституційну легітимацію та організаційну спроможність органів юстиції, другий – процедурну операціоналізацію окремих напрямів їхньої діяльності. Для подальшого дослідження доцільно оцінювати кожен із блоків за критеріями: а) ієрархічної узгодженості з актами вищої юридичної сили; б) предметної повноти та відсутності прогалин/дублювань; в) юридичної визначеності та передбачуваності процедур; г) інституційної реалізованості (у т.ч. цифрової). Враховуючи динамічність організаційної архітектури публічної адміністрації, класифікація потребує періодичного оновлення з урахуванням трансформацій у системі органів юстиції, зберігаючи при цьому наведені методологічні орієнтири [89, с. 14-16].

Вважаємо доцільним, для потреб дисертаційного аналізу, класифікувати джерела нормативно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції України на дві взаємопов'язані категорії: інституційно-організаційну – акти, що безпосередньо визначають правовий статус Міністерства, його завдання, повноваження, функції, структуру, порядок організації та процедури діяльності; галузево-функціональну – акти, що

регламентують окремі напрями реалізації компетенції Міністерства (за видами публічно-правових функцій і адміністративних проваджень) [42].

Як центральний орган виконавчої влади, Міністерство юстиції України насамперед підпорядковується конституційним приписам. Відповідно до статей 6 і 19 Конституції України, органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у межах, визначених Конституцією, і відповідно до законів України; органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами, що зумовлює ієрархічну побудову масиву регулювання та висуває до нього вимоги законності, визначеності й узгодженості. У межах інституційно-організаційної категорії ядро становлять акти установчого рівня (Конституція України, ратифіковані міжнародні договори), закони загальноінституційного характеру щодо організації виконавчої влади та державної служби, а також підзаконні акти, що безпосередньо закріплюють статус і внутрішню організацію Міністерства (акти Президента України і Кабінету Міністрів України, положення, регламенти, стандарти організації процесів; нормативні накази Міністерства). Галузево-функціональна категорія охоплює спеціальне законодавство та підзаконні акти за ключовими напрямками компетенції Міністерства (зокрема у сферах нотаріату; державної реєстрації актів цивільного стану, прав на нерухоме майно та юридичних осіб; примусового виконання рішень; судово-експертної діяльності; пробації; надання безоплатної правової допомоги; міжнародно-правової співпраці тощо), а також внутрішні процедури й стандарти надання відповідних адміністративних послуг. Ефективність виконання Міністерством покладених на нього повноважень прямо залежить від повноти, узгодженості та якості обох блоків регулювання. Саме системна єдність інституційно-організаційних і галузево-функціональних актів забезпечує належний рівень правової визначеності, процесуальної справедливості та операційної спроможності при реалізації державної правової політики [67]. «Органами державної влади та органами місцевого

самоврядування, їхніми посадовцями мають виконуватися дії тільки на основі Конституції та законів України, в контексті прав та обов'язків і способом, які вони передбачили» [67].

До правового підґрунтя організації та функціонування міністерств, у тому числі Міністерства юстиції України, належить Закон України «Про центральні органи виконавчої влади», який закріплює основні принципи їх діяльності. Зазначені принципи кореспондують базовим засадам формування та реалізації державної політики, визначеним Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. № 2411-VI, що забезпечує нормативну узгодженість між загальнодержавною політичною рамкою та інституційно-організаційними приписами щодо діяльності міністерств. У підсумку, принципи, закріплені на рівні державної політики, набувають операційного змісту в актах, які регламентують правовий статус, структуру та процедури діяльності центральних органів виконавчої влади [140]. До засад функціонування центральних органів виконавчої влади належать: верховенство права; повага та додержання прав і свобод людини і громадянина; безперервність і законність публічного адміністрування; єдність державної політики; відкритість і прозорість; відповідальність; єдиноначальність. Змістовно ці принципи фіксують вимогу ухвалювати та виконувати рішення в межах і у спосіб, визначених законом; забезпечувати стабільність і послідовність управлінських процесів; діяти узгоджено в межах єдиної політики уряду; гарантувати доступність інформації про діяльність органів; нести інституційну й персональну відповідальність за результати; а також забезпечувати чітку вертикаль управління й персоніфікацію керівництва [215].

Правові засади діяльності міністерств, у тому числі Міністерства юстиції України, визначено Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» (№ 3166-VI). До них віднесено норми, що знаходять вираження у Конституції України, у цьому та інших законах, указах Президента України, постановах парламенту, ухвалених відповідно до

Конституції та законів, актах Кабінету Міністрів України, а також в інших законодавчих актах України. Така конструкція формує ієрархічно впорядковану систему джерел, яка забезпечує організацію і діяльність міністерств на засадах верховенства права та законності [215].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 року за № 228 визначено, що Міністерство юстиції України – це «ключовий орган у складі системи, до якої входять центральні органи виконавчої влади», наділений повноваженнями у різних сферах публічно-управлінських правовідносин, що функціонує через його територіальні органи Міністерства юстиції або безпосередньо [153].

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 року за № 228 Міністерство юстиції України – «це ключовий орган у складі системи, до якої входять центральні органи виконавчої влади, завдяки якому формується та реалізується державна правова політика, державна політика, яка займається банкрутством, та політика держави та політики держави в царині, що унеможлиблює неплатоспроможність боржників, у нотаріальній галузі, у віданні Мін'юсту – примусове виконання рішень, які були винесені судами й іншими органами (посадовими особами) (далі - виконання рішень), державна реєстрація, під яку підпадають: акти цивільного стану, речові права на нерухоме майно та їхні обтяження, обтяження рухомого майна, юридичні особи, громадські формування, які не володіють статусом юридичної особи, фізичні особи-підприємці та відокремлені підрозділи юридичної особи, яка створена згідно із законами зарубіжної країни, реєстрація статутного документа, яким має володіти територіальна громада м. Києва, а також статутних документів, що їх повинні мати Національна академія наук та національні галузеві академії наук, зоною відповідальності Мін'юсту є сфера, до якої входять здійснення кримінальних покарань та пробація, він займається питаннями щодо утримання військовополонених, забезпечує правову освіту громадян; сприяє тому, щоб формувалася державна політика в галузі, якій підпорядковані архівна справа й діловодство, формувалася і

функціонувала державна система, в яку входить страховий фонд документації; дбає про те, щоб втілювалася в життя політика держави, яка займається тим, аби були стягнуті на користь держави активи громадян, котрі потрапили під дію санкцій» [153].

Беручи до уваги міжгалузевий характер компетенції та широту повноважень Міністерства юстиції України, доцільно систематизувати основні напрями його діяльності:

1) міжнародно-правовий вимір та виконання міжнародних судових рішень: участь у міжнародному співробітництві; представництво інтересів України у Європейському суді з прав людини та інших міжнародних юрисдикціях і інституціях; організація виконання рішень зазначених органів в Україні;;

2) формування та реалізація державної правової політики: правнича (правова) освіта та правопросвітництво; організація та функціонування системи безоплатної правової допомоги; забезпечення виконання судових рішень і рішень інших органів у межах визначеної законом компетенції; участь у реалізації кримінальних покарань у встановленому законодавством порядку;

3) регуляція та нагляд щодо окремих правничих професій і публічних функцій: нормативно-організаційне забезпечення та контроль у сферах нотаріату, банкрутства (арбітражні керуючі), державної реєстрації (державні реєстратори) тощо;

4) сервісно-реєстраційний блок: державна реєстрація прав власності та інших речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; державна реєстрація юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців; реєстрація громадських формувань; державна реєстрація нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади у встановленому порядку;

5) правотворча (нормотворча) діяльність: підготовка, експертиза та погодження проектів нормативно-правових актів; участь у формуванні

законодавчої політики; проведення спеціальних видів правової експертизи (зокрема антикорупційної) відповідно до закону;

б) політика у сфері неплатоспроможності: формування та реалізація державної політики щодо банкрутства і процедур фінансового оздоровлення (санацій);

7) забезпечення спеціальних режимів публічного контролю: застосування передбачених законодавством інструментів щодо виявлення, блокування та стягнення в дохід держави активів осіб, на яких поширюються відповідні правові режими.

Запропонована класифікація відображає логіку розмежування між інституційно-координаційними, регуляторно-наглядовими та сервісно-реєстраційними функціями Міністерства та створює зручну рамку для подальшого аналізу нормативно-правового забезпечення кожного з наведених напрямів.

Міжнародно-правовий вимір та виконання міжнародних судових рішень діяльності Міністерства юстиції України регламентується згідно із положеннями: Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. [50], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [65], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. [91], Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 р. [240].

Слушно підкреслює І.І. Микульця, що міжнародно-правові акти відіграють системоутворювальну роль у нормативно-правовому регулюванні діяльності Міністерства юстиції України та його територіальних органів. Показовим є Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами і їх державами-членами від 14 червня 1994 р., яка започаткувала інституційно оформлене партнерство та заклала рамкові орієнтири секторальної взаємодії. Її положення були конкретизовані Планом дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки від 18 червня 2007 р., що визначив пріоритети співробітництва та імплементації у трьох

взаємопов'язаних блоках: «свобода» – удосконалення управління міграційними процесами (включно з наданням притулку), протидія нелегальній міграції, розвиток людських контактів і подорожей через посилення співпраці в сфері управління кордонами та безпеки документів; «безпека» – боротьба з тероризмом та організованою злочинністю, зокрема з торгівлею людьми, незаконним перевезенням мігрантів, обігом наркотичних засобів та іншої забороненої продукції, корупцією, підробкою документів, відмиванням коштів та іншими формами протиправної діяльності; «юстиція» – реформа судової системи з метою забезпечення її незалежності, неупередженості та ефективності, а також поглиблення правової співпраці між Україною та ЄС у цивільних і кримінальних справах. Для Міністерства юстиції України зазначені міжнародні орієнтири мають нормативно-організаційні наслідки: вони задають пріоритети нормотворення та правозастосування, визначають напрями гармонізації законодавства, структурно-процедурні вимоги до виконання міжнародних зобов'язань (зокрема щодо взаємної правової допомоги, виконання рішень міжнародних юрисдикцій, антикорупційних та кримінально-правових стандартів), а також формують механізми міжвідомчої координації в межах блоку «юстиція, свобода та безпека». У підсумку міжнародно-правова складова виступає не лише зовнішнім чинником співпраці, а й внутрішнім драйвером інституційного розвитку та підвищення якості адміністративно-правового регулювання у сфері повноважень Мін'юсту України [89, с. 15-17].

Окремий пласт джерел, що визначають зовнішньоінституційні параметри діяльності Міністерства юстиції України, становлять міжнародні міжвідомчі договори, укладені між Мін'юстом та органами юстиції (або суміжними компетентними відомствами) іноземних держав. У термінології Закону України «Про міжнародні договори України» такі домовленості належать до міжвідомчих міжнародних договорів: вони укладаються в межах визначеної компетенції міністерства, не потребують ратифікації парламентом, але підлягають погодженню у встановленому порядку,

реєстрації в Міністерстві закордонних справ та офіційному оприлюдненню. За юридичною природою це акти міжнародного публічного права, що не можуть суперечити Конституції України, законам і чинним міжнародним договорам вищого рівня (державним та міжурядовим).

Змістово міжвідомчі договори виконують операціоналізуючу функцію щодо більш загальних міжнародних зобов'язань і внутрішніх стратегічних документів, задаючи конкретні механізми взаємодії уповноважених органів. Типово вони охоплюють: інституційно-координаційні положення (визначення контактних/центральных органів, створення спільних робочих груп, формат обміну інформацією, канали комунікації); процедурні режими (строки й маршрути обробки запитів про правову допомогу у цивільних і кримінальних справах у тій частині, де Мін'юст виступає центральним органом; організація виконання рішень міжнародних юрисдикцій; взаємне визнання й використання офіційних документів; обмін зразками документів і довідковою інформацією); професійне й експертне співробітництво (стажування, тренінги, обмін експертами, спільні дослідження, порівняльно-правові огляди, методична допомога); цифрову взаємодію та дані (узгодження технічних стандартів, сумісність реєстрів, безпека й захист персональних даних, електронна взаємодія під час транснаціональних процедур); планувальні інструменти (протоколи/програми до міжурядових угод, дорожні карти, календарі заходів і показники оцінювання результатів).

З погляду ієрархії та дії, такі договори: а) є частиною системи міжнародно-правових зобов'язань України, але займають підпорядковане місце щодо міждержавних і міжурядових договорів; б) зазвичай регулюють взаємодію органів, а не безпосередньо статус приватних осіб, і тому реалізуються через адміністративні процедури та індивідуальні акти; в) можуть містити виконавчі програми до ширших угод ЄС/РЄ чи двосторонніх договорів, деталізуючи імплементаційні кроки Міністерства юстиції України

Процедурно укладення міжвідомчих договорів супроводжується правовою експертизою, погодженнями з дотичними органами (зокрема фінансовими – у разі бюджетних зобов’язань), визначенням відповідальних структурних підрозділів і механізмів моніторингу виконання (звітність, спільні огляди, ревізія домовленостей). У результаті такі договори виконують роль «тонкого налаштування» міжнародних зобов’язань у сфері юстиції, підвищуючи процесуальну визначеність, передбачуваність взаємодії та операційну спроможність Міністерства юстиції України і його територіальних органів у транскордонних правових відносинах.

Другим системоутворювальним напрямом діяльності Міністерства юстиції України є формування та реалізація державної правової політики у сферах (а) правової освіти й правопросвітництва, (б) надання безоплатної правової допомоги, (в) забезпечення виконання судових рішень і рішень інших органів, а також (г) виконання кримінальних покарань у встановленому законом порядку. Попри відсутність законодавчо кодифікованого визначення «державної політики» загалом і «правової політики» зокрема, їхній зміст конкретизується через систему галузевих законів, підзаконних актів, стратегій і процедур, у межах яких Міністерство юстиції України виступає суб’єктом формування політики та головним органом її операціоналізації.

У сфері правової освіти орієнтири задаються загальним освітнім законодавством, де мета освіти пов’язується з формуванням цінностей, компетентностей, громадянської відповідальності та здатності до свідомого суспільного вибору. Відповідно роль Мін’юсту України полягає у виробленні та впровадженні правопросвітницьких стандартів і програм, спрямованих на підвищення правової культури, формування правосвідомості та навичок правомірної поведінки, включно з інтеграцією таких компонентів у формальну й неформальну освіту, а також через інструменти міжвідомчої координації та публічної комунікації.

Надання безоплатної правової допомоги становить окремий інституційний блок правової політики. Міністерство юстиції України забезпечує формування і реалізацію відповідної політики через мережу суб'єктів надання первинної та вторинної правової допомоги, стандарти якості, механізми доступності та адресності послуг, а також через фінансово-організаційні гарантії їх сталої роботи. Операційна спроможність цього блоку забезпечується нормативним регулюванням, інституційною інфраструктурою та процедурами моніторингу якості.

У сфері примусового виконання рішень Міністерство юстиції України формує політику і координує діяльність державних та приватних виконавців, розвиває процесуальні та цифрові інструменти (єдині реєстри, автоматизовані системи провадження), забезпечує баланс між ефективністю стягнення та гарантіями прав боржника і стягувача. Нормативно-процедурна визначеність, передбачуваність і пропорційність заходів примусового виконання тут є ключовими критеріями належного врядування.

Виконання кримінальних покарань реалізується через політику у сфері кримінально-виконавчих відносин і пробації, де Міністерство юстиції України визначає стандарти поведінки з особами, позбавленими волі або такими, що відбувають покарання без ізоляції від суспільства, а також забезпечує інституційні, кадрові та процедурні умови ресоціалізації, дотримання прав людини та запобігання рецидиву. Тут критичними є відповідність міжнародним стандартам прав людини, наглядовим механізмам і практиці виконання рішень міжнародних юрисдикцій.

Отже, у зазначених підсферах правова політика Міністерства юстиції України набуває подвійного виміру: нормативного (розроблення правил, стандартів і процедур) та інституційно-сервісного (організація надання послуг і правозастосування). Її якість оцінюється за показниками юридичної визначеності, доступності й недискримінаційності сервісів, ефективності процедур, відповідності конституційним засадам та міжнародним зобов'язанням України, а також за результатами незалежного моніторингу й

судового контролю. Така конструкція забезпечує зв'язок між ціннісно-принциповою рамкою правової політики та її практичною реалізацією у повсякденній діяльності органів юстиції [205].

Указом Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» затверджено однойменну програму, метою якої є підвищення рівня правової освіченості громадян, створення належних умов для набуття правових знань і забезпечення конституційного права кожного на знання своїх прав і обов'язків. Національна програма правової освіти населення виконує роль рамкового політико-правового документа, що задає принципи (системність, доступність, безперервність, орієнтація на права людини) та напрями державної політики у сфері правової освіти. У змістовому вимірі Національна програма правової освіти населення передбачає: 1) інтеграцію правових знань у формальну освіту та підвищення кваліфікації педагогічних і державних службовців; 2) розвиток позашкільних і неформальних форм правопросвітництва (медіа, публічні кампанії, електронні ресурси, цільові заходи для вразливих груп); 3) методичне та інформаційне забезпечення суб'єктів правової освіти; 4) міжвідомчу координацію та моніторинг результативності. Для Міністерства юстиції України це означає визначальну роль у формуванні стандартів правопросвітницької діяльності, підготовці відомчих програм і планів реалізації, а також у забезпеченні взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства.

З огляду на рамковий характер Указу Президента України «Про Національну програму правової освіти населення», його імплементація конкретизується через галузеві та регіональні плани, підзаконні акти і відомчі методичні документи, що дозволяє поєднати нормативне закріплення цілей із операційною реалізованістю заходів правової освіти. Така конструкція підсилює зв'язок між конституційними засадами, правовою політикою держави та практикою правопросвітницької діяльності органів юстиції [201].

У площині формування правничої освіти та суміжних політик простежується послідовна нормативно-інституційна лінія. Указ Президента України № 210/2020 «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» окреслив завдання підвищення якості вищої освіти та доручив урядові низку імплементаційних кроків, зокрема щодо стратегічного планування галузі. В розвиток цих приписів розпорядженням КМ України від 23.02.2022 № 286-р схвалено Стратегію розвитку вищої освіти на 2022–2032 роки (а не 2021–2031), що визначає цілі, індикатори та операційний план реалізації. У сегменті правничої освіти 14 грудня 2023 р. Комітет ВРУ з питань правової політики утворив робочу групу з її реформування; 19 грудня 2024 р. на сайті Комітету оприлюднено проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти для громадського обговорення. Документ визначає мету правничої освіти як формування компетентностей для розуміння природи й функцій права, змісту правових принципів, основних інститутів та меж юридичного регулювання суспільних відносин. Зазначені акти формують нормативну рамку, у межах якої Міністерство юстиції України (у співпраці з МОН України та іншими суб'єктами) розробляє й реалізує політики у сферах правопросвітництва, безоплатної правової допомоги та суміжних публічно-правових сервісів [217].

Таким чином, для того, щоб формувати й реалізувати державну політику в царині, де надається правова освіта, потрібне реформування та більш чітке нормативно-правового регулювання.

Сфера формування та реалізації державної політики у наданні безоплатної правової (правничої) допомоги є однією з найбільш нормативно врегульованих у діяльності Міністерства юстиції України, оскільки ґрунтується на спеціальному Законі України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. Нормативна модель, закладена цим актом, визначає як матеріальні стандарти доступу до послуг, так і інституційно-процедурну архітектуру їх надання.

Ключові елементи такої архітектури можна звести до наступних блоків: суб'єкти формування та реалізації політики, де Міністерство юстиції виступає центральним органом виконавчої влади, що формує і реалізує державну політику у відповідній сфері; організаційне ядро системи становить Координаційний центр з надання правової допомоги та мережа регіональних/місцевих центрів і бюро правової допомоги; види допомоги, де відмежовується первинна допомога (інформування, надання правових консультацій, складення нескладних звернень) та вторинна правова допомога (захист, представництво інтересів у суді та перед іншими органами, складення процесуальних документів); коло отримувачів і підстави доступу, що полягає у визначені категорії осіб, які мають право на безоплатну допомогу (з урахуванням соціального статусу, майнового стану, характеру провадження тощо) і процедури підтвердження підстав; інструменти забезпечення якості, де встановлено стандарти надання послуг, відбір і залучення адвокатів на конкурсній основі, механізми моніторингу, оцінювання та дисциплінарної відповідальності виконавців; процедури та гарантії, що пов'язується із регламентацією порядку звернення, строковості і безперервності надання послуг, конфіденційності, запобігання конфлікту інтересів, можливість оскарження рішень центрів; фінансування.

З огляду на наведене, роль Міністерства юстиції України полягає не лише у нормотворчому супроводі й міжвідомчій координації, а й у забезпеченні операційної спроможності мережі безоплатної правової допомоги, уніфікації практик, цифровізації сервісів та інтеграції цієї політики з ширшим порядком денним доступу до правосуддя і дотримання прав людини. Така конструкція відповідає вимогам правової визначеності, передбачуваності та пропорційності публічно-владного впливу і, зрештою, визначає вимір ефективності державної правової політики у відповідній сфері [121].

Метою якого є «визначити, яким змістом володіє право на отримання безоплатної правничої допомоги, в якому порядку це право реалізується,

суб'єктів, на яких підставах та в якому порядку надається безоплатна правнича допомога, наявність державних гарантій, які діють у наданні безоплатної правничої допомоги» [121]. Стаття 28 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» визначає перелік повноважень Міністерства юстиції України в царині, де надається безоплатна правова допомога, серед яких зокрема є і повноваження, що забезпечують реалізацію його правотворчої функції.

Впровадження такого напрямку діяльності Міністерства юстиції у сфері надання безоплатної правничої допомоги регламентується на рівні підзаконних нормативних актів[99], зокрема: постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а саме «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань надання безоплатної правової допомоги» від 23 листопада 2011 року № 1235[123]; «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги» від 28 грудня 2011 року № 1362[172]; «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» від 28 грудня 2011 року № 1363 [174]; «Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі» від 11 січня 2012 року № 8 [173] та ін..

Діяльність Міністерства юстиції України у сфері забезпечення виконання судових рішень і рішень інших органів ґрунтується на спеціальних актах законодавства, насамперед Законах України «Про виконавче провадження», «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Зазначені акти у сукупності визначають матеріально-процесуальні засади виконавчого провадження,

гарантії його обов'язковості (зокрема у справах із державним боржником), інституційну архітектуру системи примусового виконання та повноваження її суб'єктів. Відповідно до статті 6 Закону «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», система примусового виконання рішень включає: Міністерство юстиції України, органи державної виконавчої служби, утворені та діючі в порядку, встановленому законом, а також приватних виконавців. Міністерство юстиції формує і реалізує державну політику у відповідній сфері, організує діяльність державної виконавчої служби, здійснює нормативне забезпечення процедур, веде відповідні реєстри, забезпечує доступ до професії приватного виконавця та здійснює контроль (у межах визначеної законом компетенції), у тому числі дисциплінарний нагляд [203].

Таким чином, нормативне регулювання цієї сфери має подвійний вимір: процедурно-правовий – визначення порядку відкриття, здійснення і завершення виконавчого провадження, прав та обов'язків його учасників, заходів примусового виконання, гарантій пропорційності та процесуальної справедливості; інституційний – закріплення моделі «державне + приватне» виконання під методичним і регуляторним керівництвом Мін'юсту, із розмежуванням повноважень і механізмами відповідальності. Така конструкція забезпечує поєднання публічно-владної природи примусового виконання з організаційною спроможністю системи та підзвітністю її суб'єктів, що є необхідною умовою ефективності реалізації судових рішень [203].

Політика у сфері банкрутства та здійснення контролю Міністерством юстиції України за діяльністю арбітражних керуючих регулюється відповідно до статей 20- 26 Кодексу України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII [62] та Порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 06.12.2019 № 3928/5 [168].

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 06.12.2019 № 3928/5 на Мін'юст покладено завдання організовувати підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих. Зазначені повноваження реалізуються на підставі Положення про систему підготовки і перепідготовки осіб, які виявили намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого, а також підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 13.08.2019 № 2536/5 та зареєстрованого в Мін'юсті 15.08.2019 за № 926/33897. Нормативне регулювання, закріплене цими актами, визначає інституційну архітектуру та процедурні режими професійної підготовки: суб'єктний склад організації навчання, вимоги до освітніх програм і змісту курсів, порядок допуску до перепідготовки та підвищення кваліфікації, форми оцінювання результатів навчання й документального підтвердження здобутих компетентностей, а також механізми методичного супроводу та контролю якості. У сукупності це забезпечує належний професійний рівень арбітражних керуючих як ключових учасників процедур неплатоспроможності та слугує інструментом підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства [168].

Серед підзаконних актів з питань здійснення контролю за здійснення політики запобігання банкрутства в Україні необхідно виділити : Наказ Міністерства економіки України від 12.01.2022 № 95. «Про затвердження професійного стандарту «Арбітражний керуючий» [189]; Наказ Міністерства юстиції України від 10.01.2020 № 93/5 «Про затвердження Правил ведення діловодства та архіву арбітражного керуючого», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 13.01.2020 за № 34/34317» [185]; Наказ Міністерства юстиції України від 06.12.2019 № 3928/5 «Про затвердження Порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12.12.2019 за № 1228/34199 [168]; Наказ Міністерства юстиції України від 07.06.2022 № 1155/7 «Про зупинення проведення перевірок діяльності арбітражних керуючих на термін

дії воєнного стану в Україні» [199]; Наказ Міністерства юстиції України від 17.10.2019 № 3193/5 «Питання подання арбітражними керуючими обов'язкових відомостей (інформації)», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 21.10.2019 за № 1124/34095 [104] ; Наказ Міністерства юстиції України від 02.03.2020 № 733/5 «Про затвердження інформаційних та технологічних карток адміністративних послуг з видачі, переоформлення, видачі дубліката та припинення дії свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого, що надаються Міністерством юстиції України» [144]; Наказ Міністерства юстиції України від 18.02.2020 №3/5 «Про порядок подання арбітражними керуючими обов'язкових відомостей (інформації)», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 19.02.2020 за № 187/34470 [104] та інші.

Окремим, концептуально значущим напрямом діяльності Міністерства юстиції України є контроль у сфері нотаріату. Відповідно до ч. 2 ст. 2–1 Закону України «Про нотаріат», Міністерство юстиції України та його територіальні органи здійснюють контроль за організацією нотаріату, перевіряють організацію нотаріальної діяльності, додержання порядку вчинення нотаріальних дій і правил нотаріального діловодства. Така модель закріплює провідну роль центрального органу виконавчої влади у забезпеченні єдності нотаріальної практики та дотриманні стандартів законності.

Змістовно державний контроль у цій сфері охоплює: об'єкт контролю – організацію нотаріату загалом і практику вчинення нотаріальних дій зокрема (у державному та приватному сегментах); предмет контролю – відповідність дій нотаріусів вимогам законодавства, у т.ч. процедурним правилам, стандартам перевірки правосуб'єктності, правомірності правочинів, нотаріального діловодства та архівування; форми і методи – планові й позапланові (тематичні) перевірки, документарний і виїзний контроль, моніторинг через державні реєстри та інформаційні системи, витребування пояснень і матеріалів, методичні приписи; правові наслідки – внесення

приписів про усунення порушень, ініціювання притягнення до юридичної відповідальності у визначених законом випадках, застосування передбачених законом заходів впливу щодо права на зайняття нотаріальною діяльністю (зупинення/припинення – за наявності встановлених підстав), а також методичне коригування практики.

Функціонально контроль Мін'юсту України виконує превентивну, коригувальну та гарантійну ролі: запобігає порушенням, уніфікує правозастосування, захищає права та законні інтереси учасників цивільного обороту, підвищує довіру до результатів нотаріальних дій. У системному вимірі він є складовою адміністративно-правового регулювання нотаріату, поєднуючи нормативні приписи з інституційними механізмами нагляду і тим самим забезпечуючи належну якість публічної послуги, що надається у формі нотаріальної дії [202].

У сфері здійснення контролю за діяльністю нотаріату необхідно виділити ряд підзаконних нормативно-правових актів, якими має керуватися Міністерство юстиції України при здійсненні оцінки діяльності органів нотаріату, зокрема, такими є Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України № 22.02.2012 № 296/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22.02.2012 за № 282/20595 [163] та Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 11.11.2011 № 3306/5 та зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14.11.2011 за № 1298/20036 [164].

Важливо підкреслити, що здійснення контролю Міністерством юстиції України у сфері нотаріату регулюється власними нормативними актами відомства, зокрема, Наказом Міністерства юстиції України від 18.05.2009 № 870/5 «Про затвердження Положення про державний нотаріальний архів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21.05.2009 за № 443/16459 [149]; Наказом Міністерства юстиції України від 21.12.2009 № 2513/5 «Про затвердження Примірної номенклатури справ державного нотаріального

архіву» [188]; Наказом Міністерства юстиції України від 27.02.2009 № 363/5 «Про забезпечення належної організації діяльності державних нотаріальних контор» [137]; Наказом Міністерства юстиції України від 04.11.2009 № 2053/5 «Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 09.11.2009 за № 1043/17059 [204]; Наказом Міністерства юстиції України від 22.12.2010 № 3253/5 «Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23.12.2010 за № 1318/18613 [186]; Наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2011 № 1529/5 «Про затвердження форми звітності № 1-нотаріат (річна) «Звіт про роботу державних та приватних нотаріусів» [196]; Наказом Міністерства юстиції України від 23.03.2011 № 888/5 «Про затвердження Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28.03.2011 за № 406/19144 [148]; Наказом Міністерства юстиції України від 22.03.2011 № 871/5 «Про затвердження Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23.03.2011 за № 388/19126 [155]; Наказом Міністерства юстиції України від 17.02.2014 № 357/5 «Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17.02.2014 за № 298/25075 [179]; Наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 № 1905/5 «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28.07.2011 за № 926/19664 [166]; Наказом Міністерства

юстиції України від 11.07.2020 № 1043/5 «Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12.07.2012 за № 1170/21482 [162].

Таким чином, Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, що формує політику та здійснює регулювання й нагляд (контроль) у сферах нотаріату, банкрутства (діяльність арбітражних керуючих) та державної реєстрації, включно з допуском до професії, веденням реєстрів, перевітками, дисциплінарними заходами й розглядом скарг; ці повноваження прямо закріплені в актах законодавства.

До функціональних напрямів діяльності Міністерства юстиції України необхідно віднести діяльність, пов'язану із здійсненням державної реєстрації права власності, інших речових прав, юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, а також громадських формувань та об'єднань.

Нормативно-правовий базис такої діяльності Міністерства юстиції України складають: на законодавчому рівні – Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 року № 2398-VI[128], Закону України від 01.07.2004 року № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [130]; Закону України від 15.05.2003 року № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [132]; на підзаконному рівні нормативного регулювання – у положеннях Постанови Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 №484 «Деякі питання функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» [32]; Постанови Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 №925 «Деякі питання удосконалення механізмів захисту речових прав на земельні ділянки» [31]; Постанови Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 №1025 «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1128 і від 21 грудня 2016 р. № 990» [125]; Постанови Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2016 р. № 990 «Про затвердження Порядку здійснення контролю у сфері державної реєстрації» [169];

Постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [131]; Постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1128 «Про затвердження Порядку розгляду скарг у сфері державної реєстрації» [181]; Постанови Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1141, «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» [159]; Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку формування та зберігання реєстраційних справ» від 18.11.2016 № 3267/5[183]; Наказу Міністерства юстиції України від 09.01.2020 № 71/5 «Про затвердження Положення про Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції» [152]; Наказу Міністерства юстиції України від 09.02.2016 № 359/5 «Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи» [165]; Наказу Міністерства юстиції України від 05.05.2023 № 1692/5 «Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [176]; Наказу Міністерства юстиції України від 12.08.2016 року № 2473/5 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері державної реєстрації» [143]; Наказу Міністерства юстиції України від 15.12.2015 № 2586/5, «Про впорядкування відносин з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» [127] та ін..

Отже, діяльність Міністерства юстиції України у сфері державної реєстрації належно регламентована на законодавчому та підзаконному рівнях; водночас це твердження не охоплює інститут державної реєстрації нормативно-правових актів.

Наступним функціональним напрямом діяльності Міністерства юстиції України пов'язується із здійсненням державної реєстрації нормативно-правових актів, що регламентується відповідно до положень: Указу Президента України від 3 жовтня 1992 р. № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» [129], Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» [150], наказів Міністерства юстиції України 12 квітня 2005 року № 34/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 березня 2020 року № 1207/5) «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів в органах юстиції та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів» [177] та від 31.07.2000 р. № 32/5 «Про затвердження Порядку скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів, занесених до державного реєстру» [147].

Прийняття Закону України «Про правотворчу діяльність» зумовило якісну зміну нормативної конструкції процедури державної реєстрації НПА: окремий розділ Закону детально регламентує реєстрацію підзаконних актів. Після введення Закону в дію набуде чинності Порядок, який передбачає правову експертизу зазначених актів, прийняття рішень про державну реєстрацію або відмову, а також їх включення до Єдиного державного реєстру; водночас буде скасовано чинні підзаконні регламенти Мін'юсту щодо такої реєстрації.

П'ятим напрямом діяльності Міністерства юстиції України є правотворча діяльність. Вона здійснюється на підставі Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», Положення про Міністерство юстиції України, Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», а також інших законів і підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують правовідносини у сферах, віднесених до предмета відання Мін'юсту як органу, який забезпечує

формування та реалізацію державної політики. Перелік відповідних законів було наведено в межах цього розділу під час аналізу інших напрямів діяльності Міністерства юстиції України.

Як уже зазначалося, 24 серпня 2023 року ухвалено Закон України «Про правотворчу діяльність», який набрав чинності 20 вересня 2023 року та буде введено в дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, запровадженого Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 і затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [208].

Зазначений законодавчий акт формулює системні засади правотворчої діяльності держави, визначає її цілі, принципи, стадії та інструменти, а також чітко окреслює суб'єктний склад цієї діяльності. У межах такого складу Міністерство юстиції України прямо ідентифікується як суб'єкт правотворчості та наділяється розширеним колом правотворчих повноважень: від участі у підготовці проєктів нормативно-правових актів і проведення правової експертизи до погодження, нормопроектної координації, методичного забезпечення та моніторингу реалізації прийнятих рішень. На імплементацію окремих приписів Закону вже ухвалено комплекс підзаконних нормативно-правових актів, які містять процедурні та матеріальні норми, спрямовані на регламентацію правотворчої функції Міністерства. Зазначені акти набудуть юридичної сили з моменту введення в дію Закону України «Про правотворчу діяльність», забезпечивши єдність підходів до нормопроектної роботи, внутрішньої організації процесів, визначення критеріїв якості проєктів, порядку правової експертизи, прийняття рішень та їх оприлюднення, а також інтеграцію результатів правотворчості до відповідних державних реєстрів. Сукупно це створює цілісну нормативну архітектуру, яка покликана мінімізувати прогалини, уніфікувати практику застосування та підвищити правову визначеність, прозорість і підзвітність у діяльності Мін'юсту України як центрального органу виконавчої влади, що формує і реалізує державну правову політику.

Водночас нова модель передбачає посилену координаційну роль Мін'юсту України у взаємодії з іншими суб'єктами нормотворення, уніфікацію термінології, впровадження стандартів доказової регуляторики та системний постнормативний моніторинг ефективності та відповідності актів праву ЄС і цифровізацію процедур.

До нормативно-правових актів у сфері правотворчості, якими має керуватися Міністерство юстиції України, є: Закон України від 23 лютого 2024 року № 3606-IX «Про лобіювання» [200]; Закон України від 20 червня 2024 року № 3841-IX «Про публічні консультації» [209]; Постанова Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2024 року №152 «Про затвердження Порядку моніторингу наукових результатів у захищених дисертаціях на здобуття ступеня або наукового ступеня у сфері права» [175]; Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 359 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, доступу до нього та користування ним» [160]; Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2024 року №574 «Про затвердження Порядку здійснення правового моніторингу щодо підзаконних нормативно-правових актів» [171]; Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2024 року №577 «Про функціонування Єдиного глосарія правових термінів» [214]; Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 976 «Про затвердження Порядку здійснення правового моніторингу нормативно-правових актів, включених до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів» [170]; Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2024 р. № 1179 «Про затвердження Стандарту шрифтового оформлення тексту нормативно-правового акта, що використовується під час його розміщення на веб-сайтах суб'єктів правотворчої діяльності» [191] та ін..

Шостим напрямом діяльності Міністерства юстиції України є реалізація державної політики у сфері неплатоспроможності та банкрутства, зокрема політики, спрямованої на запобігання неплатоспроможності

боржників і належне врегулювання процедур банкрутства. Нормативне підґрунтя цієї діяльності становить сукупність актів різної юридичної сили, які комплексно регламентують повноваження та інструменти Мін'юсту. Ключовим актом виступає Кодекс України з процедур банкрутства, що визначає статус Міністерства як державного органу з питань банкрутства, встановлює його права й обов'язки та окреслює механізми державного впливу у відповідній сфері. У межах реалізації цих повноважень Мін'юст не лише здійснює нагляд і контроль за додержанням законодавства про банкрутство, у тому числі за діяльністю арбітражних керуючих, а й забезпечує нормативне регулювання відповідних правовідносин шляхом ухвалення підзаконних нормативно-правових актів імплементаційного характеру. Такі акти деталізують процедури допуску до професії, порядок проведення перевірок, застосування заходів дисциплінарної відповідальності, методичне забезпечення та моніторинг практики. Сукупно це формує цілісну систему публічно-правових інструментів, покликану підвищити ефективність превенції неплатоспроможності, забезпечити прозорість процедур банкрутства й зміцнити правову визначеність для учасників відповідних правовідносин.

До таких актів необхідно віднести: Наказ Міністерства юстиції України від 18.02.2020 № 594/5 «Про затвердження Порядку функціонування автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність» [184]; Наказ Міністерства юстиції України від 07.02.2024 № 340/5 «Про затвердження форм заяв у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» [195]; Наказ Міністерства юстиції України від 06.03.2023 № 865/5 «Про затвердження Порядку проведення спеціального моніторингу погашення заборгованості із заробітної плати підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, стосовно яких відкрито провадження у справі про банкрутство» [180]; Наказ Міністерства юстиції України від 10.09.2020 № 3105/5 «Про затвердження Порядку проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності

ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства» [178]; Наказ Міністерства юстиції України від 17.08.2020 № 2778/5 «Про затвердження Вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» [142] ; Наказ Міністерства юстиції України від 18.02.2020 № 594/5 «Про затвердження Порядку функціонування автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність»» [184]; Наказ Міністерства юстиції України від 24.10.2019 № 3258/5 «Про затвердження примірних форм плану санації боржника у справі про банкрутство та плану реструктуризації боргів боржника у справі про неплатоспроможність» [187]; Наказ Міністерства юстиції України від 25.09.2019 № 2994/5 «Про затвердження Положення про Кваліфікаційну комісію арбітражних керуючих»; Наказ Міністерства юстиції України від 25.09.2019 № 2993/5 «Про затвердження Положення про Дисциплінарну комісію арбітражних керуючих» [151]; Наказ Міністерства юстиції України від 23.12.2024 № 3710/5 «Про затвердження Порядку збирання, узагальнення та розміщення на вебсайті Міністерства юстиції України статистичної інформації про процедури превентивної реструктуризації, банкрутства та неплатоспроможності фізичної особи» [167]; Наказ Міністерства юстиції України від 25.12.2024 № 3734/5 «Про затвердження типових форм плану превентивної реструктуризації для суб'єктів мікропідприємництва та суб'єктів малого підприємництва і договору з адміністратором превентивної реструктуризації» [193] та інші.

Сьомим напрямом діяльності Міністерства юстиції України є реалізація державної політики у сфері санкційного вилучення активів. Ідеться про реалізацію державної політики у сфері санкцій: ініціювання та супровід застосування визначених законом заходів до осіб, щодо яких запроваджено санкції (зокрема блокування активів), а також звернення з вимогами про стягнення таких активів у дохід держави у порядку, встановленому законодавством про санкції та відповідними підзаконними актами.

У межах цього напрямку Мін'юст України виступає уповноваженим органом: координує міжвідомчу взаємодію, забезпечує проведення перевірок і ведення відповідних реєстрів, розробляє та приймає імплементаційні підзаконні акти, готує й подає процесуальні документи до компетентного суду, а також здійснює моніторинг практики та методичне супроводження її уніфікації. Сукупність зазначених інструментів покликана гарантувати ефективність правозастосування, прозорість процедур і належний захист публічних інтересів у сфері стягнення активів осіб, щодо яких застосовано санкції.

Узагальнення результатів ґрунтовного перегляду чинного масиву норм, що визначають статус і діяльність Міністерства юстиції України, дозволяє трактувати його як цілісну, багаторівневу архітектоніку правового регулювання. До неї входять взаємоузгоджені джерела різної природи та ієрархічної сили (закони, підзаконні та організаційно-розпорядчі акти), які в сукупності формують послідовну модель публічного управління у відповідній сфері.

З аналітичною метою цей масив доцільно поділити на дві взаємопов'язані підсистеми: інституційно-організаційну, що безпосередньо визначає правовий статус Міністерства юстиції України, структуру й порядок його функціонування, а також окреслює коло завдань, функцій і компетенцій органу; предметно-функціональну, яка регламентує реалізацію повноважень Мін'юсту України за окремими напрямками державної політики (від нотаріату та державної реєстрації до банкрутства, правотворчості, санкційних процедур тощо), встановлюючи спеціальні процедури, інструменти й стандарти правозастосування.

Такий поділ відображає логіку побудови системи: перша група норм задає рамкові правила існування та діяльності інституції, тоді як друга – конкретизує зміст і механізми виконання її публічних функцій у відповідних сферах.

1.3 Поняття, ознаки й класифікація адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України

Дослідження поняття, ознак і класифікації адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України є своєчасним з кількох причин. По-перше, триває інтенсивне оновлення нормативної бази у сферах, за які відповідає Мін'юст (державна реєстрація, нотаріат, банкрутство, правотворчість, санкційні процедури), що зумовлює потребу у доктринальній систематизації застосовуваних інструментів і перевірці їх відповідності принципам верховенства права та належного врядування. По-друге, євроінтеграційний курс і зобов'язання з наближення до *acquis* ЄС вимагають уніфікації підходів до регуляторних та наглядових механізмів, прозорості процедур, належної мотивації адміністративних рішень і ефективних засобів правового захисту.

По-третє, цифровізація публічних послуг (електронні реєстри, автоматизовані перевірки, міжвідомчий обмін даними) трансформує природу адміністративних інструментів, піднімаючи питання їх правового режиму, пропорційності втручання у права особи, кібербезпеки та захисту персональних даних. По-четверте, впровадження превентивних і санкційних механізмів (у банкрутстві, стягненні активів) вимагає чіткої класифікації інструментарію за цілями, юридичною силою, підставами застосування та процесуальними гарантіями.

Нарешті, по-п'яте, фрагментарність і багаторівневність чинного регулювання породжують ризики колізій і неоднакової практики. Теоретичне осмислення понятійного апарату, визначальних ознак (публічно-владний характер, формалізованість, процедурність, підзвітність, перевірюваність) та побудова виваженої класифікації (за функціями: регуляторні, дозвоільні, наглядові, санкційні, сервісні; за формою: нормативні, індивідуальні, змішані; за ступенем дискреції тощо) створюють підґрунтя для підвищення якості нормопроєктування, уніфікації правозастосування й посилення

інституційної спроможності Міністерства юстиції в умовах правової модернізації.

Науковий аналіз інструментальної складової адміністративно-правового механізму діяльності Міністерства юстиції України здійснювали, зокрема, такі дослідники: О. В. Марченко (поняття та зміст адміністративно-правового статусу Мін'юсту) [81; 83], С. С. Розсоха (статус Мін'юсту як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності) [223;225], О. В. Агапова (правова природа «сфери юстиції» й пов'язаний із нею адміністративно-правовий інструментарій) [4;5], О. Г. Предместніков (адміністративно-правові засади діяльності органів юстиції) [113;114], Н. А. Сергієнко (Мін'юст і органи примусового виконання рішень) [228;227], В. М. Желінський (реєстраційна діяльність Мін'юсту як об'єкт адміністративно-правового регулювання) [48;47], А. С. Розпаченюк (адміністративно-правовий статус Мін'юсту в умовах цифровізації) [222]. Окремо варто згадати праці, що розвивають категоріальний апарат «адміністративно-правові інструменти» в публічному управлінні (зокрема щодо уряду), які методологічно релевантні й для аналізу Мін'юсту (І. В. Ковбас та ін.).

Проблематика визначення змісту таких правових категорій, як «правові інструменти», «інструменти публічного адміністрування», «інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення», «інструменти реалізації» та «інструменти правового регулювання», послідовно опрацьовувалася в наукових дослідженнях переважно у прикладній площині – стосовно окремих сфер діяльності органів публічної влади. Водночас узагальнювальні студії, що пропонують цілісну теорію адміністративно-правового інструментарію як самостійного об'єкта аналізу, залишаються поодинокими. Як слушно наголошує Е. О. Казміришин, категорія «адміністративно-правові інструменти» є відносно новою для науки адміністративного права і, відповідно, недостатньо дослідженою. Наслідком цього є термінологічна фрагментація, розмитість меж між суміжними поняттями (засоби, форми, методи, процедури) та відсутність усталених

критеріїв класифікації й оцінювання ефективності інструментів. Отже, подальша розробка проблеми має бути спрямована на систематизацію понятійного апарату, вироблення узгодженої типології інструментів, визначення їхніх ознак, меж дискреції та процесуальних гарантій, а також на встановлення зв'язку між інструментами та результативністю адміністративної діяльності Міністерства юстиції України [59]. Науковець поділяє позицію Р. С. Мельника, згідно з якою внаслідок розвитку вітчизняного адміністративного права та його наближення до європейського адміністративного простору застарілу категорію «форми і методи державного управління» замінено поняттям «інструменти публічного адміністрування». [85, с. 186-188].

На думку М. Сірант, інструментальну основу механізму адміністративно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції України становлять адміністративно-правові методи. Їхній зміст розкривається через сукупність способів і прийомів владного впливу на відповідні об'єкти з метою практичного виконання визначених завдань. Невід'ємним елементом методу виступають форми – зовнішньо виражені, юридично визначені дії суб'єктів публічної влади, що здійснюються в межах їх компетенції та спричиняють певні правові наслідки. У правозастосовній площині методи «опредметнюються» саме у формах: останні слугують процедурними оболонками, крізь які реалізується зміст владного впливу.

У концепції М. Сірант, розробленій на матеріалі адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення екологічної безпеки, методи розуміються як нормативно встановлена система заходів, способів і прийомів впливу уповноважених (домінуючих у публічно-правових відносинах) суб'єктів на поведінку інших учасників адміністративних правовідносин. Специфіка цієї моделі зумовлена метою регулювання – забезпеченням екологічної безпеки, розв'язанням відповідних публічних завдань і виконанням державного управління в окресненій сфері. Такий підхід дозволяє чітко відмежувати інструменти за їх матеріальним змістом (методи)

та процесуальною формою (форми), забезпечуючи концептуальну цілісність і практичну придатність інструментарію [230].

У доктрині інструмент публічного адміністрування розуміють як зовнішню форму реалізації однорідних за своїм змістом і юридичною природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації. Застосування такого інструменту відбувається виключно в межах та у спосіб, визначених законом для відповідного суб'єкта, і спрямоване на досягнення наперед окресленого, суспільно значущого результату публічного управління. Іншими словами, інструмент виступає стандартизованою «оболонкою» для сукупності типових владних дій, які забезпечують реалізацію компетенції органу та перетворення управлінської мети на конкретний, юридично релевантний результат [7, с. 138-140].

Дослідники визначають інструмент публічного адміністрування як уніфікований зовнішній спосіб реалізації групи однотипних адміністративних дій суб'єктів публічної влади; він використовується суворо в межах та у спосіб, передбачених законом, із метою одержання бажаного управлінського результату [8, с. 143-144].

В. А. Медяник розглядає інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики як інтегрований комплекс політичних, правових, економічних і фінансових методів, засобів та прийомів, за допомогою яких забезпечується її практична реалізація [84, с. 45]. У трактуванні В. А. Медяника інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики мають двоєдину природу. По-перше, це інтегрована сукупність політичних, економічних, фінансових і правових методів, засобів та прийомів, за допомогою яких цілі державної соціальної політики трансформуються у практичні рішення та дії. По-друге, це зовнішньо виражена діяльність суб'єктів реалізації цієї політики – врегульована нормативно-правовими актами система прийомів, способів і засобів, що застосовуються у межах наданої їм компетенції з метою впровадження державної соціальної політики в життя [84, с. 46].

Е. О. Казміришин пропонує розуміти «адміністративно-правовий інструмент» як сукупність юридичних засобів і прийомів, якими публічна адміністрація користується для здійснення регулювального впливу в сфері публічного адміністрування на учасників відповідних суспільних відносин [59, с. 79].

Адміністративно-правові інструменти постають як зовнішня проєкція форм адміністративної діяльності публічної адміністрації й застосовуються у процесі виконання публічних функцій. Алгоритми їх використання детерміновані нормами адміністративного права, а вибір конкретного інструменту зумовлюється сферою регулювання, цільовими установками та межами компетенції відповідного суб'єкта. Застосування таких інструментів породжує визначені законом юридичні наслідки та вимірювані фактичні результати, що мають публічно-правову природу. Вони відображають і забезпечують динаміку публічного адміністрування та впливають із обов'язку суб'єктів публічної адміністрації реалізовувати покладені на них повноваження [85, с. 187; 7, с. 143; 59, с. 79].

Ознаками адміністративно-правових інструментів є: публічно-правова природа: здійснюються від імені держави та територіальної громади, спрямовані на захист публічного інтересу, мають владно-імперативний характер; нормативна зумовленість і формалізованість: підстави, межі та процедура застосування визначені нормами адміністративного права; зовнішня вираженість, що реалізуються у формі офіційних актів, дій чи процедур, що тягнуть юридичні наслідки; компетенційна обмеженість, що застосовуються виключно в межах предметної та територіальної компетенції уповноваженого суб'єкта; цільова спрямованість, що орієнтовано на досягнення конкретного публічно значущого результату управління; процесуальність, що вимагає встановлення визначених стадій, алгоритмів, строків, учасників і правил фіксації рішень та дій; юридична релевантність результату, що їх характеризує через здатність породжувати, змінювати чи припиняти права та обов'язки осіб або створення інших юридичних фактів;

перевірюваність і підконтрольність (інструменти забезпечують можливість внутрішнього контролю, нагляду та судового/адміністративного оскарження); пропорційність і обґрунтованість (інструменти мають відповідати меті, критеріям необхідності і мінімальності втручання; обов'язку мотивувати рішення); стандартизованість і відтворюваність, що є свідченням придатності інструментів до багаторазового застосування за тотожних умов, спираються на типові процедури; документованість і прозорість (результати, що досягаються від застосування інструментів, та підстави їх застосування, мають фіксуватися в офіційних документах та реєстрах, при цьому така інформація має бути доступною та публічною; адаптивність, що полягає у розгляді інструментів як здатності коригуватися під зміни правового середовища, цифровізацію та ризик-орієнтовані підходи; обмеженість дискреції процесуальними гарантіями, що визначає свободу розсуду врівноважена правилами, критеріями та відповідальністю за зловживання.

Інструменти адміністративно-правового забезпечення постають як зовнішня репрезентація діяльності з її впровадження та застосовуються безпосередньо суб'єктами реалізації цієї політики. Їх використання зумовлюється наданими повноваженнями і предметною сферою діяльності відповідних суб'єктів, а за характером впливу вони можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу. Застосування таких інструментів, як правило, спричиняє юридично значущі наслідки [84, с. 46].

У науковій літературі пропонуються різні підходи до групування інструментів адміністративно-правового забезпечення. У систематиці Р. С. Мельника до інструментів діяльності публічної адміністрації віднесено три базові різновиди: нормативні акти публічної адміністрації, адміністративні акти та адміністративний договір. Перші встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки в підвідомчих сферах (підзаконні нормативні акти міністерств, інших органів), формуючи рамкові стандарти регулювання. Другі є індивідуальними владними приписами, адресованими конкретним

особам чи ситуаціям, через які безпосередньо породжуються, змінюються або припиняються їхні права й обов'язки (наприклад, дозволи, приписи, відмови, анулювання). Треті – публічно-правові договори, що укладаються суб'єктом публічної адміністрації з іншими публічними або приватними контрагентами для досягнення публічно значущої мети; вони поєднують диспозитивну форму з імперативним режимом і перебувають під дією публічно-правових гарантій. Така тріада дозволяє охопити як нормативний (загальний), так і індивідуально-правовий та консенсуальний способи впливу, водночас зберігаючи критерії відмежування за юридичною природою, адресатами та процесуальною формою застосування [85, с. 11].

Н. Галіцина, досліджуючи зміст інструментів адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави, розглядає їх як інструменти діяльності публічної адміністрації, тобто як упорядковані засоби впливу, що застосовуються суб'єктами влади в межах їхньої компетенції для досягнення публічно значущих цілей. У межах такої оптики виокремлюються, зокрема, організаційно-технічні інструменти (регламенти, процедури, стандарти, ІТ-системи та діловодні механізми, які забезпечують належну організацію процесів), регуляторно-планувальні інструменти (стратегічні та оперативні програми, плани, порядки, методики, що визначають напрям і параметри управлінського впливу), інформаційні/інформативні інструменти (офіційне оприлюднення, консультації, повідомлення, публічні звіти, відкриті дані як засоби комунікації та підзвітності), а також інші засоби, зокрема контрольні, наглядові, координаційні й стимулювальні, які доповнюють базовий набір залежно від завдань і сфери правового регулювання. Така класифікація дозволяє поєднати матеріальну й процесуальну складові адміністративної діяльності та забезпечує системний вимір оцінювання її ефективності [19, с. 40-45].

У науковій площині перелік інструментів діяльності публічної адміністрації доцільно розглядати як багаторівневу систему, впорядковану за

їх юридичною природою, формою вираження та типом правових наслідків. До нормотворчих інструментів належать підзаконні нормативні акти (положення, порядки, інструкції), що встановлюють загальнообов'язкові правила у відповідній сфері. Правозастосовні індивідуальні інструменти становлять адміністративні акти – владні приписи, адресовані конкретним особам чи ситуаціям, які породжують, змінюють або припиняють суб'єктивні права та обов'язки. Консенсуальні публічно-правові інструменти представлені адміністративними договорами, через які досягається публічно значуща мета за допомогою узгоджених волевиявлень сторін під дією імперативних приписів публічного права. До програмно-планувальних інструментів належать стратегії, плани та інші програмні документи, що задають вектор і параметри управлінського впливу. Акти-дії (фактичні дії) охоплюють матеріально-технічні та процесуальні операції (прийняття/перевірка документів, огляд, реєстраційні дії), які опосередковано спричиняють юридичні наслідки.

Особливе місце посідають приватно-правові інструменти (цивільно-правові угоди, закупівлі, підряди), що слугують досягненню публічних цілей у межах змішаного правового режиму, а також адміністративний розсуд, який визначає межі вибору способу дії за наявності альтернатив, будучи обмеженим принципами пропорційності, рівності, належного обґрунтування та можливістю оскарження. Електронне урядування слід розуміти як технологічно-організаційний комплекс інструментів (реєстри, е-послуги, автоматизовані перевірки, відкриті дані), що забезпечує цифрову реалізацію наведених форм і підвищує прозорість, відтворюваність та контрольованість процедур. З урахуванням можливих перетинів між категоріями (наприклад, план як нормативний акт або е-сервіс як спосіб прийняття індивідуального акта) вирішальне значення мають чітко встановлені процесуальні гарантії застосування кожного інструменту.[78, с. 559-564; 53, с. 144; 8].

Науковиця М. Сірант пропонує двокомпонентну типологію адміністративно-правових методів забезпечення екологічної безпеки. Першу

групу становлять адміністративні (прямого впливу) методи, за допомогою яких суб'єкти публічного управління безпосередньо впливають на об'єкти управління; до них належать учинення реєстраційних дій, видача дозволів і ліцензій, укладення адміністративних договорів, здійснення нагляду та контролю, застосування заохочень, а також притягнення до адміністративної відповідальності. Другу групу формують економічні (непрямого впливу) методи – зокрема податкові пільги й інші форми матеріального стимулювання. У межах загальної методології публічного управління М. Сірант розрізняє основний та допоміжний методи. Головним визнається метод переконання, що полягає у використанні заходів інформаційно-просвітницького характеру (пропаганда, роз'яснення, виховання) для формування належної моделі поведінки керованих суб'єктів; він має випереджувальний характер і спирається на добровільне сприйняття рекомендацій. Допоміжним є метод примусу, який застосовується за неможливості або неефективності переконання та реалізується переважно у випадках порушення правових приписів. Найпрактичнішою в сфері екологічної безпеки дослідниця вважає триланкову систематизацію адміністративно-юрисдикційних методів: адміністративно-попереджувальні (попередня профілактика, що здійснюється державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями; а також профілактика припинення, реалізована правоохоронними органами, зокрема МВС, у процесі притягнення до відповідальності), адміністративного припинення (примусове зупинення протиправних діянь і недопущення їх шкідливих наслідків) та адміністративної відповідальності (застосування заходів за КУпАП у справах про правопорушення у сфері екологічної безпеки) [230].

У межах запропонованої М. Сірант класифікації визначальним критерієм групування форм діяльності органів публічної влади у сфері екологічної безпеки є характер наслідків. У руслі традиційного підходу розрізняються, по-перше, адміністративно-правові форми, застосування яких

безпосередньо породжує юридичні наслідки, і, по-друге, неправові (організаційні) форми, результати яких не мають самостійного правового ефекту. До правових форм віднесено, зокрема, ведення реєстраційного обліку, видачу ліцензій і дозволів, ухвалення постанов про накладення адміністративних стягнень тощо. Натомість проведення нарад, здійснення матеріально-технічних операцій, ведення бухгалтерського та статистичного обліку, розроблення програм, прогнозів і методичних рекомендацій, діловодство та обробка інформації кваліфікуються як неправові (організаційні) форми виконавчо-розпорядчої діяльності. Такий поділ дає змогу чітко відмежувати власне правозастосовні рішення, що безпосередньо змінюють правовий статус адресатів, від організаційно-забезпечувальних процесів, які мають службово-технічний характер і лише опосередковано впливають на правову сферу [230].

Зміст системи адміністративно-правових інструментів має виходити із нормативного встановлення його статусу як центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну правову політику у низці чутливих сфер – від нотаріату, банкрутства і державної реєстрації до правотворчої діяльності, виконання судових рішень, санкційних процедур і стягнення активів. Усі ці напрями поєднує спільний знаменник: вони здійснюються через специфічний набір адміністративно-правових інструментів. Розуміння поняття, ознак та класифікації такого інструментарію має не лише теоретичну, а й безпосередню практичну цінність, оскільки визначає якість управлінських рішень, рівень правової визначеності для адресатів та ефективність захисту публічних інтересів.

Адміністративно-правовий інструмент у діяльності Міністерства юстиції України – це юридично визначений та процедурно врегульований спосіб зовнішньої реалізації публічної влади, за допомогою якого уповноважені органи та посадові особи Мін'юсту України (або суб'єкти, координацію чи нагляд за якими воно здійснює) впливають на учасників публічно-правових відносин для досягнення легітимної мети державної

політики. Інструмент завжди має нормативне підґрунтя, використовується у межах компетенції, спричиняє юридичні наслідки чи породжує юридично релевантні факти, підлягає контролю та може бути перевірений на відповідність праву [44].

Таке визначення підкреслює три аспекти. По-перше, юридичність: інструмент – не довільна управлінська «практика», а врегульований правом спосіб дії. По-друге, цільовість: кожен інструмент прив'язаний до конкретної публічної мети (захист прав, забезпечення правопорядку в реєстрах, доброчесність у доступі до професій тощо). По-третє, процесуальність і підзвітність: інструмент застосовується за визначеною процедурою, із фіксацією та можливістю зовнішнього контролю [52, с. 356-360].

Адміністративно-правові інструменти у діяльності Міністерства юстиції України необхідно відмежовувати від таких категорій, як «форма адміністративної діяльності», «метод адміністративної діяльності» та «процедура адміністративної діяльності». Форма адміністративної діяльності – це спосіб зовнішнього вираження владної волі (наприклад, нормативний акт, індивідуальний акт, адміністративний договір, фактична дія) [249, с. 92]. Метод адміністративної діяльності – це підхід до впливу (імперативний/диспозитивний; переконання/примус; прямий/непрямий економічний стимул) [56, с. 49].

Адміністративна процедура трактується згідно із чинним законодавством України як послідовність стадій, строків і процесуальних гарантій процесуальних дій суб'єктів владних повноважень (ініціювання, збирання даних, експертиза, ухвалення рішення, оскарження) [120].

В той же час адміністративно-правовий інструмент інтегрує ці елементи: має певну форму (наприклад, рішення про реєстрацію), реалізується конкретним методом (імперативним приписом чи консенсуальним механізмом), проходить визначену процедуру (приймання документів, перевірки, мотивування, оприлюднення). Завдяки цьому інструмент є «робочою одиницею» публічного адміністрування.

Якість реалізації інструментів у діяльності Міністерства юстиції України вимірюється дотриманням принципів верховенства права, законності, пропорційності, рівності, недискримінації, належної правової процедури, публічності й прозорості, цифрової доказовості, а також відповідності цілям та стандартам європейського адміністративного простору. Звідси випливають вимоги: чіткі підстави та межі дискреції, мотивування рішень, доступ до інформації, передбачуваність наслідків, ефективні засоби адміністративного та судового захисту.

До ознак адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України необхідно віднести: публічно-правову природу (адміністративно-правові інструменти застосовуються від імені держави та спрямовані на захист публічного інтересу (наприклад, скасування незаконної реєстраційної дії в ЄДР)); нормативна зумовленість (підстави, процедура й форма адміністративно-правових інструментів визначені законом і підзаконними актами (напр., порядок розгляду скарг у реєстраційній сфері)); компетенційна обмеженість (інструмент застосовується лише уповноваженим суб'єктом у межах предметної та територіальної компетенції (територіальні органи Мін'юсту України – у своїй юрисдикції)); процесуальність, що полягає у наявності стадій, строків, учасників, вимог до доказів, форм фіксації; юридична релевантність результату (адміністративно-правові інструменти породжують, змінюють або припиняють права/обов'язки чи інші юридичні факти (видача/анулювання свідоцтва нотаріуса; дисциплінарне стягнення арбітражному керуючому); перевірюваність і підконтрольність (реалізація адміністративно-правових інструментів супроводжується дотриманням процедур внутрішнього контролю, зовнішнього нагляду, адміністративного й судового оскарження); пропорційність і обґрунтованість (застосування адміністративно-правових інструментів вимагає дотримання обов'язку мотивації, добору найменш обтяжливого засобу для досягнення мети); стандартизованість і відтворюваність, що обумовлюється типовістю процедур, використанням реєстрових протоколів; документованість і

прозорість; адаптивність до цифровізації (можливість алгоритмізації перевірок, електронної взаємодії реєстрів, аудиту даних); обмеженість дискреції процесуальними гарантіями, що пов'язується із існуванням критеріїв оцінки, тестів пропорційності та розумності, існуванням механізмів оскарження.

За юридичною природою та формою вираження адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України поділяються на: нормотворчі інструменти (підзаконні нормативні акти Мін'юсту України (положення, порядки, інструкції, методики) встановлюють загальні правила у сферах відання: нотаріат, банкрутство, реєстрація, правотворча експертиза, функціонування реєстрів, стандарти надання адміністративних послуг, що є «рамкові» засоби упорядкування практики, які забезпечують передбачуваність і єдність правозастосування); правозастосовні індивідуальні інструменти (адміністративні акти); індивідуальні владні приписи, адресовані конкретним особам або ситуаціям (рішення про державну реєстрацію/відмову; скасування реєстраційної дії; допуск/анулювання права на зайняття нотаріальною діяльністю; застосування дисциплінарних стягнень до арбітражного керуючого; рішення у сфері санкційного стягнення активів; висновки правової експертизи про відповідність/невідповідність проектів актів); консенсуальні публічно-правові інструменти (адміністративні договори) [60], що складається із угод, у яких бере участь суб'єкт публічної адміністрації для досягнення публічно значущої мети в умовах імперативного режиму (напр., угоди про взаємодію з іншими органами, окремі моделі державно-приватної взаємодії у забезпеченні функціонування інфраструктури реєстрів, договори про безоплатну правову допомогу з провайдерами послуг тощо), при цьому вони поєднують диспозитивність волевиявлень зі спеціальними публічно-правовими обмеженнями та контролем; програмно-планувальні інструменти (стратегії, плани, дорожні карти цифровізації, програми підвищення якості послуг, методичні рекомендації; вони задають вектор і параметри

управлінського впливу, формують показники ефективності, визначають логіку реалізації реформ); акти-дії (фактичні дії) та матеріально-технічні операції (прийняття й опрацювання документів; реєстраційні записи; контрольні закупівлі; інспектування нотаріуса або держреєстратора; запуск моніторингу реєстрових транзакцій; внесення відомостей до реєстрів; технічні блокування доступу до реєстру; такі дії самі собою не завжди є актами-зобов'язаннями, але несуть юридичну значущість (створюють докази, запускають строки, формують передумови для рішень)); інформаційні інструменти (оприлюднення актів, повідомлення, консультації, роз'яснення, відкриті дані, публічні звіти, API-інтерфейси реєстрів; забезпечують прозорість, підзвітність і можливість суспільного контролю); приватно-правові інструменти допоміжного характеру (цивільно-правові договори (закупівля IT-рішень для реєстрів, підряд на розроблення програмних продуктів, оренда), які слугують організаційній спроможності реалізувати публічні завдання).

За функціями в управлінському циклі адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України поділяються: регуляторні (нормотворчі) (встановлюють правила і стандарти); дозвільні та реєстраційні (допуск до професій чи ведення діяльності; внесення записів до реєстрів); наглядові та контрольні (перевірки, моніторинг, аудит доступів до реєстрів, ініціювання дисциплінарних проваджень); превентивні (ризик-орієнтовані перевірки, профілактичні приписи, тимчасові обмеження доступу); припинювальні та забезпечувальні (зупинення незаконних дій, скасування реєстрацій, блокування, забезпечувальні заходи у процедурах стягнення активів); санкційні (дисциплінарні стягнення; ініціювання адміністративної або кримінальної відповідальності; застосування правових наслідків у сфері санкцій); сервісні (надання адміністративних послуг, інформування, консультативна підтримка); оціночні та експертні (правові, антикорупційні, антикризові експертизи проектів актів; висновки щодо відповідності

стандартам); моніторингові та ревізійні (оцінка впливу, постнормативний аналіз, ревізії якості даних і дотримання процедур).

За ступенем владності та дискреції адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України поділяться на: імперативні (обов'язкові приписи: скасування незаконного запису, відмова у реєстрації за відсутності підстав); диспозитивні та консенсуальні (угоди, погодження, медіативні формати взаємодії з іншими органами); змішані (інструменти з «ядром» імперативності, але з елементами вибору – наприклад, визначення виду дисциплінарного стягнення за встановленими критеріями).

За предметними напрямками адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України виділяються: інструменти, що застосовуються у сфері нотаріату (видача/анулювання свідоцтва; включення до Реєстру нотаріусів; методичні листи; контрольні перевірки; дисциплінарні рішення; зупинення доступу до реєстрів); інструменти у сфері державної реєстрації (ЄДР; речові права), що передбачають розгляд скарг на дії реєстраторів; скасування реєстраційних дій; моніторинг ризиків; методичні акти щодо процедур; інструменти у сфері банкрутства (ведення реєстрів арбітражних керуючих; дисциплінарні провадження; методики перевірок; погодження/скасування статусу); інструменти у сфері правотворчої діяльності (правова експертиза проектів актів; погодження; методологія нормопроєктування; ведення реєстрів нормативних актів; оприлюднення); інструменти у сфері застосування санкцій та стягнення активів (підготовка процесуальних документів; супровід стягнення; ведення реєстрів; інформаційні повідомлення; взаємодія з іншими органами); інструменти у сфері виконання рішень та інші сфери (накази організаційного характеру; контрольні заходи; цифрові сервіси для відкритих даних).

За стадіями політики (policy cycle) адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України виділяються: ідентифікація проблеми і збір даних (запити, аудити, аналітичні довідки); проєктування рішення у справі; ухвалення рішень (накази, рішення

колегіальних/дисциплінарних органів); імплементація (організаційні накази, інструкції, запуск IT-рішень, навчання); оцінка та ревізія (моніторингові звіти, перегляд нормативних актів, постнормативний аналіз); процесуальні гарантії та механізми контролю (ефективність інструментів визначається не лише їх юридичною «формулою», а й гарантіями застосування: доступність і передбачуваність: чіткі вимоги до документів, стандарти часу, відкриті чек-листи; зручні електронні сервіси; мотивація рішень: викладення фактичних обставин, правових підстав, логіки вибору інструменту та альтернатив; право бути вислуханим: участь заінтересованих осіб, можливість подати пояснення/докази, принцип змагальності на відповідних стадіях; оскарження: адміністративне (вищестоящий орган, спеціальні комісії) та судове; зупинення дії акта у виключних випадках; внутрішній контроль і зовнішній нагляд: аудит процедур, ревізія рішень, нагляд за дисципліною, захист персональних даних і кібербезпека; реєстрова доказовість [92].

Цифровізація постає системоутворювальним чинником еволюції адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України. Перенесення ключових управлінських процесів на цифрові платформи – електронні реєстри, міжвідомчі інтеграції, автоматизовані модулі контролю з ризик-орієнтованим скорингом – зумовлює якісну трансформацію їхньої структури та режиму застосування. Передусім ідеться про алгоритмізацію процедур: логіки ухвалення рішень формалізуються у вигляді чітких правил і сценаріїв, що, своєю чергою, підвищує вимоги до цілісності, актуальності та верифікованості даних, а також потребує системного тестування на предмет алгоритмічних упереджень. Водночас посилюються прозорість і трасованість: кожна операція фіксується у подієвих журналах та аудиторських слідах, забезпечується ретроспективна відтворюваність дій, розширюється публікація релевантних наборів у форматі відкритих даних, що підвищує рівень підзвітності.

Ключовим є вимір кібербезпеки та захисту персональних даних: інструменти мають відповідати принципам законності, мінімізації та

цільового обмеження обробки, супроводжуватися оцінками впливу на приватність (DPIA), впровадженням багаторівневої моделі захисту та процедур управління інцидентами. Надійна ідентифікація й автентифікація забезпечуються застосуванням кваліфікованого електронного підпису/електронної печатки, багатофакторних механізмів доступу, рольового керування правами та принципу «найменших привілеїв». Нарешті, утверджується людиноцентричність сервісів: «безбар'єрний» дизайн, відповідність стандартам доступності, інтуїтивні інтерфейси, зниження адміністративного тягаря за рахунок принципів «без паперу» та «once-only».

У підсумку цифровізація не зводиться до простої електронної реплікації традиційних інструментів; вона їх реконфігурує, роблячи дані, алгоритми та ризик-орієнтований нагляд центральними елементами сучасного адміністративно-правового інструментарію і водночас висуваючи підвищені вимоги до нормативної визначеності, процедурних гарантій та інституційної спроможності [45].

Отже, до інструментарію у сфері державної реєстрації належать, насамперед, рішення за скаргами на дії державних реєстраторів – індивідуальні адміністративні акти правовідновлювального характеру, через які усуваються наслідки протиправних реєстраційних дій (зокрема шляхом їх скасування) та відновлюється правова визначеність. Важливим елементом є моніторинг реєстрових операцій як інформаційно-аналітичний і контрольний інструмент, що забезпечує виявлення ризикових транзакцій, формування доказової бази та ініціювання подальших правозастосовних заходів. Системність практики підтримують методичні акти (порядки, інструкції, рекомендації), якими унормовано перевірку повноважень заявників, походження документів і механізми протидії рейдерству. Стандарти належної процедури додатково забезпечують електронні сервіси подання документів, що реалізують процесуальну навігацію заявника, мінімізують імовірність помилок і підвищують відтворюваність адміністративних рішень.

У нотаріальній сфері ключову роль відіграють такі інструменти Міністерства юстиції України як рішення про видачу чи анулювання свідоцтва, зупинення діяльності та дисциплінарні стягнення – імперативні індивідуальні акти, спрямовані на забезпечення допуску до професії, дотримання стандартів діяльності та реагування на порушення. Гарантії об'єктивності правозастосування інституціоналізуються через плани перевірок і чек-листи, які виконують функцію процесуального інструментарію оцінки відповідності. Уніфікації практики та підвищенню професійної спроможності сприяють навчально-методичні заходи (семінари, роз'яснення, методичні листи), що виступають інформаційними інструментами підтримки єдиних підходів.

У межах процедур неплатоспроможності Міністерством юстиції України застосовуються інструменти, пов'язані зі статусом арбітражних керуючих: допуск до професії, дисциплінарні рішення, виключення з реєстру, які забезпечують контроль за дотриманням професійних стандартів і належне провадження у справах про банкрутство. Для підвищення ефективності нагляду впроваджуються методики ризик-орієнтованих перевірок, що визначають критерії відбору об'єктів контролю, інтенсивність і глибину втручання. Координація правозастосування забезпечується консенсуальними інструментами – угодами та протоколами взаєморозуміння із судами та іншими органами, які встановлюють стандарти взаємодії і обміну інформацією в межах публічно-правового режиму.

До інструментів правотворчості Міністерства юстиції України належать правова та антикорупційна експертиза проектів нормативних актів, процедури погодження та підготовка висновків щодо їх відповідності законодавству й міжнародним зобов'язанням. Організаційне підґрунтя належної нормотворчості формують ведення офіційних реєстрів нормативних актів, оприлюднення результатів правотворчої діяльності та методологія нормопроєктування, що задає стандарти якості тексту, оцінювання впливу та постнормативного моніторингу [102;253].

У санкційно-конфіскаційній площині застосовуються, процесуальні документи до суду у справах про стягнення активів, а також внесення відомостей до реєстрів заблокованих активів і офіційні інформаційні повідомлення як елементи прозорості та підзвітності [221].

Оцінювання якості та ефективності адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України має спиратися на систему взаємопов'язаних операційних критеріїв. Такими критеріями є: законність і відповідність компетенції (інструменти повинні застосовуватися виключно в межах і у спосіб, визначених правом; належне делегування повноважень і відсутність проявів *ultra vires* є базовою передумовою їх легітимності та правової визначеності); конструкція (дизайн) процедури (процедурні режими мають забезпечувати оптимальний баланс між оперативністю та процесуальними гарантіями, мінімізувати адміністративний тягар для адресатів, бути зрозумілими для непрофесіонала та відтворюваними в однакових фактичних умовах); доказовість і мотивування (рішення, ухвалені за допомогою інструментів, повинні ґрунтуватися на стандартизованих підходах до оцінки документів і даних, спиратися на належні джерела та містити логічно зв'язне мотивування, яке дозволяє перевірити правильність застосування норм і фактів); вплив на права людини (застосування інструментів має проходити крізь тест пропорційності (придатність, необхідність, зваженість), супроводжуватися ефективними засобами правового захисту та виключати *chilling effect* як недопустиме «охолоджувальне» обмеження поведінки); результативність та ефективність (критерій передбачає вимірюваність досягнення запланованих цілей політики (наприклад, зменшення випадків незаконних реєстрацій), використання релевантних індикаторів і регулярний постнормативний перегляд інструментів); економічність (раціональність витрат) (оцінюється співвідношення витрат і вигод для держави та адресатів, відповідність принципам розумного регулювання (*smart regulation*), уникнення надмірної регуляторної складності); стійкість і масштабованість (інструменти мають

зберігати функціональну спроможність за зростання навантаження, бути відмовостійкими (зокрема щодо ІТ-компонентів), передбачати резервування та механізми забезпечення безперервності діяльності); відкритість і підзвітність (необхідні прозорість процедур і результатів: оприлюднення рішень, методик та релевантних наборів даних (з урахуванням вимог захисту інформації), залучення зовнішньої експертизи (аудит, peer review), що підсилює суспільний контроль і довіру до правозастосування) [219, с. 167-170; 51, с. 255-260; 258; 256; 51, с. 212-215 та ін.].

Узагальнюючи викладене, обґрунтовано пропонується застосування комбінованої класифікаційної моделі, яка дає змогу одночасно інтерпретувати адміністративно-правовий інструмент у трьох взаємодоповнювальних вимірах. По-перше, за юридичною формою: нормативний акт; індивідуальний адміністративний акт; адміністративний договір; акт-дія (матеріально-технічна або процесуальна операція); інформаційний інструмент; приватно-правовий допоміжний інструмент. По-друге, за функціональним призначенням: регуляторне; дозвоільно-реєстраційне; контрольне; превентивне; припинювальне; санкційне; сервісне; експертне; моніторингове. По-третє, за режимом застосування: імперативне, диспозитивне або змішане з фіксацією ступеня дискреції (жорстка/обмежена/широка) та належних процесуальних гарантій.

Кожний конкретний інструмент у практиці Міністерства юстиції України доцільно описувати крізь зазначені параметри із доданням «паспорта інструменту», що включає: правову підставу; компетентний орган чи посадову особу; ціль застосування; очікуваний результат; ключові ризики (у т. ч. для прав людини і даних); механізми внутрішнього й зовнішнього контролю; доступні способи адміністративного та судового оскарження. Така паспортизація забезпечує підвищення передбачуваності, відтворюваності та якості правозастосування, уможливорює порівняльний аналіз інструментів і сприяє уніфікації практики в межах єдиного публічно-правового стандарту.

Мін'юст у багатьох кейсах одночасно виступає «арбітром» (контроль, дисципліна, скасування незаконних дій) і «сервісним провайдером» (адміністративні послуги, методична допомога, відкриті дані). Це вимагає балансування: інструменти примусу мають бути пропорційні та мотивовані; сервісні – доступні та технологічно дружні; комунікаційні – чітко відмежовані від правозастосовних, щоб роз'яснення не підміняли нормативні приписи.

Діяльність Міністерства юстиції України характеризується інституційною дуальністю: орган водночас виконує функції публічно-владного арбітра (контроль, нагляд, дисциплінарна юрисдикція, скасування незаконних дій) і сервісного провайдера (надання адміністративних послуг, методичний супровід, оприлюднення та підтримка відкритих даних). У зазначених умовах постає завдання досягнення нормативно та організаційно збалансованої конфігурації інструментарію. Імперативні засоби мають застосовуватися за принципами необхідності й пропорційності, з обов'язковим належним мотивуванням і фіксацією альтернатив, що були відхилені. Сервісний компонент, навпаки, має відповідати вимогам доступності, інклюзивності та технологічної дружності (user-friendly), мінімізуючи транзакційні витрати для адресатів та унеможливаючи «процедурні пастки». Комунікаційні форми (роз'яснення, рекомендації, методичні матеріали) повинні бути чітко відмежовані від правозастосовних рішень; їх призначення – пояснювати, а не підміняти нормативні приписи. Інституційними гарантіями такого балансу є розмежування функцій у внутрішній організації, прозорість процесів, наявність механізмів запобігання конфлікту інтересів, а також регулярна оцінка впливу інструментів на права людини та якість публічних послуг.

Адміністративний розсуд є невід'ємним елементом правозастосування там, де норма передбачає декілька можливих варіантів дії або встановлює оціночні поняття (зокрема при виборі виду дисциплінарного стягнення, визначенні ступеня ризику для відбору об'єктів контролю тощо). Його

легітимне застосування потребує наперед визначених матеріальних і процесуальних обмежників. По-перше, формулюються критерії оцінювання фактів у вигляді матриць рішень, шкал ризику та орієнтирів практики, що забезпечують узгодженість і відтворюваність результатів. По-друге, кожне рішення проходить крізь тест пропорційності (придатність заходу для досягнення мети; необхідність як відсутність менш обтяжливих альтернатив; зваженість як баланс приватних і публічних інтересів). По-третє, обов'язковою є розширена мотивація: обґрунтовується вибір конкретного інструменту, пояснюється відхилення альтернативних варіантів, фіксуються релевантні факти та стандарти доказування. По-четверте, запроваджується інституційний аудит рішень (вибіркова перевірка, аналітика аномалій і відхилень), який виконує як превентивну, так і коригувальну функцію. По-п'яте, забезпечуються сталі програми навчання та методичного супроводу: кейс-стаді, узагальнення практики, методичні рекомендації щодо застосування оціночних понять і алгоритмів прийняття рішень [75; 76]. Сукупність зазначених стандартів трансформує розсуд із «вільного розумування» у структуровану, підзвітну та відтворювану управлінську діяльність.

У практиці публічного адміністрування інструменти функціонують переважно не ізольовано, а в інтегрованих послідовностях («каскадах», «ланцюгах»), де результат застосування одного інструменту виступає тригером для наступного. Типова конфігурація включає: інформаційний інструмент (повідомлення або сигнал про ризик) → акт-дію (внесення відомостей до відповідного реєстру, ініціювання провадження) → контрольний інструмент (перевірка чи моніторинг) → індивідуальний акт правозастосування (скасування запису, відмова, застосування санкції) → сервісний інструмент (консультація щодо усунення порушення та відновлення правового статусу). Проєктування таких послідовностей на засадах процесного моделювання і керування даними знижує транзакційні витрати, уніфікує підходи, підвищує прозорість для адресатів і полегшує

зовнішній контроль. Важливою є наявність механізмів «зворотного зв'язку»: результати правозастосовних рішень мають повертатися у нормотворчу та методичну площину для коригування процедур, критеріїв ризик-скорингу та інформаційних повідомлень. У підсумку «каскадна» логіка забезпечує цілісність адміністративного процесу, його керованість і відповідність принципам належного врядування, поєднуючи імперативність реагування з сервісною орієнтацією на відновлення правової визначеності.

Для систематизації інструментів Міністерства юстиції України доцільно застосовувати багатовимірну класифікацію: за юридичною формою (нормотворчі, індивідуальні, договори, акти-дії, інформаційні, приватно-правові); за функцією (регуляторні, дозвільні/реєстраційні, наглядові, превентивні, припинювальні, санкційні, сервісні, експертні, моніторингові); за режимом застосування і ступенем дискреції (імперативні, диспозитивні, змішані). Ефективність інструментів Міністерства юстиції України забезпечується процесуальними гарантіями – мотивуванням, правом бути вислуханим, оскарженням, внутрішнім і зовнішнім контролем, а також цифровою трасованістю та відкритими даними.

Розвиток інструментарію має відбуватися у трьох взаємопов'язаних площинах: кодифікації та уніфікації процедур; цифровізації з акцентом на якість даних, безпеку й алгоритмічну підзвітність; людиноцентричності – спрощенні доступу до послуг, зрозумілості рішень і прозорості логіки їх прийняття. Запровадження «паспортів інструментів» із чітко описаними підставами, цілями, ризиками і контролюями, використання ризик-орієнтованих моделей та регулярний постнормативний аналіз створюють підґрунтя для єдності практики, підвищення довіри та результативності публічної адміністрації в юстиційному секторі. Таким чином, добре сконструйовані та належно застосовані адміністративно-правові інструменти є ключем до правової визначеності, ефективності й підзвітності діяльності Міністерства юстиції України.

Висновки до розділу 1

Метою першою розділу було визначено встановлення теоретико-методологічних та інституційних засад дослідження адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України, яка була досягнута через вирішення таких наукових задач пошуку, як: по-перше, охарактеризувати Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади через визначення його адміністративно-правовий статус, обсягу компетенції, організаційної структури та функцій діяльності; по-друге, визначити нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України; з'ясувати поняття, ознаки й класифікація адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України. Окремі положення першого розділу дисертації оприлюднені у ряді авторських наукових працях [39; 40; 41; 42].

1. Охарактеризовано Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади через визначення його адміністративно-правового статусу, компетенції, структури та функцій діяльності.

Обґрунтовано доцільність розуміння адміністративно-правового статусу міністерства: як поєднання завдань і функцій, компетенції, прав та обов'язків, процедурних гарантій і обмежень, форм і методів діяльності, відповідальності та підзвітності, що визначають місце органу у системі виконавчої влади та забезпечують реалізацію державної політики у сфері юстиції.

Визначено, що під компетенцією має розумітися сукупність функцій і повноважень (прав та обов'язків), що поширюються на відповідні галузі, сфери та об'єкти управління («предмети відання»). Зроблено висновок, що компетенцію конкретного органу можна окреслити через вказівку на: сферу суспільного життя, у якій він діє; державну функцію, яку має виконувати в цій сфері, що проявляється через коло питань, віднесених до його відання; конкретні повноваження службовців, завдяки яким забезпечується виконання відповідної функції в межах визначеної сфери.

Визначено підхід, за яким адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади має розглядатися як складна категорія, що охоплює такі блоки, як: цільовий – цілі, завдання й функції; структурно-організаційний – нормативне регулювання створення та ліквідації, підпорядкованість міністерствам, організаційна структура; компетенція; форми та методи діяльності.

Визначено правосуб'єктність Міністерства юстиції України через таку сукупність елементів, як: адміністративні права й обов'язки; мета створення органу; порядок його формування/призначення; завдання та функції; компетенцію і повноваження; форми й методи діяльності; цілі функціонування; адміністративна відповідальність за вчинення правопорушень.

Визначено, що ключовим завданням кожного міністерства як центрального органу виконавчої влади є забезпечення нормативного регулювання – у межах наданих повноважень – тих сфер і галузей суспільних правовідносин, що належать до його відання.

Встановлено, що організаційна структура апарату Міністерства юстиції України складається з: Департаменту санкційної політики; Директорату правосуддя та кримінальної юстиції; Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції; Директорату цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації; Департаменту публічного права; Департаменту приватного права; Секретаріат Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, що функціонують на правах Департаменту; Департаменту міжнародного права та представництва; Департаменту права Європейського Союзу; Департаменту державної реєстрації; Департаменту нотаріату; Офісу протидії рейдерству (на правах департаменту); Департаменту державної виконавчої служби; Департаменту експертного забезпечення правосуддя; Департаменту з питань судової роботи; Департаменту з питань банкрутства; Департаменту реєстрації та систематизації правових актів; Управління міжнародного співробітництва; Управління пенітенціарних інспекцій.

Встановлено, що до системи установ та державних підприємств, що є підзвітними Міністерству юстиції України належать: Державне підприємство «СЕТАМ», Державне підприємство «Національні інформаційні системи», Державне підприємство «Центр оцінки та інформації» та Координаційний центр з надання правничої допомоги.

Засвідчено, що місце Міністерства юстиції України в системі центральних органів виконавчої влади визначається через його розуміння як ключового органу, відповідального за формування та реалізацію державної правової політики.

2. Охарактеризовано нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України.

Визначено зміст суміжних категорій «правові засади», «адміністративно-правові засади», «нормативно-правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання», що часто використовуються як взаємозамінні, що ускладнює побудову коректного понятійного апарату та призводить до методологічних похибок. Обґрунтовано, що ключова відмінність між «засадами» та «регулюванням» полягає в рівні абстракції та функції: перші виконують установчу й оціночну роль (чому та як належить діяти), друге – операціоналізує ці орієнтири у вигляді конкретних правових приписів і процедур. Зроблено висновок, що логіка взаємозв'язку зазначених категорій має такий послідовний характер, що схематично може бути відображено, як: засади → нормотворчість → регулювання → правозастосування → оцінка відповідності засадам.

Визначено, що Міністерство юстиції України виконує завдання шляхом реалізації його повноважень у різних сферах суспільних відносин організаційно-структурними підрозділами в межах оперативно-управлінських, нормотворчих та соціально-правових функцій відомства.

Зроблено висновок, що адміністративно-правові засади – це системно впорядкований комплекс галузевих принципів (законність, пропорційність, відкритість, підзвітність, недискримінаційність, належне врядування тощо) та

інституційно-процедурних орієнтирів, що визначають цілі, межі й допустимі способи публічно-владного впливу; натомість адміністративно-правове регулювання – це сукупність конкретних норм і процедур, якими ці засади операціоналізуються у практиці публічної адміністрації, що унеможливорює підміну принципів нормами й забезпечує методологічну коректність подальшого аналізу.

Встановлено наявність таких підходів до тлумачення категорії «адміністративно-правові засади діяльності», де перший – інституційно-функціональний – включає до змісту цієї категорії мету створення та діяльності органу, систему принципів, завдань, функцій, повноважень, способів (методів, прийомів) роботи, організаційно-штатну структуру та відповідальність, а також форми, методи й напрями функціонування; другий – нормативістський – ототожнює адміністративно-правові засади з адміністративно-правовими нормами, за допомогою яких визначаються базові цінності, принципи, завдання, форми та методи нормотворчої й розпорядчої діяльності органів виконавчої влади для посилення владно-організуючого впливу та оптимізації внутрішньо організаційних процесів. Зроблено висновок, що обидва підходи мають евристичну цінність: інституційно-функціональний дозволяє побачити «архітектоніку» публічної адміністрації, тоді як нормативістський – її позитивно-правове наповнення; при цьому водночас кожен несе методологічні ризики: перший – надмірного розширення обсягу поняття до рівня загальної характеристики органу влади; другий – редукції засад до масиву норм, що розмиває межу між аксіологічно-принциповим рівнем (орієнтирами) і рівнем власне нормативного регулювання (приписами та процедурами).

Обґрунтовано доцільність інтегративного розуміння засад діяльності Міністерства юстиції України як системи базових принципів і ціннісно-цільових орієнтирів публічної адміністрації, що: а) задають мету та межі публічно-владного впливу; б) отримують нормативне втілення у джерелах адміністративного права; в) інституційно забезпечуються структурою органів

і їхньою компетенцією; г) операціоналізуються через методи, процедури та технології адміністративної діяльності.

Визначено, що система нормативно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції становить багаторівневий масив актів різної юридичної сили та галузевої належності, що включає принаймні: 1) конституційний рівень і міжнародно-правові зобов'язання, які задають засадничі принципи та межі публічно-владного впливу; 2) закони загальноінституційного характеру (щодо організації виконавчої влади, державної служби, адміністративних послуг, доступу до інформації, звернень громадян тощо) і спеціальні закони за напрямками компетенції Мін'юсту (зокрема у сфері нотаріату, державної реєстрації актів цивільного стану, прав на нерухоме майно, юридичних осіб та громадських формувань); 3) підзаконні акти, де виділяються акти Кабінету Міністрів України (положення, регламенти, порядки, стандарти публічних послуг), що конкретизують законодавчі приписи; 4) нормативні акти самого Міністерства (накази, інструкції, методичні рекомендації), спрямовані на внутрішню організацію та правозастосовну практику; 5) правові позиції конституційної та судової юрисдикції як інтерпретаційний орієнтир і механізм корекції регулювання.

3. Охарактеризовано поняття та ознаки адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України, що дозволило здійснити їх класифікацію.

Визначено, що проблематика встановлення змісту таких правових категорій, як «правові інструменти», «інструменти публічного адміністрування», «інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення», «інструменти реалізації» та «інструменти правового регулювання» послідовно опрацьовувалася в наукових дослідженнях переважно у прикладній площині – стосовно окремих сфер діяльності органів публічної влади.

Визначено, що у доктрині інструмент публічного адміністрування розуміють як зовнішню форму реалізації однорідних за своїм змістом і

юридичною природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, при цьому його застосування відбувається виключно в межах та у спосіб, визначених законом для відповідного суб'єкта, і спрямоване на досягнення наперед окресленого, суспільно значущого результату публічного управління. Визначено, що адміністративно-правові інструменти постають як зовнішня проєкція форм адміністративної діяльності публічної адміністрації й застосовуються у процесі виконання публічних функцій.

До ознак адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України віднесено: публічно-правова природа: здійснюються від імені держави та територіальної громади, спрямовані на захист публічного інтересу, мають владно-імперативний характер; нормативна зумовленість і формалізованість: підстави, межі та процедура застосування визначені нормами адміністративного права; зовнішня вираженість, що реалізуються у формі офіційних актів, дій чи процедур, що тягнуть юридичні наслідки; компетенційна обмеженість, що застосовуються виключно в межах предметної та територіальної компетенції уповноваженого суб'єкта; цільова спрямованість, що орієнтовано на досягнення конкретного публічно значущого результату управління; процесуальність, що вимагає встановлення визначених стадій, алгоритмів, строків, учасників і правил фіксації рішень та дій; юридична релевантність результату, що їх характеризує через здатність породжувати, змінювати чи припиняти права та обов'язки осіб або створення інших юридичних фактів; перевірюваність і підконтрольність (інструменти забезпечують можливість внутрішнього контролю, нагляду та судового/адміністративного оскарження); пропорційність і обґрунтованість (інструменти мають відповідати меті, критеріям необхідності і мінімальності втручання; обов'язку мотивувати рішення); стандартизованість і відтворюваність, що є свідченням придатності інструментів до багаторазового застосування за тотожних умов, спираються на типові процедури; документованість і прозорість (результати, що досягаються від застосування інструментів, та підстави їх застосування, мають фіксуватися в

офіційних документах та реєстрах, при цьому така інформація має бути доступною та публічною; адаптивність, що полягає у розгляді інструментів як здатності коригуватися під зміни правового середовища, цифровізацію та ризик-орієнтовані підходи; обмеженість дискреції процесуальними гарантіями, що визначає свободу розсуду врівноважена правилами, критеріями та відповідальністю за зловживання.

Визначено, що система інструментів діяльності публічної адміністрації доцільно розглядати як багаторівневу систему, впорядковану за їх юридичною природою, формою вираження та типом правових наслідків, де виділено групу нормотворчих інструментів, групу правозастосовних індивідуальних інструментів, групу консенсуальних публічно-правових інструментів ; групу програмно-планувальних інструментів; групу актів-дій та групу фактичних дій; групу приватно-правових інструментів (цивільно-правові угоди, закупівлі, підряди), що слугують досягненню публічних цілей у межах змішаного правового режиму, а також адміністративний розсуд, який визначає межі вибору способу дії за наявності альтернатив, будучи обмеженим принципами пропорційності, рівності, належного обґрунтування та можливістю оскарження.

Зроблено висновок, що зміст системи адміністративно-правових інструментів має виходити із нормативного встановлення його статусу як центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну правову політику у низці чутливих сфер – від нотаріату, банкрутства і державної реєстрації до правотворчої діяльності, виконання судових рішень, санкційних процедур і стягнення активів.

Зроблено висновок, що адміністративно-правовий інструмент у діяльності Міністерства юстиції України – це юридично визначений та процедурно врегульований спосіб зовнішньої реалізації публічної влади, що дозволяють здійснювати вплив на учасників публічно-правових відносин для досягнення легітимної мети формування та реалізації державної політики.

За стадіями політики (policy cycle) адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України виділено: ідентифікація проблеми і збір даних; проєктування рішення у справі; ухвалення рішень; імплементація; оцінка та ревізія; процесуальні гарантії та механізми контролю; оскарження.

Визначено, що цифровізація постає системоутворювальним чинником еволюції адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України, де ключовим є вимір кібербезпеки та захисту персональних даних: інструменти мають відповідати принципам законності, мінімізації та цільового обмеження обробки, супроводжуватися оцінками впливу на приватність (DPIA), впровадженням багаторівневої моделі захисту та процедур управління інцидентами.

Обґрунтовано, що кожний конкретний інструмент у практиці Міністерства юстиції України доцільно описувати крізь використання «паспорта інструменту», що включає: правову підставу; компетентний орган чи посадову особу; ціль застосування; очікуваний результат; ключові ризики (у т. ч. для прав людини і даних); механізми внутрішнього й зовнішнього контролю; доступні способи адміністративного та судового оскарження. Визначено, що така паспортизація забезпечує підвищення передбачуваності, відтворюваності та якості правозастосування, уможливорює порівняльний аналіз інструментів і сприяє уніфікації практики в межах єдиного публічно-правового стандарту.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

2.1 Нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України

Реалізація засад правової держави можлива лише за умов результативного та скоординованого функціонування трьох взаємопов'язаних складників публічної влади: правотворчої, правозастосовної та юрисдикційної діяльності – із неухильним дотриманням принципу верховенства права. Право у цьому контексті доцільно розуміти як інституційно гарантований державою результат свідомої нормативної організації суспільних відносин: систему загальнообов'язкових, формально визначених правил поведінки, що створюються або санкціонуються компетентними публічними суб'єктами й забезпечуються комплексом правових та організаційних гарантій.

Співвідношення понять «правотворчість» і «нормотворчість» доцільно трактувати за моделлю «ціле – частина» [11, с. 175-180]. Правотворчість є ширшим феноменом, який охоплює концептуалізацію та планування регуляторних рішень, визначення цілей і принципів правового регулювання, інституційний дизайн, експертизу та оцінювання впливу, кодифікацію й систематизацію, організаційно-технічний супровід і постнормативний моніторинг. Нормотворчість становить його ядро – власне процес вироблення та офіційного ухвалення нормативних приписів (норм) у формі джерел права. Відтак нормотворчість постає як структурна підсистема правотворчості, що втілює її результати у юридично обов'язкових текстах, тоді як правотворчість забезпечує методологічні, організаційні й ціннісні рамки їх виникнення, узгодженості та ефективного застосування.

У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі проблематиці правотворчості присвячено значну кількість досліджень. Частина авторів

трактує правотворчість у вузькому сенсі – як періодично оформлену процедурну діяльність із формування та закріплення волі класу (народу) у правових актах, спрямовану на зміну, заміну чи скасування чинних актів. Інші дослідники обстоюють ширше розуміння цього феномена: правотворчість розглядається як організаційно оформлена, цілеспрямована діяльність держави, зорієнтована на досягнення суспільно значущих цілей через виявлення потреб у нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин, створення відповідних нових правових форм, а також заміну й скасування наявних регулятивних приписів [119, с. 209-214].

Зазначена полівалентність підходів засвідчує багатовимірність правотворчості як теоретико-правової категорії: від процедурно-технічного процесу ухвалення нормативних рішень до комплексної інституційної діяльності, що охоплює ідентифікацію регуляторних потреб, нормопроєктування, експертизу, прийняття, систематизацію та ревізію норм. У цьому ракурсі правотворчість доцільно визначати як інституційно організований і процедурно врегульований процес трансформації публічної волі в загальнообов'язкові правила поведінки шляхом створення, оновлення та скасування [105].

У доктрині правотворчість постає як найбільш узагальнювальна категорія, що охоплює весь інституційно-процедурний комплекс із розроблення, прийняття та офіційного оформлення нормативно-правових актів (а також інших джерел права), їх введення в дію, подальшого оновлення шляхом внесення змін і, за потреби, скасування [38, с. 25-26]. Інакше кажучи, йдеться про повний цикл життєдіяльності юридичних норм – від концептуалізації регуляторної потреби до її позитивно-правового втілення та ревізії.

Як слушно підкреслює О. Скрипнюк, категорія «правотворчість» має узагальнювальний характер щодо цілеспрямованої юридичної діяльності всіх суб'єктів правотворення, спрямованої на створення норм права й наповнення їх реальним правовим змістом. Її відмінними рисами є широта суб'єктного

складу, багатоманітність юридичних процедур і різноманіття форм (джерел) об'єктивації норм – від актів парламенту й уряду до підзаконних і локальних приписів, що разом забезпечують цілісність та ієрархічну впорядкованість правового масиву [233, с. 168-174]. Такий підхід дозволяє розглядати правотворчість не лише як техніко-юридичний процес ухвалення норм, а як інституційно організований механізм трансформації публічної волі в загальнообов'язкові правила поведінки з урахуванням принципів верховенства права, системності й узгодженості правової регуляції.

Правотворчість – це інституційно організована діяльність уповноважених суб'єктів із «творення права», що набуває зовнішнього вираження в об'єктивованих юридичних формах. У континентальній (романо-германській) правовій традиції домінуючим джерелом права виступає нормативно-правовий акт, унаслідок чого поняття правотворчості фактично корелює з процесом створення, прийняття та офіційного оприлюднення таких актів.

З огляду на це доцільно розрізняти два рівні розуміння правотворчості в межах континентальної моделі. У широкому значенні йдеться про діяльність щодо формування всіх визнаних у відповідній правовій системі форм права (зокрема актів різних рівнів, міжнародно-правових зобов'язань, локальних регулятивних приписів тощо). У вузькому – про власне нормотворчий цикл створення нормативно-правових актів як основного та системоутворювального різновиду джерел права, що забезпечує формалізацію публічної волі у вигляді загальнообов'язкових правил поведінки [259, с. 147, 148].

У науковій традиції наявні підходи, що послідовно обстоюють тезу про виключну монополію держави – в особі її уповноважених органів – на встановлення або санкціонування норм права. У межах такого бачення саме держава визначається носієм владних повноважень щодо «творення» загальнообов'язкових правил поведінки, надаючи їм юридичної сили через офіційне визнання або схвалення [233].

Відповідно правотворчий процес у доктрині описується як специфічний різновид інституціоналізованої діяльності уповноважених державних органів, а також – у встановлених законом формах – громадських об'єднань і їхніх посадових осіб. Ця діяльність охоплює системно впорядковані дії з підготовки проєктів, їх ухвалення (затвердження) та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів, забезпечуючи належну процедуру виникнення юридичних норм. Її телеологічне спрямування полягає у формуванні й підтриманні правової системи в стані, що відповідає актуальним потребам регулювання суспільних відносин на певному етапі розвитку, тобто у своєчасній адаптації змісту й форм права до соціальних трансформацій та викликів публічного управління [251].

З одного боку, чинне законодавство не містить єдиного кодифікованого акта, який би встановлював загальні (базові) засади та процедури правотворчого процесу для всієї системи публічних органів. З іншого боку, окремі органи публічної влади доволі часто самостійно формують внутрішні регламенти розроблення й ухвалення правових актів управління. Така ситуація обумовлює фрагментарність нормативного регулювання, варіативність процедурної практики та ризики асиметрії стандартів якості нормопроектування, що, у свою чергу, ускладнює уніфікацію вимог до змісту, форми та мотивування управлінських рішень і знижує передбачуваність правозастосування [119, с. 209-215].

У теорії права виокремлюють кілька базових форм участі держави у правотворчості, які відрізняються за ступенем владного впливу, процедурною архітекtonікою та юридичними наслідками.

Передусім необхідно виділити безпосередню правотворчість держави. Йдеться про основну, класичну форму, за якої компетентні органи державної влади самостійно розробляють, ухвалюють і вводять у дію нові нормативно-правові акти, а також змінюють чи скасовують чинні приписи. Така форма характеризується повнотою публічно-владної компетенції та прямою відповідальністю за результати нормотворення.

Іншою формою участі держави у регуляції процесів правотворчості є санкціонована участь. У межах цієї моделі держава надає офіційне визнання (санкцію) актам, прийнятим організаціями громадянського суспільства (політичними партіями, професійними спілками тощо), трансформуючи їх у юридично обов'язкові приписи. Ключовим тут є акт державного схвалення, який «переводить» соціальні регулятивні установлення у площину позитивного права.

Наступною формою правотворчості є спільна правотворчість. Нормативний акт ухвалюється у взаємодії державних органів із суб'єктами іншої природи (громадськими об'єднаннями, органами місцевого самоврядування), або декількома органами виконавчої влади водночас – на галузевому, професійному чи територіальному рівнях. Така кооперативна модель дозволяє інтегрувати експертний потенціал і балансувати публічні та групові інтереси у межах єдиного правового рішення.

В межах реалізації правотворчої діяльності допускається така форма, як делегована правотворчість. Вищий державний орган передає частину правотворчих повноважень нижчому органу або визначеним суб'єктам недержавного сектору з одночасним збереженням системи контролю за реалізацією делегованої компетенції. Делегування передбачає нормативно визначені межі, предмет делегації та механізми відповідальності, що гарантують відповідність результатів делегованої нормотворчості загальним засадам правопорядку.

У сукупності ці форми відображають багаторівневий характер правотворчої діяльності, поєднуючи централізоване здійснення публічної влади з інституційною участю суспільних акторів та гнучкими механізмами розподілу компетенції. Така типологія дозволяє аналітично відмежувати способи «входження» соціальних регулятивних імпульсів у позитивне право й водночас оцінювати належні процедури, стандарти контролю та ступінь легітимації відповідних нормативних рішень [106].

У юридичній доктрині обґрунтовано підкреслюється, що процес правотворення, маючи притаманну кожній правовій системі специфіку, зумовлює як конфігурацію кола суб'єктів правотворчості, так і способи закріплення та «життєвого циклу» правових норм. Від способу об'єктивації (закріплення й існування) нормативних приписів залежить і тип джерела права, що лежить в основі відповідного регулятивного масиву. Традиційно вирізняють чотири базові джерела: правовий звичай, нормативний договір, нормативно-правовий акт і юридичний прецедент. Відповідно до цієї типології можлива диференціація форм правотворчості: 1) звичаєва правотворчість, яка, попри домінування писаного права, зберігає практичне значення й у сучасному українському контексті; 2) договірна правотворчість, що ґрунтується на нормативних угодах публічно- або приватно-правового характеру; 3) правотворчість, результатом якої є нормативно-правові акти як кодифіковані джерела загальнообов'язкових правил; 4) прецедентна правотворчість – як судова, так і адміністративна, за якої індивідуальні рішення набувають нормативного значення через усталеність і повторюваність застосування [233]. Такий підхід дозволяє не лише класифікувати канали «входження» соціальних регулятивних імпульсів у позитивне право, а й пояснити варіативність суб'єктного складу та процедур залежно від домінуючого джерела в конкретній правовій системі.

У вітчизняній теорії держави і права усталилася двостадійна модель правотворчого процесу, яка – попри варіації термінології – відображає єдину логіку виникнення юридичних норм. Так, М. Кельман і О. Мурашин – про «попереднє формування проєкту» та «офіційне надання юридичної сили актам» [35]. Незалежно від назв, розмежування має однаковий смисл: виокремити попередню, ненормативну (передофіційну) фазу конструювання змісту майбутнього регулювання та власне нормативну (офіційну) фазу надання цьому змісту загальнообов'язкової сили.

Перша, передофіційна стадія охоплює ідентифікацію регуляторної потреби, концептуалізацію цілей, розроблення тексту проєкту, його

міжвідомче узгодження, проведення правової, антикорупційної та фінансово-економічної експертиз, за потреби – оцінку впливу регулювання, публічні консультації, редагування й візування. На цій фазі формується матеріальний базис майбутньої норми, але воно ще не має самостійної юридичної сили.

Друга, офіційна стадія включає процедурний розгляд і ухвалення компетентним органом (голосування/підписання), офіційне оприлюднення, у встановлених випадках – державну реєстрацію підзаконних актів, набрання чинності та інкорпорацію до відповідних реєстрів. Саме тут відбувається трансформація підготовленого змісту в юридично обов'язкові приписи, що породжують правові наслідки.

Запропонована дихотомія виконує не лише аналітичну, а й гарантійну функцію: вона окреслює межі дискреції та відповідальності суб'єктів правотворчості на кожній фазі, фіксує момент виникнення юридичної сили, забезпечує прозорість і підзвітність процедур, а також створює умови для подальшого постнормативного моніторингу та корекції регулювання.

Нормотворчість не може бути редукована до законотворчості, як обґрунтовує А. Баран[11], оскільки остання становить виключну прерогативу Верховної Ради України як вищого представницького органу державної влади. Натомість нормотворча діяльність охоплює ширший спектр юридичних практик: розроблення, прийняття й скасування підзаконних нормативно-правових актів; підготовку проєктів законів; інкорпорацію, систематизацію та подальшу ревізію чинного масиву норм. У цьому контексті законопроекти, що вносяться Кабінетом Міністрів України в порядку законодавчої ініціативи, формуються в результаті нормопроектної роботи Міністерства юстиції, інших центральних органів виконавчої влади, а також Національного банку України, які забезпечують концептуальну, техніко-юридичну й аналітичну підготовку відповідних текстів. Головним призначенням нормотворчості є встановлення нових, загальнообов'язкових правил поведінки, які відповідають актуальним потребам правового регулювання; водночас зміна та скасування застарілих приписів виступають

необхідними, допоміжними проявами того самого процесу, спрямованими на підтримання цілісності, узгодженості та ефективності правової системи [248, с. 62-65]. Таким чином, нормотворчість функціонує як інституційно організований механізм постійного оновлення й адаптації позитивного права, у межах якого законотворчість є центральною, але не єдиною його складовою.

У класифікації, запропонованій Т. Кашаніною, виокремлюються три базові форми правотворчості: народна правотворчість (безпосереднє волевиявлення народу як носія суверенітету), правотворчість державних органів (інституційна діяльність органів публічної влади з ухвалення юридично обов'язкових приписів) та корпоративна правотворчість (встановлення правил поведінки в межах корпоративних утворень, насамперед підприємницьких корпорацій, що функціонують на основі об'єднаних капіталів) [233, с. 170–171]. Такий підхід дозволяє диференціювати коло суб'єктів правотворення у вузькому й широкому значеннях. У вузькому – до суб'єктів належать виключно органи державної влади, наділені правоустановчими повноваженнями, а також судові органи – за умови визнання судового прецеденту джерелом права. У широкому – коло суб'єктів не обмежується державою й охоплює також інституції громадянського суспільства та інших приватних учасників правовідносин, спроможних формувати нормативні регулятиви у встановлених законом межах.

З огляду на об'єкт правотворення (вид акта, що входить у правове поле держави), розрізняють законотворчу діяльність і підзаконну правотворчість (нормотворчість). Остання, у свою чергу, структурується за рівнями та сферами: центральна і місцева; загальна (міжгалузева) та відомча/галузева тощо [90, с. 194]. Така багаторівнева побудова відбиває ієрархію джерел права та механізм їх кореляції, забезпечуючи узгодженість норм різної юридичної сили й належну вертикаль підпорядкування.

Отже, правотворчість постає як поліцентричний, багатосуб'єктний і багаторівневий феномен, у межах якого поєднуються державні, суспільні та корпоративні механізми формування нормативних приписів; вона реалізується через взаємодію законотворення та підзаконної нормотворчості, що у своїй сукупності забезпечують цілісність, адаптивність і ефективність правового регулювання.

У сучасній Україні, як і в більшості правових систем континентальної традиції, первинним суб'єктом нормотворчості визнається народ як носій установчої (конституційної) влади. Конституційне закріплення цього принципу міститься у статті 5 Основного Закону України, яка встановлює, що носієм суверенітету й єдиним джерелом влади є народ, який здійснює її безпосередньо та через органи державної влади і органи місцевого самоврядування; при цьому право визначати й змінювати конституційний лад належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами чи посадовими особами [67; 54].

З доктринального погляду це означає, що вся подальша нормотворчість державних органів має похідний характер від первинної волі народу: парламентська законотворчість, підзаконна нормотворчість уряду, міністерств та інших суб'єктів є здійсненням делегованих повноважень у межах, формах і способах, визначених Конституцією та законами. Безпосередні форми народовладдя (насамперед вибори та референдуми) разом із представницькими каналами реалізації влади утворюють цілісну архітектуру легітимації правових норм, у якій народ виступає первинним джерелом їхньої юридичної сили, а державні інституції – інструментами формалізації й упровадження цієї волі у позитивне право. Така конструкція виключає можливість узурпації установчої влади та слугує матеріальною гарантією верховенства права і конституційної демократії [54, с. 3-9].

У теорії права вироблено кілька конкуруючих, але взаємодоповнювальних підходів до диференціації видів правотворчості [90]. Найпоширеніша типологія вирізняє: а) безпосередню державну

правотворчість – інституційне ухвалення норм уповноваженими органами публічної влади; б) референдумну правотворчість – безпосереднє волевиявлення народу як носія установчої влади; в) санкціоновану недержавну правотворчість – надання державою юридичної сили правилам, виробленим недержавними суб'єктами; г) спільну правотворчість – кооперативне нормовстановлення державних і недержавних учасників.

Альтернативна, суб'єктно-центрична класифікація пропонує вирізняти: правотворчість народу (безпосередні форми народовладдя), правотворчість державних органів (парламент, уряд, інші органи публічної влади) та корпоративну правотворчість (нормативне регулювання в межах корпоративних об'єднань, передусім підприємницьких структур). Обидві рамки – функційно-процесуальна та суб'єктна – описують один і той самий феномен з різних ракурсів: перша фокусується на механізмах легітимації та процедурах, друга – на носіях нормотворчої компетенції. Їх поєднання дозволяє адекватніше відобразити поліцентричну природу сучасного правопорядку, у якому норми виникають як через централізовані державні канали, так і через інститути безпосередньої демократії та регулятивні практики недержавного сектору, але в межах публічно-правових гарантій і контролю.

Коло суб'єктів правотворчості доцільно розглядати у двох вимірах – вузькому та широкому. У вузькому розумінні до суб'єктів належать виключно органи державної влади, наділені правоустановчими повноваженнями, а також судові органи – за умови визнання судового прецеденту джерелом права. У широкому – йдеться про потенційно необмежене коло суб'єктів, до якого, поряд із зазначеними публічними інституціями, можуть бути віднесені будь-які фізичні та юридичні особи, що представляють інститути громадянського суспільства та здатні в установлених законом межах формувати нормативні регулятиви [11].

Якщо за об'єкт правотворення взяти вид нормативно-правового акта, що внаслідок правотворчої діяльності входить у правове поле держави, то

вирізняють законотворчу діяльність і діяльність зі створення підзаконних актів (підзаконну правотворчість, або нормотворчість). Остання структурно диференціюється за рівнями та сферами: на центральну і місцеву, загальну (міжгалузову) та відомчу/галузову тощо – залежно від суб'єкта ухвалення, предмета регулювання та юридичної сили актів [90, с. 191-197]..

Отже, як обгрунтовує М. Петришина, «правотворчість, правотворча діяльність і правотворчий процес посідають ключове місце в архітектоніці правової системи держави, забезпечуючи її динамічне оновлення, узгодженість і адаптивність до суспільних потреб» [101]. При цьому нормотворчість не є тотожною правотворчості: вона становить лише один із її складових вимірів – підзаконну, процедурно організовану діяльність зі створення нормативних приписів, що конкретизують і розвивають засади, закладені актами вищої юридичної сили.

Нормотворчість постає як одна з ключових форм державного управління суспільством і, водночас, як усвідомлена та цілеспрямована соціальна діяльність, що здійснюється через право та систему правових норм. Вона не зводиться до формального видання законів чи інших нормативних актів: ідеться про ширший, багатоетапний процес, який охоплює виявлення потреб у правовому регулюванні певних суспільних відносин, визначення оптимального характеру й інтенсивності регуляторного впливу (імперативного, диспозитивного, стимулювального тощо), концептуальне та техніко-юридичне проектування змісту майбутніх приписів, підготовку проекту нормативного акта, а також узгодження його з ціннісними, інституційними й соціально-економічними факторами, що детермінують правотворчі рішення [257, с. 63-72]. Отже, нормотворчість охоплює не лише стадію офіційного ухвалення тексту, а й усі передуючі їй дії, які забезпечують легітимність, раціональність та ефективність майбутнього регулювання [11].

У суб'єктному вимірі нормотворчість включає діяльність як державних, так і недержавних уповноважених інституцій, що в межах

наданої компетенції приймають підзаконні нормативні акти для впорядкування визначених сфер суспільних відносин [35, с. 12-16]. Така діяльність характеризується поєднанням юридичної форми (офіційно встановлені процедури, вимоги правової техніки, правила мотивування та оприлюднення) та матеріальної доцільності (відповідність публічним інтересам, правам людини, прогнозованості наслідків). У підсумку нормотворчість постає як інституційно організований механізм перетворення соціального запиту на нормативно впорядковану поведінку, що забезпечує динамічне оновлення правопорядку й узгодженість публічного управління з актуальними потребами суспільства.

Нормотворчість не може бути редукована до законотворчості, як підкреслює Г. Шевченко, оскільки остання є виключною прерогативою Верховної Ради України як вищого представницького органу державної влади [248]. У доктринальному розумінні нормотворча діяльність охоплює ширший масив юридично значущих практик: розроблення, прийняття та скасування підзаконних нормативно-правових актів, а також підготовку проєктів законів. Зокрема, законопроєкти, що вносяться Кабінетом Міністрів України в порядку законодавчої ініціативи на розгляд парламенту, готуються відповідними суб'єктами публічної адміністрації – Міністерством юстиції України, іншими центральними органами виконавчої влади, а також Національним банком України [11].

Телологічним базисом нормотворчості є встановлення нових загальнообов'язкових правил поведінки, адекватних актуальним потребам правового регулювання [11]. Водночас внесення змін до чинних приписів і скасування застарілих норм становлять органічні, допоміжні прояви того самого процесу, спрямованого на підтримання цілісності, узгодженості та ефективності правопорядку [248, с. 62]. Таким чином, законотворчість виступає центральною, але не вичерпною складовою нормотворчості, тоді як підзаконна нормотворчість і нормопроектна робота виконавчої влади

забезпечують необхідну інституційну гнучкість і оперативність оновлення регулятивного масиву.

Узагальнюючи наукові підходи, слід констатувати, що процедура нормотворчості логічно здійснюється в межах певних стадій, однак уніфікованої «єдиної моделі» етапів сформувати практично неможливо. На це впливають, з одного боку, різнотипність правових актів і множинність компетентних суб'єктів їх ухвалення, а з іншого – поділ актів на законодавчі та підзаконні, а також розмежування між нормативними та індивідуальними актами, для яких застосування однакової процедури є методологічно і практично невиправданим. Тому, говорячи про стадійність нормотворчого процесу, доречно виділяти загальні стадії, що його характеризують, але водночас визнавати варіативність їх переліку й змістового наповнення залежно від виду акта та суб'єкта ухвалення в конкретному випадку [119, с. 209-215].

Вітчизняна й зарубіжна доктрина не виробила консенсусу щодо єдиного переліку стадій: у літературі зустрічаються як деталізовані, так і узагальнені моделі. У найзагальнішому вигляді до типових (але не універсальних) належать: ідентифікація регуляторної потреби й концептуалізація мети; підготовка проєкту (включно з експертизами та консультаціями); ухвалення компетентним органом; офіційне оприлюднення, державна реєстрація (де застосовно), набрання чинності та інкорпорація до відповідних реєстрів. Конфігурація та глибина кожної з цих стадій змінюються залежно від юридичної природи акта, обсягу дискреції суб'єкта та вимог спеціального законодавства.

Способи здійснення нормотворчості корелюють із трьома базовими функціями держави. Законодавча функція породжує, умовно кажучи, «законну» нормотворчість, що реалізується у формі законів. Адміністративна функція зумовлює підзаконну нормотворчість (нормотворчість органів виконавчої влади та інших суб'єктів публічної адміністрації). Правоохоронна функція – у правових системах, де це визнано – опосередковує «судово-

прецедентну» нормотворчість, за якої усталені судові (а іноді й адміністративні) рішення набувають нормативного значення [251, с. 35–37]. У підсумку нормотворчий процес слід розуміти як багатоваріантну, інституційно та процедурно диференційовану діяльність, єдність якої забезпечується загальними вимогами верховенства права, законності, пропорційності та належної правової процедури.

Як центральний орган виконавчої влади, Міністерство юстиції України у межах наданої компетенції здійснює підзаконну нормотворчість, результатом якої є нормативні акти, що – залежно від місця суб'єкта видання в апараті держави та від їх юридичної сили – поділяються на загальні, відомчі, місцеві та локальні. Такий розподіл кореспондує ієрархії системи виконавчої влади та зумовлює потребу розмежування рівнів нормотворчої діяльності: нормотворчість вищих органів виконавчої влади (Кабінету Міністрів України), нормотворчість центральних органів виконавчої влади (відомча нормотворчість міністерств та інших ЦОВВ), нормотворчість місцевих органів виконавчої влади (обласні, районні державні адміністрації) і локальна нормотворчість керівників підприємств, установ та організацій [35, с. 12]. Кожен із цих рівнів характеризується власною предметною компетенцією, територіальною дією приписів, процедурними вимогами (включно з оприлюдненням та, у визначених випадках, державною реєстрацією підзаконних актів) та інструментами зовнішнього і внутрішнього контролю.

Юридична сила відповідних актів детермінується їхнім місцем у системі джерел права та статусом суб'єкта видання: загальні акти вищих органів виконавчої влади встановлюють рамкові правила та стандарти, відомчі – конкретизують і імплементують їх у сферах відання міністерств, місцеві – адаптують регулювання до умов відповідної території в межах делегованих повноважень, локальні – внутрішньоорганізаційно впорядковують діяльність суб'єктів публічного та приватного секторів. Взаємодія цих рівнів підпорядковується класичним колізійним засадам *lex*

superior derogat legi inferiori, lex specialis derogat legi generali та *lex posterior derogat legi priori*, що гарантує узгодженість вертикалі нормативного регулювання і недопущення виходу за межі компетенції. З огляду на це підзаконна нормотворчість Мін'юсту водночас виконує системоутворювальну (розгортання політики у підвідомчих сферах) і сервісну (забезпечення правової визначеності для адресатів) функції, будучи інтегрованою у багаторівневу архітектоніку виконавчої влади.

Зазначимо, що нормотворчість органів місцевого самоврядування (муніципальна, відомча, локальна), як встановлено у дослідженні А. Баран, посідає особливе місце у системі джерел публічного права, оскільки саме на цьому рівні найчастіше ініціюється, конкретизується, змінюється або скасовується значна частина регулятивних приписів, безпосередньо спрямованих на впорядкування повсякденних публічних відносин [11]. Муніципальна нормотворчість забезпечує адаптацію загальнодержавних стандартів до локальних умов, водночас інтегруючись у вертикаль правового регулювання через механізми підпорядкованості та контролю.

Як і будь-який різновид діяльності у сфері публічного управління, процес нормотворчості має ґрунтуватися на загальнодемократичних засадах. Порівняльний аналіз доктрини дає підстави стверджувати, що принципи нормотворчого процесу в основному корелюють із принципами правотворчості. До базових належать: демократизм і відкритість (участь громади, прозорість процедур); законність (діяльність у межах компетенції та у спосіб, визначений правом); гуманізм (орієнтація на права і свободи людини); субординаційність (узгодженість з актами вищої юридичної сили); колегіальність (інституційне прийняття рішень і розподіл відповідальності); наукова обґрунтованість і професіоналізм (використання належних методик, правового аналізу та експертиз); оперативність і своєчасність (адекватна реакція на публічні потреби); системність, узгодженість і наступність (єдність регулятивного масиву, передбачуваність еволюції норм); планування і прогнозування (проактивне проектування змін); використання правового

досвіду (порівняльно-правові підходи); юридично-технічна досконалість (якість мови, структури та формально-логічна цілісність акта). Дотримання цих засад є необхідною умовою легітимності, ефективності та відтворюваності муніципальної нормотворчості в рамках єдиної публічно-правової системи.

У міжнародній практиці нормопроєктування, зокрема в державах-членах ЄС та у праві Європейського Союзу загалом, сформовано відносно уніфікований корпус вимог до підготовки законодавчих актів, який доцільно окреслювати як правила нормопроєктування. Їх призначення – забезпечити правову визначеність, текстуальну якість і відтворюваність регуляторних рішень, а також узгодженість із ієрархією джерел права та технікою посилань (пор. [66, с. 39]).

У стислому вигляді ключові блоки таких вимог охоплюють:

1) назву акта, преамбулу та понятійний апарат, що має точно відображати предмет регулювання та межі дії; преамбула – коректно формулювати цілі, правові підстави й контекст прийняття; дефініції – бути одноманітними, недвозначними та узгодженими з наявним термінологічним корпусом;

2) структуру нормативно-правового акта (вимагається чітка архітектоніка (розділи, глави, статті, пункти), логічна послідовність викладу, внутрішня ієрархія приписів і стандартизована нумерація, що полегшує цитування та подальші зміни);

3) посилальну техніку (посилання мають бути точними, перевірюваними та актуальними; бажано уникати надмірної «каскадності» відсилок; за потреби розрізняти статичні й динамічні відсилання та обґрунтовувати їх доцільність);

4) назви статей (заголовки повинні бути інформативними, короткими й узгодженими зі змістом норм, виконувати навігаційну функцію та забезпечувати швидку ідентифікацію регулятивного матеріалу);

5) додатки (матеріали додатків мають бути самодостатніми, технічно коректними (форми, таблиці, переліки), не дублювати текст норм і містити прозорі правила оновлення, включно з окремою нумерацією).

Дотримання зазначених вимог підсилюється загальними принципами законодавчої техніки: ясністю мови, послідовністю термінів, економією нормативного матеріалу, узгодженістю з актами вищої юридичної сили, а також вимогами доступності (читабельності) тексту для цільових груп застосування. Таке поєднання методологічних і техніко-юридичних орієнтирів забезпечує високий стандарт якості нормотворення, сумісний із європейською практикою.

Узагальнюючи проведений теоретико-правовий аналіз, нормотворчість доцільно розглядати як функціональну підсистему правотворчості: ці феномени перетинаються за предметом і методами, однак не є тотожними, оскільки правотворчість охоплює ширший цикл концептуалізації та інституційного оформлення публічної волі, тоді як нормотворчість фокусується на встановленні та формалізації нормативних приписів. Водночас нормотворчість не ототожнюється із законотворчістю: остання належить до виключної компетенції парламенту, тоді як суб'єктне поле нормотворення істотно ширше й включає органи виконавчої влади різних рівнів, органи місцевого самоврядування та інші уповноважені інституції. Телологічно нормотворчість спрямована насамперед на створення нових правових норм, тоді як перегляд і скасування застарілих приписів виконують допоміжну – сервісну – функцію підтримання цілісності, узгодженості та актуальності правового масиву.

Стадії нормотворчого (як і правотворчого) процесу не має уніфікованого, загальновизнаного переліку: у доктрині співіснують як деталізовані, так і укрупнені моделі, що зумовлено різноманіттям видів актів, процедур та обсягом дискреції суб'єктів. Типологізація самого процесу визначається передусім колом його носіїв: від законодавчого органу до центральних і місцевих органів виконавчої влади та муніципальних

інституцій. Підвищення якості нормотворення передбачає системне засвоєння й адаптацію кращих порівняльно-правових практик, насамперед вироблених у країнах романо-германської правової сім'ї (стандарти законодавчої техніки, оцінка регуляторного впливу, відкритість процедур і постнормативний моніторинг). У цілому нормотворчість постає як інституційно організований, багаторівневий і багатосуб'єктний процес, покликаний забезпечити динамічне оновлення та гармонізацію правового регулювання відповідно до потреб суспільного розвитку.

Вагомим інституційним завданням кожного міністерства як центрального органу виконавчої влади є здійснення, у межах визначеної компетенції, нормативно-правового регулювання галузей і сфер суспільних відносин, віднесених до його предмета відання.

Нормотворчі адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України становлять упорядкований комплекс засобів, за допомогою яких орган забезпечує формування та реалізацію державної правової політики у підвідомчих сферах. Ідеться не лише про формальне видання підзаконних нормативно-правових актів, а про повний цикл нормопроектної діяльності: від планування й методологічного забезпечення до державної реєстрації (де застосовно), офіційного оприлюднення, інтеграції до реєстрів та постнормативного моніторингу. Теоретичне окреслення таких інструментів важливе для забезпечення правової визначеності, єдності практики й узгодженості з європейськими стандартами належного врядування.

Під нормотворчим адміністративно-правовим інструментом діяльності Мін'юсту України пропонується розуміти юридично визначений і процедурно врегульований спосіб зовнішнього вираження публічної волі, спрямований на встановлення загальнообов'язкових правил поведінки в межах предмета відання органу. На відміну від правозастосовних індивідуальних актів, що адресовані конкретним суб'єктам чи випадкам, нормотворчий інструмент має загальний характер і зорієнтований на

багаторазове застосування. У системі публічної влади він виконує функцію деталізації законів, транспозиції міжнародних зобов'язань, гармонізації національного права з *acquis* ЄС, а також стандартизації адміністративних процедур.

Нормотворчість Мін'юсту України ґрунтується на конституційних засадах верховенства права й законності та розгортається в межах компетенції, визначеної актами організаційного характеру і профільним законодавством про центральні органи виконавчої влади. Її здійснення підпорядковане принципам: демократизму і відкритості (консультації, публічність проєктів), наукової обґрунтованості (експертизи, оцінка впливу), пропорційності (збалансованість втручання), системності та узгодженості (вертикальна і горизонтальна сумісність норм), юридично-технічної досконалості (ясність мови, структурна логіка, коректна посилальна техніка), а також цифрової трасованості (протоколювання та відтворюваність процедур у реєстрових середовищах).

Нормотворчі адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України можуть бути класифіковані за такими критеріями, як: *юридична форма* (підзаконні нормативно-правові акти Мін'юсту України (положення, порядки, інструкції, методики, стандарти), що встановлюють правила загальної дії у сферах нотаріату, державної реєстрації, банкрутства, правотворчої процедури тощо; нормативно-процедурні акти (регламенти, що закріплюють алгоритми здійснення функцій та критерії прийняття рішень); нормативні програми та плани (стратегії, концепції), які задають вектор регуляторних змін, метрики якості та етапи імплементації; технічні додатки й форми (класифікатори, реєстрові протоколи), які забезпечують уніфікацію даних і процесів; *функціональне призначення* (регуляторні (установлення правил і стандартів); процедурно-організаційні (уніфікація стадій і строків, процесуальних прав і обов'язків учасників); гармонізаційні (транспозиція європейських вимог, узгодження термінології й інститутів); методичні (орієнтири правозастосування, які, коли мають нормативний характер,

підлягають встановленим процедурам ухвалення та оприлюднення); інформаційні (регламенти відкритих даних, правила оприлюднення та доступу до реєстрів); режим застосування (імперативні; диспозитивні; змішані).

Для кожного різновиду інструменту доцільно формувати паспорт з такими реквізитами: правова підстава (*lex superior*, предмет компетенції), ціль і очікуваний результат, адресати та сфера дії, ключові ризики (у т.ч. для прав людини і даних), процесуальні гарантії (право бути вислуханим, спосіб оскарження), показники ефективності, механізми внутрішнього контролю і зовнішнього нагляду, правила внесення змін і дерогацій. Такий підхід підвищує передбачуваність застосування та полегшує аудит відповідності.

Структурно-етапна організація нормотворчого процесу у Мін'юсті України включає щонайменше такі стадії. По-перше, планування і концептуалізація: ідентифікація потреби регулювання, визначення мети, базових принципів та очікуваних ефектів. По-друге, підготовка проєкту: розроблення тексту з дотриманням правил законодавчої техніки, правова та (за потреби) антикорупційна, фінансово-економічна й гендерно-правова експертизи, а також консультації із заінтересованими сторонами. По-третє, ухвалення компетентним суб'єктом та, де потрібно, державна реєстрація нормативного акта. По-четверте, офіційне оприлюднення та інкорпорація до реєстрів з визначенням дати набрання чинності і перехідних положень. Нарешті, постнормативний моніторинг: оцінювання впливу, аналіз правозастосовної практики, ініціювання змін чи скасування за результатами ревізії.

Застосування нормотворчих інструментів Міністерства юстиції України мають бути перевірюваними на предмет: відповідності актам вищої юридичної сили (*lex superior*), належності до предмета компетенції (відсутність *ultra vires*), дотримання процедур (форма, строки, експертизи, консультації), а також прав людини і базових свобод (тест пропорційності). Система контролю включає внутрішній комплаєнс (юридичний аудит,

перевірка посилань, лінгвістичне редагування), зовнішній нагляд (судовий, інституційний), механізми адміністративного оскарження, інколи – відкладальний контроль через процедури реєстрації.

Сучасна нормотворчість Мін'юсту України реалізується у цифрових середовищах: електронні системи нормопроєктування, реєстри нормативних актів, що зумовлює алгоритмізацію процедур, забезпечення кібербезпеки і захисту персональних даних.

Таким чином, нормотворчі адміністративно-правові інструменти Мін'юсту України – це системний арсенал засобів, що перетворює публічну політику на внутрішньо узгоджені, юридично обов'язкові правила поведінки. Їхня ефективність залежить від чіткої компетенційної основи, дотримання процедурних гарантій, якості юридичної техніки, цифрової інфраструктури та здатності до постійного самооновлення через моніторинг і ревізію. У поєднанні з принципами пропорційності, відкритості й підзвітності ці інструменти забезпечують правову визначеність і єдність практики в ключових сферах відання Міністерства, а також створюють передумови для стійкого наближення регуляторних стандартів до найкращих європейських зразків [43].

2.2 Дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України

Застосування дозвільно-реєстраційних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України має переслідувати задоволення потреб суспільства [34, с. 174].

Розвиток механізмів діяльності Міністерства юстиції України має відповідати вимогам сучасного громадянського суспільства, бути спрямованим на забезпечення задоволення інтересів громадян у створенні ефективних засобів позасудового захисту їх прав і свобод [145].

В межах даного дослідження ми виходимо із розуміння, що під дозвільно-реєстраційними адміністративно-правовими інструментами

необхідно розуміти сукупність процедур, рішень і реєстрових технологій, за допомогою яких держава через Міністерство юстиції України констатує, верифікує та забезпечує публічність юридично значимих статусів, прав і подій. Їхня телеологія полягає у досягненні юридичної визначеності в приватноправовому та публічно-правовому обігу, оптимізації процедурних дій, а також у гарантуванні ефективності захисту прав і свобод людини через належне виконання рішень суду та інших юрисдикційних органів, що виступає гарантією забезпечення сталості розвитку держави і суспільства.

Загальна місія діяльності, як визначається відповідно до чинного законодавства полягає у «захисті людини, її прав та власності, забезпеченні виконання договорів, зменшення рівня повторної злочинності та забезпеченні безкоштовного юридичного захисту людини, яка опинилась в складній життєвій ситуації. Мін'юст України створює умови для прозорого, швидкого та ефективного надання послуг кожній особі, забезпечуючи легкість ведення бізнесу, підвищуючи ступінь суспільної довіри та впевненості» [12].

Отже, загальними цілями застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України є : забезпечення принципів юридичної визначеності і публічності, що досягається у реалізації таких процедур, як посвідчення юридичних фактів і прав у державних реєстрах, що наділяє дані презумпцією достовірності та забезпечує передбачуваність правовідносин; захист прав людини і власності, що пов'язується із створенням надійних механізмів підтвердження і захисту суб'єктивних прав особи (майнових та особистих немайнових); гарантування верховенства права та належного врядування, що має базуватися на дотриманні принципів процедурної справедливості, пропорційності і рівності доступу до адміністративних послуг; зменшення корупційних ризиків через функціонування механізмів відкритості даних, аудиту дій посадових осіб і професійного контролю у сферах нотаріату, виконавчого провадження, банкрутства; досягнення принципів економічної

ефективності через забезпечення інформаційної співмірності ринку, кредиторів і контрагентів; оптимізації цивільного обороту; створення умов для міжнародної взаємодії, що пов'язується із створенням процедур взаємного визнання документів і даних, інтеграції з європейськими стандартами цифрової ідентичності та реєстрового менеджменту [116, с. 71-75; 107].

Спектр дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України є надзвичайно розгалуженим.

Тут необхідно виділити такі сфери їх застосування, що є базисом для формування галузевих цілей застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України, як: державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [132]; державна реєстрація речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно; державна реєстрація актів цивільного стану; надання дозволу на здійснення нотаріальної діяльності та здійснення державного контролю за її реалізацією; дозвільна та контрольна діяльність у сфері виконавчого провадження; дозвільна та контрольна діяльність у сфері здійснення процедур банкрутства та відновлення платоспроможності боржника [39].

У сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, де переслідуються цілі із - легалізації їх правосуб'єктності та засвідчення її змін; контроль за дотриманням нормативних вимог щодо організаційної структури власності та управління, у т. ч. бенефіціарів; дотримання принципів доброчесності у сфері ринку та підприємництва [132]. Відповідно до чинного законодавства України ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань функціонально переслідує такі цілі, як: «обов'язковість державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі; публічність державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі та документів, що стали підставою для її

проведення; врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією, та особливостей державної реєстрації виключно Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»; державна реєстрація за заявницьким принципом; єдність методології державної реєстрації; об'єктивність, достовірність та повнота відомостей у Єдиному державному реєстрі; внесення відомостей до Єдиного державного реєстру виключно на підставі та відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»; відкритість та доступність відомостей Єдиного державного реєстру (ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань») [132;176; 96].

У сфері державної реєстрації речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України переслідуються такі цілі, як: досягнення принципів публічності та відкритості, що сприятиме формуванню загального позитивного іміджу як органів державної та муніципальної влади, так і приватних інституцій; захист прав кредиторів та мінімізація проявів шахрайства, а також інших правопорушень у сфері власності; оптимізація процедурної діяльності при укладенні правочинів та інших юридично значимих дій [130; 131]. Загальними засадами ведення Єдиного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень є: «1) гарантування державою об'єктивності, достовірності та повноти відомостей про зареєстровані права на нерухоме майно та їх обтяження; 2) обов'язковість державної реєстрації прав у Державному реєстрі прав; 2¹) одночасність вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва, майбутнім об'єктом нерухомості та державної реєстрації прав; 3) публічність державної реєстрації прав; 4) внесення відомостей до Державного реєстру прав виключно на підставах та в порядку, визначених цим Законом; 5) відкритість

та доступність відомостей Державного реєстру прав» (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [132]).

При здійсненні реєстрації актів цивільного стану мають бути досягнуті такі функціональні цілі, як : юридична ідентичність особи через фіксацію юридичних фактів (факту народження та смерті, визнання особи померлою тощо); усунення колізій записів і забезпечення інтеперабельності з іншими реєстрами [128]. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» встановлюється, що державна реєстрація актів цивільного стану у встановлених законом випадках є обов'язковою. Чинним законодавством України визначається, що відомості про народження фізичної особи та її походження, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, шлюб, розірвання шлюбу, зміну імені, смерть підлягають обов'язковому внесенню до Державного реєстру актів цивільного стану громадян[157] та Єдиного державного демографічного реєстру[136] в обсязі, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» (ч. 2 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану») [128].

Державна реєстрація актів цивільного стану проводиться відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», вимог Цивільного кодексу України [246] та Сімейного кодексу України [229], Закону України «Про адміністративну процедуру» [120] та інших актів законодавства органами державної реєстрації актів цивільного стану.

Відносини щодо прийняття, набрання чинності, оскарження в адміністративному порядку, виконання, поновлення та припинення дії адміністративних актів у сфері державної реєстрації актів цивільного стану регулюються Законом України «Про адміністративну процедуру» [120] з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану».

Реалізація дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України у сфері нотаріату має відбуватися задля досягнення таких функціональних цілей, як : дотримання гарантій правомірності та автентичності правочинів, а також формування високого рівня громадської довіри до нотаріальних дій; підтримання стандартів професії через дозвільні процедури й дисциплінарний нагляд [224, с. 159-162; 239, с. 6-7].

Як зазначає С.С. Розсоха у сфері нотаріату Міністерство юстиції України виконує такі функціональні завдання, як : «контроль за організацією нотаріату;—ведення реєстраційної справи приватного нотаріуса;—видача, анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю;—затвердження підзаконних актів у сфері організації та функціонування нотаріату;—організація та перевірка звітності та організації діяльності державних нотаріальних контор, приватних нотаріусів, уповноважених посадових осіб органів місцевого самоврядування;—створення та ліквідація державних нотаріальних контор;—реєстрація приватної нотаріальної діяльності, видача посвідчення приватним нотаріусам, виготовлення або знищення печатки;—організація зупинення приватної нотаріальної діяльності;—адміністрування та прийняття рішення про припинення приватної нотаріальної діяльності» [224, с. 162].

За В.Г. Тищенком, взаємодія органів юстиції з нотаріатом відбувається у чотири послідовні етапи. Перший етап пов'язаний із допуском до професії та оцінюванням професійної підготовленості осіб, які мають намір уперше або повторно займатися нотаріальною діяльністю: виникають правовідносини із головними територіальними управліннями юстиції та Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату щодо складання чи перескладання кваліфікаційного іспиту, а також з організаційних питань функціонування цієї комісії. Другий етап становить організаційну підготовку до здійснення приватної практики і охоплює реєстрацію приватної

нотаріальної діяльності, сертифікацію робочого місця (контори), виготовлення печатки приватного нотаріуса тощо. Третій етап реалізується під час безпосереднього провадження нотаріальної діяльності та включає взаємодію в питаннях розпорядження, обліку й зберігання спеціальних бланків нотаріальних документів і документів діловодства, подання статистичної та бухгалтерської звітності, організації підвищення кваліфікації нотаріусів. Четвертий етап полягає у здійсненні державного контролю та застосуванні юридичної відповідальності за правопорушення у сфері нотаріальної діяльності; він охоплює планові перевірки за затвердженим графіком і позапланові заходи, які проводять Міністерство юстиції України та головні територіальні управління юстиції. У цілому така послідовність відтворює повний життєвий цикл взаємодії «держава – нотаріат»: від допуску до професії та інституційної організації практики до регламентованого повсякденного провадження і наступного наглядово-контрольного блоку [239, с. 10].

Згідно із положеннями Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 на Міністерство юстиції України покладається зобов'язання ведення таких реєстрів, як Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів[204], Єдиний реєстр нотаріусів[161], Державний реєстр обтяжень рухомого майна[158], Спадковий реєстр[156], Єдиний реєстр довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України [153; 139].

У сучасних умовах війни та прискореної цифрової трансформації нотаріальна сфера функціонує на перетині трьох векторів: (1) змінюваного воєнного регулювання, (2) глибокої залежності від державних реєстрів та (3) поступового переходу до е-нотаріату. Сукупність цих факторів визначає як предметні проблеми реалізації дозвольно-реєстраційних і контрольних інструментів Мін'юсту, так і коло викликів публічної політики. Насамперед, регуляторна волатильність воєнного часу. Із лютого 2022 р. урядові акти неодноразово коригували обсяг нотаріальних дій, правила доступу до

реєстрів і запобіжники щодо правочинів з «цінним майном»; це спричиняло неоднорідність практик і потребу в постійному переосмисленні внутрішніх процедур та роз'яснень. Базовим нормативно-правовим актом стала Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» [29], який неодноразово змінювався (зокрема Постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 480 [124]); у 2023–2024 рр. окремі воєнні обмеження поступово переглядалися, що пов'язувалось передусім із забезпеченням реалізації законодавства про санкції [126]. Так, згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2024 р. № 330 було запроваджено вимогу, що «посвідчення правочину щодо відчуження акцій, паїв, часток у статутному капіталі або інших об'єктів цивільних прав, що засвідчують участь в юридичній особі, створеній та зареєстрованій відповідно до законодавства України, та/або засвідчення справжності підпису на документах, пов'язаних з таким відчуженням, за наявності рішення Кабінету Міністрів України про погодження такого відчуження» [126].

Другою лінією проблем, що виникають у сфері діяльності Міністерства юстиції України задля забезпечення функціонування органів нотаріату, є вирішення проблем кіберстійкості та безперервності доступу до реєстрової інфраструктури. Масштабна кібератака на реєстри Мін'юсту України у січні 2025 р. тимчасово унеможливила значну частину нотаріальних дій, що нормативно залежать від онлайн-перевірок і внесення записів [103].

Третій блок викликів пов'язаний із цифровою трансформацією нотаріату. Мін'юст України починаючи із 2024 року реалізує політику розвитку системи е-нотаріату (e-Notary) із цілою низкою компонентів, включно з інтеграцією Єдиного реєстру спеціальних бланків до єдиної електронної системи, оновленням правил діловодства та подальшою стандартизацією електронної взаємодії. Однак перехід до цифрової моделі потребує синхронізації формату електронних нотаріальних документів, управління ризиками електронної ідентифікації та масштабної підготовки

кадрів [33]. Єдиною державною електронною системою е-нотаріату є взаємозв'язана сукупність інформаційно-комунікаційних, інформаційних систем, які діють як єдине ціле та у взаємодії з іншими інформаційними та інформаційно-комунікаційними системами призначені для автоматизації нотаріальної діяльності, зокрема збирання, накопичення, обробки, збереження, захисту, пошуку, обліку та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення усіх видів електронної інформаційної взаємодії (обміну) згідно із законодавством, внесення інформації до єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Мін'юсту та є складовими Системи е-нотаріату, формування нотаріального/прирівняного до нотаріально посвідченого документа з електронним ідентифікатором, а також для забезпечення доступу фізичних та юридичних осіб до відомостей про нотаріальні/прирівняні до нотаріальних дій з урахуванням вимог щодо збереження нотаріальної таємниці [33].

Четвертий вимір – адміністративне оскарження та антираїдерські механізми. Робота колегій з розгляду скарг у сфері державної реєстрації прямо залежить від доступності реєстрів і стабільності даних; після згаданої кібератаки у січні 2025 р. їх діяльність була оперативно відновлена, що водночас сформувало хвилю відкладених справ і підвищену потребу в процесуальному менеджменті. Для нотаріальної практики це означає підвищену увагу до якості первинних записів та оправданість ризик-орієнтованих перевірок під час вчинення дій.

Як обґрунтовує І.М. Іліопол запровадження електронного нотаріату в Україні при чисельних проявах позитивних змін, містить у собі ряд процесуальних ризиків позитивно вплине на ефективність і доступність надання нотаріальних послуг, однак варто враховувати й ризики, пов'язані з його функціонуванням [57]. По-перше, необхідно забезпечити захищеність інформації, що зберігатиметься в електронних архівах, в електронних реєстрах, «електронних кабінетах нотаріусів» та інших підсистемах електронного нотаріату, адже питання захищеності персональних даних та

конфіденційної інформації в державі є вельми актуальним. По-друге, необхідно забезпечити поступове впровадження електронного нотаріату паралельним веденням класичного діловодства, особливо нотаріального архіву, з метою запобігання будьяким правопорушенням. По-третє, держава має донести до населення всю необхідну інформацію та роз'яснити порядок функціонування електронного нотаріату саме для пересічних громадян. Позитивними аспектами запровадження електронного нотаріату загалом є автоматизація роботи державних органів та установ, узгодження функціонування всіх державних реєстрів у країні, а також отримання доступу до інформації в реєстрах європейських та інших країн.

Наступним етапом реформування нотаріату в Україні має бути перехід до забезпечення принципу «Держава у смартфоні» щодо нотаріальної діяльності на основі досвіду іноземних держав. Як зазначив Президент Нотаріальної палати України В.М. Марченко, одним із перспективних напрямів розвитку нотаріату є посвідчення нотаріусом за допомогою електронного підпису електронних договорів, коли сам договір укладатиметься шляхом узгодження волі контрагентів і підписуватиметься електронними підписами сторін і нотаріуса [80]. Надалі можливість дистанційного посвідчення договорів, довіреностей, засвідчення копій документів тощо за допомогою відеоконференцзв'язку з використанням електронних підписів можна оснащувати їх QR-кодом для надійнішого захищення електронних нотаріальних документів. Голова Нотаріальної палати України В.М. Марченко наголошує, що «головним та складним у реалізації завданням при запровадженні Е-нотаріату в Україні є забезпечення збереження цифрових даних від компрометації, надійного сховища інформації (серверів та доступів до них) та превентивна робота на захист від кіберзлочинності» [80]. До ключових необхідних змін, що вимагається задля забезпечення ефективного функціонування системи е-нотаріату, відноситься створення електронного реєстру вчинення нотаріальних дій та запровадження цифрового нотаріального архіву. При цьому обов'язок

ведення електронного реєстру нотаріальних дій згідно з міжнародними стандартами та практикою країн латинського нотаріату має бути покладено на самоврядну організацію нотаріусів, якою в Україні є Нотаріальна палата України [97; 237]. Такий підхід підтримується представниками керівництва Нотаріальної палати України, якими обстоюється позиція, що як мінімум функціональним адміністратором реєстру нотаріальних дій має бути Нотаріальна палата України[80]. Оптимальним варіантом для функціонування Е-нотаріату має бути узгоджена робота електронного реєстру нотаріальних дій з іншими електронними реєстрами та сервісами, які застосуються при вчиненні нотаріальної дії [80].

Функціонування системи е-нотаріату має бути забезпечено через впровадження автоматизованого робочого місця нотаріуса, дистанційної авторизації клієнтів за допомогою обміну даними між реєстрами України.

Як обґрунтовує В.М. Марченко «нотаріат України виконує важливу соціальну функцію, є інститутом превентивного правосуддя, органом безспірної цивільної юрисдикції, одним із ключових інститутів держави. Тому якісне реформування нотаріату з обов'язковим урахуванням особливостей України, що полягає у вирішенні завдання формування єдиного нотаріату без поділу на приватних та державних, є запорукою стабільності цивільного обороту, особливо у непрості воєнні часи» [80].

Важливим у діяльності Міністерства юстиції України є забезпечення міжнародної співпраці у сфері здійснення нотаріальних дій, посвідчення безспірних фактів та визнання документів. Розгортання електронного реєстру апостилів (із набранням чинності оновленого порядку ведення з 1 червня 2025 р.) та уніфікація правил їх проставлення підвищують верифікованість документів і зменшують ризики фальсифікації. Водночас, практичні виклики полягають у гармонізації вимог до електронних підписів, міжвідомчій координації, що має бути забезпечена Міністерством закордонних справ України, Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством юстиції

України і прийнятності е-апостиля іноземними юрисдикціями у повному обсязі [87].

Підсумовуючи, реалізація дозвольно-реєстраційних і контрольних адміністративно-правових інструментів у сфері нотаріату нашоюхується на триаду викликів: динамічну варіативність воєнного регулювання, забезпечення кіберстійкості реєстрової інфраструктури та керованість цифрового переходу до е-нотаріату. У короткій перспективі першочерговими завданнями є завершення технічної інтеграції компонентів е-нотаріату, інституціалізація «планів безперервності» для критично важливих реєстрових сервісів і подальша нормотворча дерегуляція тимчасових воєнних запобіжників із трансформацією їх у чіткі, передбачувані ризик-моделі. У середньостроковій перспективі пріоритетами виступають підвищення процедурної якості шляхом системного аудиту журналів дій, застосування уніфікованих перевірочних листів та впровадження метрик своєчасності й помилковості, а також цілеспрямований розвиток компетентностей нотаріальної спільноти для роботи в електронному середовищі. Таке поєднання управлінських і технологічних заходів покликане забезпечити збалансування швидкості та безпековості правочинів, підтримуючи інституційну довіру до державних реєстрів і нотаріату як публічного інституту.

У сфері виконавчого провадження Міністерство юстиції України при реалізації дозвольно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів переслідує задоволення таких функціональних цілей, як: виконання завдання із неминучості виконання судових та управлінських актів; гарантування дотримання принципу прозорості здійснення адміністративних проваджень (облік боргів, процесуальні дії) та стимулювання добровільного виконання зобов'язань [122]. Нормативно-правовою основою для здійснення є положення Закону України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження», Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень

інших органів» від 02.06.2016 р. № 1403-VIII [203]. Однак при цьому ситуація у сфері виконавчого провадження має усталений характер «структурної проблеми», визнаний на міжнародному рівні. ЄСПЛ у рішенні від 12 жовтня 2017 р. у справі «Бурмич та інші проти України» (Burmich and Others v. Ukraine) [9;255] констатував, що після пілотного рішення від 15 жовтня 2009 р. у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» [234] держава так і не забезпечила ефективного засобу правового захисту щодо невиконання або затримок у виконанні національних судових рішень. Консолідувавши значний масив індивідуальних заяв до «групи Іванов», Суд передав питання наглядові Комітету міністрів Ради Європи як таке, що потребує системних – інституційних, законодавчих і бюджетних – заходів загального характеру. У висновках від 5 березня 2020 р. Комітет міністрів Ради Європи повторив «крайню стурбованість» у зв'язку з браком відчутного прогресу у вжитті таких заходів, наголосивши на необхідності реальних результатів, а не декларативних намірів.

З огляду на ці стандарти, проблематика реалізації Мін'юстом України дозвольно-реєстраційних і контрольних інструментів у виконавчій сфері конкретизується як дефіцит ефективності й передбачуваності механізмів примусового виконання, фрагментація цифрових процесів (зокрема автоматизованої взаємодії з банками й реєстрами активів), недостатність компенсаційного чи превентивного засобу захисту для кредиторів і боржників, а також нерівномірність дисциплінарної та інспекційної практики щодо державних і приватних виконавців. У підсумку невиконання остаточних судових рішень не лише порушує статтю 6 §1 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу, а й підриває авторитет судового захисту й інституційну довіру до держави, що вимагає від Мін'юсту України переходу від поодиноких регуляторних корекцій до цілісної, результатоорієнтованої реформи із вимірюваними показниками виконання.

Правозастосовна практика засвідчила наявність комплексних вад чинного механізму примусового виконання, що мають характер структурної

неспроможності. Ключовою проблемою залишається низька фактична виконуваність остаточних судових та інших юрисдикційних актів, істотно нижча за порівняльні європейські показники; офіційні оцінки фіксують мізерну частку результативних проваджень, що підриває ефективність судового захисту як такого. Причини такого правового феномену в Україні є багатовимірними, де необхідно виділити, як причини суб'єктивного характеру, що проявляються у зловживаннях як з боку боржників, так і з боку стягувачів, що відображується у використанні строку для добровільного виконання для «виведення» або приховуванні активів, зокрема, шляхом укладення фродаторних правочинів [94, с. 238]; штучне ускладнення прийняття виконання зобов'язання; акумуляція заборгованості з розрахунком на процесуальні затримки; маніпуляції з корпоративною структурою та майновими правами для уникнення звернення стягнення. До об'єктивних чинників стагнації реформи виконавчого провадження необхідно віднести нормативно-інституційні чинники, що проявляються у неповній цифровій інтеграції виконавчого процесу (обмеженому автоматизованому обміні із банківським та реєстровим середовищем; відсутності інтегрованого повного циклу електронних процедур від відкриття провадження до реалізації арештованих активів); наявність прогалин і колізій у законодавстві (надто широкі імунітети окремих видів доходів/майна; неоднозначні правила повідомлення сторін; різноспрямована судова практика щодо зупинення й оскарження виконавчих дій); недостатню забезпеченість інструментами пошуку активів і перевірки бенефіціарної власності; нерівномірність дисциплінарної та інспекційної практики стосовно державних і приватних виконавців; дисбаланс стимулів (винагорода, навантаження, процесуальні ризики), що демотивує до активних розшукових та реалізаційних дій. Додатково на результативність впливають операційні фактори, що проявляється у недостатньому рівні гарантування кіберстійкості і безперервності роботи державних реєстрів. У сукупності зазначені дефекти формують створюють базис для низької результативності здійснення

процедур виконавчого провадження, де зловживання сторін підсилюються процедурною фрагментацією та організаційною інерцією, а відтак вимагають системної, а не точкової корекції механізмів виконання.

У структурі правових проблем виконавчого провадження обґрунтовано виокремлюється блок, пов'язаний із законодавчим регулюванням зведеного виконавчого провадження. Після запровадження інституту приватних виконавців ця проблематика загострилася через правову невизначеність алгоритмів взаємодії державних і приватних виконавців у межах одного боржника. Практика засвідчує ситуації паралельного виконання різних виконавчих документів щодо того самого боржника різними суб'єктами, що породжує конфлікт юрисдикцій, «конкуренцію» примусових заходів, дублювання виконавчих дій і, як наслідок, ризики порушення встановленої законом черговості задоволення вимог стягувачів. Джерелом проблемності є неоднозначність чинних норм, які в умовах дуалістичної публічно-приватної моделі примусового виконання не забезпечують достатньо чіткої централізації управління зведеним провадженням, визначення «ведучого» виконавця, обов'язковості обміну даними та порядку розподілу стягнутих коштів між кількома провадженнями. У підсумку виникає правова невизначеність щодо пріоритетів і процесуальної координації дій, що підриває передбачуваність і справедливість розподілу, а також ускладнює досягнення основної мети виконавчого провадження – своєчасного та повного виконання рішень. Зазначені зауваги системно артикульовано в науковій літературі, де підкреслюється необхідність нормативної конкретизації правил зведеного провадження саме в контексті співіснування державних і приватних виконавців [110].

У науковій літературі констатується нормативна асиметрія між державним і приватним сегментами примусового виконання. Для органів Державної виконавчої служби України закон установлює порядок передачі виконавчих проваджень від одного державного виконавця до іншого та процедуру формування зведеного провадження, тоді як для приватних

виконавців відповідні механізми не деталізовані. Внаслідок цього виникає можливість паралельного відкриття проваджень щодо одного й того самого боржника різними приватними виконавцями або приватним і державним виконавцями одночасно, що об'єктивно ускладнює дотримання законодавчо визначеної черговості задоволення вимог стягувачів і фактично робить її гарантування неможливим у таких конфігураціях. Додатково спостерігається дублювання виконавчих дій стосовно одного боржника різними суб'єктами примусового виконання, що породжує колізії арештів, неузгодженість процесуальних актів і ризики несвоєчасного або неправильного розподілу стягнутих коштів. Закон також не містить чіткої процедури передачі проваджень між приватними і державними виконавцями без залучення стягувача, що звужує інструментарій оперативної координації та перешкоджає централізації зведеного провадження в одного «ведучого» виконавця. Зазначені прогалини підривають передбачуваність і справедливість розподілу, ускладнюють досягнення мети своєчасного та повного виконання рішень і, відповідно, вимагають нормативної конкретизації процедур координації, передачі та зведення проваджень у дуалістичній публічно-приватній моделі виконання [111; 238].

Одним із пріоритетних напрямів модернізації виконавчого законодавства та підвищення результативності виконання судових рішень є глибока цифровізація примусових процедур і впровадження повнофункціонального електронного механізму арешту коштів боржників на банківських рахунках [70, с. 125]. Наразі ж, з огляду на правозастосовну практику, замість повноцінної автоматизованої системи е-арешту приватні виконавці фактично користуються лише каналами електронного обміну інформацією з банківськими установами; така модель не забезпечує ані належної швидкодії, ані безперервності процесу стягнення, що помітно звужує шанси на оперативне й повне виконання рішення.

Нинішня модель виконавчого провадження, що функціонує під адмініструванням Міністерства юстиції України, по суті обмежується двома

електронними діями: надсиланням запиту до банків щодо наявності рахунків боржника (із отриманням відомостей про номери та залишки) та електронним направленням постанов про накладення або зняття арешту з коштів. Певну еволюцію в цьому напрямі покликано забезпечити законопроект № 9363 про цифровізацію виконавчого провадження. У концепції його авторів він має посилити дієвість конституційного принципу обов'язковості виконання судових рішень, зменшити масив невиконаних актів і підвищити ефективність системи примусового виконання. Ключовою новелою пропонується автоматизований арешт коштів на депозитних рахунках боржників: банки не продовжуватимуть строк дії депозитних договорів, а накладатимуть на депозити арешт із подальшим спрямуванням необхідної суми на погашення боргу. Додатково передбачається посилення міжвідомчої координації у сфері реєстраційних обмежень: за наявності запису про боржника в Єдиному реєстрі боржників територіальні органи МВС України відмовлятимуть у здійсненні реєстраційних дій щодо транспортних засобів, що має створити додатковий стимул до добровільного та своєчасного виконання зобов'язань [250].

У правозастосовній площині приватними виконавцями послідовно окреслюється коло системних вад, що знижують результативність примусового виконання. Насамперед ідеться про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності приватного виконавця, яке за чинної конфігурації є фінансово обтяжливим і водночас недостатньо ризик-орієнтованим: страхові тарифи та ліміти не корелюють ані зі структурою портфеля справ, ані з наявністю внутрішніх механізмів контролю, що створює бар'єри доступу до професії без належного приросту гарантій для стягувачів. Другою проблемою є встановлені законом обмеження за колом справ і «вартісні» пороги для приватних виконавців, які формують інституційну асиметрію в дуалістичній моделі виконання, провокують конкуренцію юрисдикцій і ускладнюють централізоване ведення зведених проваджень. Третій блок становлять технологічні недоліки: функціональна

неповнота Автоматизованої системи виконавчого провадження та феномен «цифровізації на папері» (фрагментарні інтеграції з банківським і реєстровим середовищем, відсутність наскрізних електронних процедур від відкриття провадження до реалізації майна), що зумовлює затримки, дублювання дій та підвищення операційних витрат учасників.

З огляду на викладене, підвищення ефективності виконання судових рішень має спиратися на цілеспрямовані законодавчі корекції, спрямовані на досягнення функціональної паритетності приватного й державного сегментів: усунення необґрунтованих «вартісних» обмежень, уніфікацію повноважень і процедур, запровадження ризик-орієнтованого нагляду, єдиних стандартів якості та дисциплінарної практики, а також забезпечення повної інтероперабельності АСВП з фінансовими й майновими реєстрами та впровадження повнофункціонального електронного арешту коштів. Водночас слід зберегти фундаментальний публічно-правовий принцип: держава не може делегувати приватним суб'єктам свою базову місію гаранта захисту цивільних прав і законності. Оптимальною видається збалансована модель «співвиробництва» публічної послуги, за якої розширення інструментарію приватних виконавців здійснюється під нормативно-методичним керівництвом і остаточною відповідальністю держави, із чітким розмежуванням категорій справ підвищеного публічного інтересу та прозорими механізмами координації у зведених провадженнях. Такий підхід поєднує гнучкість приватного сектору з гарантіями належного врядування, необхідними для довіри до інституту примусового виконання.

У системі дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України окремо необхідно виокремити сферу забезпечення відновлення платоспроможності боржників та сфери банкрутства, що проявляється у здійсненні управлінського впливу на діяльність арбітражних керуючих, що пов'язується із досягненням реалізації таких цілей, як : відновлення платоспроможності та вирішення завдання із забезпечення впорядкованої ліквідації суб'єктів

господарювання; досягнення справедливого розподілу ризиків між кредиторами та боржником, збереження економічної цінності активів [62; 64, с. 99-108].

Визначення системи дозвільно-реєстраційних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України вимагає здійснення класифікації за рядом критеріїв. Класифікація є базовим інструментом юридичної методології, що забезпечує впорядкування нормативної реальності та зменшення її аналітичної складності. У праві, де об'єктом дослідження виступають не лише факти, а насамперед норми, інститути й практики їх застосування, класифікація дозволяє окреслити межі понять, установити їхні родо-видові зв'язки та створити послідовну систему категорій, придатну для теоретичної рефлексії й практичного використання.

Епістемологічно класифікація виконує функцію концептуальної «картографії»: вона структурує знання, розрізняє суміжні феномени (напр., інструменти дозвільні, реєстраційні та контрольні), уможлиблює точне визначення предмета доказування й запобігає підміні понять. Її евристична цінність полягає у виявленні лакун, суперечностей та «сірих зон» регулювання, формуванні гіпотез щодо причин правових дисфункцій і напрямів реформ; саме через класифікаційні рамки стає можливим коректне порівняльно-правове дослідження.

Класифікація має й конструктивно-нормотворчу вагу: систематизація матеріалу підказує архітектуру кодифікацій, допомагає уникати дублювання та колізій, забезпечує внутрішню узгодженість регуляторних рішень і прозорість розмежування компетенцій органів влади. У правозастосуванні вона підвищує передбачуваність: типологізація ситуацій і механізмів правового впливу сприяє єдності практики, уніфікації процедур та формуванню стандартизованих перевірочних листів і метрик якості. Для сучасних LegalTech-рішень класифікація слугує основою правових онтологій і знансєвих графів, що підсилюють аналітику, пошук і прогнозування ризиків.

Водночас коректна класифікація потребує чітких критеріїв поділу, операційної вимірюваності та чутливості до динаміки права. У правовій матерії категорії нерідко мають «розмиті межі», отже доцільними є багатовимірні (мультикритеріальні) схеми, які допускають перетини без втрати пояснювальної сили. Нейтралізація зазначених методологічних ризиків передбачає публічну фіксацію критеріїв поділу і повторювану емпіричну перевірку валідності класифікаційних рішень [6]. Таким чином, класифікація в юридичній науці – це не лише спосіб «розкласти» норми та інститути за полицями, а інфраструктура пізнання і врядування: вона створює спільну мову для доктрини, законодавця й правозастосовця, підвищує якість рішень і слугує передумовою доказового, послідовного розвитку правового порядку.

За юридичною природою та призначенням дозвільно-реєстраційні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України поділяються на: реєстраційні: офіційне внесення юридично значущих фактів і прав до державних реєстрів; дозвільні (допускові): надання права на провадження професійної чи публічно значущої діяльності (нотаріус, приватний виконавець, арбітражний керуючий), а також індивідуальні акти-допуски на дії з документами (апостиль); змішані (реєстраційно-допускові): інструменти, що поєднують надання статусу й реєстрацію його реалізації (наприклад, свідоцтво, що поєднується із державною реєстрацією приватної нотаріальної діяльності).

За об'єктом правового впливу дозвільно-реєстраційні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України поділяються на: інструменти, що мають вплив на правосуб'єктність організацій; інструменти, що мають вплив на майнові права особи; інструменти, що мають вплив на статус фізичної особи; інструменти, що мають вплив на професійний статус; інструменти, що мають вплив на міжнародну дійсність документів; інструменти, що мають вплив на органи державної влади через здійснення державної реєстрації НПА міністерств та інших ЦОВВ.

За технологічною формою реалізації дозвольно-реєстраційні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України поділяються на: реєстрові записи та операції (внесення, зміна, виправлення, скасування; ведення журналів дій); електронні адміністративні послуги (онлайн-подання, е-витяги); електронна верифікація документів (QR/код перевірки, е-реєстр апостилів); гібридні формати (поєднання паперових та електронних носіїв у випадках, встановлених чинним законодавством України).

За суб'єктом застосування дозвольно-реєстраційні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України поділяються на: інструменти, що вчинюються центральним апаратом Мін'юсту України (допуск до професій; реєстрація НПА; апостиль; колегії з розгляду скарг у реєстраційних сферах); інструменти, що вчинюються територіальними органами Мін'юсту України (переважна частина реєстраційних дій, адміністрування доступів до реєстрів); інструменти, що вчинюються акредитованими суб'єктами або реєстраторами (ЦНАП, нотаріуси, ОМС – виконання окремих реєстраційних функцій); інструменти, що вчинюються адміністратором державних реєстрів (ДП «НАІС»), а саме такими є технічна реалізація, безпека, безперервність сервісів.

За формою адміністративного акта дозвольно-реєстраційні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України поділяються на: індивідуальні акти (рішення про державну реєстрацію або відмову; видача свідоцтва, посвідчення; надання припису); реєстрові підтвердження (виписки, витяги, довідки, сертифікати); процедурні акти (внесення запису, його скасування, блокування доступу, анулювання допуску).

Однак при цьому багато інструментів мають крос-функціональний характер: дозвольний акт детермінує обов'язок або надає право вчиняти реєстрові дії (наприклад, статус нотаріуса як суб'єкта реєстрації у ДРРП), тоді як реєстраційний запис нерідко набуває конститутивного значення для

виникнення, зміни чи припинення суб'єктивного права або правового статусу. Відтак класифікація виконує не лише дескриптивну, а й методологічну функцію: вона задає аналітичну рамку для оцінювання законності процедур, валідації та якості реєстрових даних, а також для побудови систем управління ризиками в реєстровій інфраструктурі Міністерства юстиції України (з урахуванням вимог інтероперабельності, аудиту дій та доведення відповідності встановленим критеріям оцінки діяльності владних суб'єктів).

2.3 Адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю

Взаємодія центральних органів виконавчої влади з громадськістю є інституційно закріпленою формою реалізації конституційного принципу народовладдя та складовою належного врядування. У термінах адміністративного права вона виконує подвійну функцію: гарантує суб'єктивні публічні права осіб на участь у державних справах, доступ до інформації, подання пропозицій і скарг; слугує механізмом самообмеження дискреції адміністрації через процедурні запобіжники прозорості, змагальності та підзвітності. Таким чином, взаємодія з громадськістю – не факультативна «комунікація», а елемент процедуральної законності, що формує якість адміністративного процесу.

Для держави взаємодія з громадськістю підвищує легітимність владних рішень. Легітимність у публічному управлінні постає не лише як юридична чинність акта, а як соціально схвалена доцільність [212]. Залучення стейкхолдерів на стадіях формування порядку денного, вироблення політики та її оцінювання створює «суспільний мандат» на впровадження та знижує транзакційні витрати примусового виконання.

З управлінського погляду інституціоналізована участь забезпечує: якість політики: залучення експертизи поза межами апарату зменшує інформаційну асиметрію, покращує прогноз наслідків і дає підстави для

вибору оптимальних, пропорційних заходів; виконуваних рішень: співтворення правил підвищує добровільну відповідність (compliance), полегшуючи імплементацію без надмірного контролю; попередження конфліктів: рання ідентифікація ризиків та інтересів зменшує ймовірність судових спорів і соціальних протестів; антикорупційну стійкість: відкритість процедур і доступ до даних ускладнюють «захоплення регулятора» та лобістські практики, що не відповідають публічному інтересу.

У площині адміністративного права взаємодія ЦОВВ з громадськістю: конкретизує процесуальні гарантії (право бути вислуханим, право на інформацію, право на ефективний засіб правового захисту), перетворюючи їх із декларацій на працюючі процедури консультацій, доступу до публічної інформації, адміністративного оскарження; стандартизує дискрецію через вимоги обґрунтованості, пропорційності й належної мотивації рішень з урахуванням результатів публічних консультацій; підсилює підзвітність: обов'язок давати відповідь по суті зауважень, публікувати звіти та підстави відхилення позицій створює верифіковану «процесуальну історію» адміністративного акта [232].

Взаємодія центральних органів виконавчої влади з громадськістю є невід'ємною умовою належного врядування. Вона поєднує: нормативну мотивацію (реалізація прав на участь, доступ до інформації, підзвітність); інструментальну мотивацію (зменшення інформаційної асиметрії, підвищення якості регулювання та послуг); управлінську мотивацію (зростання добровільної відповідності праву, запобігання конфліктам і корупційним ризикам) [30; 71, с. 47-49].

Ефективність взаємодії ЦОВВ з громадськістю має виходити від встановлення змісту функції, що реалізується органом влади. Так, при реалізації правотворчої функції ціллю взаємодії ЦОВВ з громадськістю є отримання повної об'єктивної «картини» інтересів суспільства, ймовірних наслідків запровадження того чи іншого проекту нормативно-правового акту, обґрунтування збалансованих та співмірних рішень, підвищення легітимності

майбутніх норм. Зокрема, в межах реалізації правотворчої функції Міністерства юстиції України у 2023 році було організовано проведення публічного обговорення проєкту реформування статусу Дисциплінарної комісії арбітражних керуючих [108].

При реалізації правозастосовної функції взаємодія громадськості з ЦОВВ має переслідуватися із досягнення таких цілей, як: організація ефективного виконання законодавства, підвищення якості надання адміністративних послуг, впровадження концепції ризик-орієнтованого контролю і нагляду, превенції правопорушень.

Відсутність належної взаємодії з громадськістю робить заявлені цілі недосяжними через низку об'єктивних причин [93]. Насамперед вирішальним є емпіричний досвід адресатів регулювання: саме вони здатні надати валідну інформацію про якість норм і організацію їх практичної реалізації, своєчасно виявити прогалини, колізії та побічні ефекти, які не фіксуються кабінетним аналізом. Крім того, лише інклюзивне залучення всіх релевантних стейкхолдерів, у тому числі представників уразливих груп, забезпечує збалансування інтересів і пропорційність рішень; інакше зростає ризик однобічності та регуляторних зсувів. Інституціоналізоване партнерство з організаціями громадянського суспільства водночас підсилює соціальну легітимність політики, формує спільне «володіння» результатами та розподіляє відповідальність за наслідки рішень відповідно до міри участі й прозорості мотивування. Нарешті, громадянське суспільство надає кумулятивний ресурс – експертний, моніторинговий, просвітницький, часто волонтерський, – що підвищує якість розроблення та виконання політики без необхідності пропорційного збільшення бюджетних витрат, зменшуючи інформаційну асиметрію та транзакційні витрати впровадження.

Дієва взаємодія характеризується раннім і безперервним залученням стейкхолдерів на всіх етапах політичного циклу, а не лише в момент оприлюднення проєкту акта; вона забезпечується чіткими процедурними гарантіями – визначеними строками, доступними форматами участі та

обов'язком надавати мотивовані відповіді на кожну змістовну пропозицію. Її сутність передбачає інклюзивність і репрезентативність через поєднання онлайн- та офлайн-каналів, мовну й цифрову доступність та недискримінацію, а також опертя на дані: публікацію вихідних масивів, оцінок регуляторного впливу та протоколів консультацій, що забезпечує доказовість прийняття рішень. Необхідним завершальним елементом є інституціоналізований зворотний зв'язок – моніторинг виконання, післядіяльні огляди та своєчасне оновлення політик, які дають змогу коригувати курс з урахуванням фактичних результатів [28; 213; 86].

Ефективна інституціоналізація участі потребує вбудовування відповідних стимулів у систему управління результативністю. Насамперед це включення показників участі та якості обґрунтування рішень до ефективності управлінських рішень і до щорічної публічної звітності, що переводить взаємодію з громадськістю зі сфери «доброї волі» у сферу формалізованої відповідальності. Дієвим процесуальним запобіжником виступає принцип «no participation–no regulation»: проєкт акта не просувається далі за процедурою за відсутності належних консультацій і мотивованої відповіді на сутнісні зауваження. Для кожної політики чи послуги мають бути заздалегідь складені плани участі та карти стейкхолдерів, які забезпечують прогнозованість каналів взаємодії та репрезентативність залучення.

До індикаторів результативності здійснення взаємодії громадськості та ЦОВВ необхідно віднести : своєчасність здійснення оголошень про проведення громадських обговорень; визначення частки пропозицій з відповіддю по суті; доступність даних про діяльність органу влади; якісні показники, що відображуються у зменшенні операційних витрат дотримання вимог законодавства; скороченні спорів чи оскаржень дій, рішень чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень; покращенні показників якості надання адміністративних послуг. Зазначене у сукупності призводить до зростання довіри до ЦОВВ, а також до узгодженості політик, що

впроваджується органом публічної влади зі стратегічними національними інтересами.

Взаємодія ЦОВВ з громадськістю розвиває соціальний капітал і довіру до інституцій, формує правову культуру участі та відповідальності. Для суспільства це означає: підвищення інклюзивності державної політики та представлення вразливих груп; правопросвітній ефект (громадяни краще розуміють регуляторну логіку та межі державного втручання); консолідацію в умовах криз, що досягається за рахунок налагодження публічного діалогу і прозорості ухвалення управлінських рішень, що зміцнюють стійкість до дезінформації та зменшують поляризацію суспільства.

Системна участь громадськості у здійсненні загальнонаціональних та регіональних політик узгоджується з європейськими принципами «better regulation», відкритих даних і цифрової демократії [243, с. 7-15]. Для ЦОВВ це – інструмент правової та інституційної конвергенції з кращими практиками ЄС, посилення спроможності до оцінювання впливу регулювання та результативності політик (monitoring & evaluation). Зрозумілі, прозорі та інклюзивні інструменти електронної участі є необхідною передумовою сучасного публічного врядування. Міністерство цифрової трансформації України запровадило відповідні цифрові стандарти у сфері е-демократії, покликані спростити взаємодію громадян із державою та підвищити якість і підзвітність процесів ухвалення рішень. Розвиток е-участі й системне залучення суспільства виступають не лише індикаторами демократичної зрілості, як підкреслює Мінцифри, а й практичною умовою ефективної розбудови та зростання спільнот. Позитивну динаміку підтверджує поліпшення позицій України в рейтингу е-участі ООН (на 29 пунктів за підсумками попереднього року). Важливим кроком стало створення у 2022 році єдиної національної платформи взаємодії органів виконавчої влади з громадянами й інститутами громадянського суспільства – «ВзаємоДія», визначеної урядовим пріоритетом [216]. Ця платформа, розроблена відповідно до міжнародних стандартів е-демократії,

операціоналізує ключові цінності партнерства держави й суспільства: доступ до публічної інформації, участь громадськості та підзвітність.

Отже, досягнення високого рівня ефективності взаємодії Міністерства юстиції України із громадськістю вимагає: нормативної визначеності таких адміністративно-правових та процедур (чіткі строки, обов'язкові стадії, стандарти звітності); забезпечення зворотного зв'язку (reason-giving): обґрунтування прийнятого рішення з урахуванням кожного змістовного зауваження; доступності і репрезентативності, що досягається через використання інклюзивних каналів зв'язку, мовної й цифрової доступності органу влади, недопущення проявів дискримінації; створення та функціонування відкритих баз даних та їх відкритість (пояснювальні записки, оцінки впливу); досягнення інституційної спроможності через підвищення інформаційних компетентностей публічних службовців, розширення ІТ-інфраструктури та її оптимізації [74;14, с. 39-43;16, с. 89-92; 55, с. 32-35]; створення умов для забезпечення функції судового та громадського контролю за діяльністю органу влади.

Потенційні ризики інституціоналізованої участі охоплюють явище «символічних консультацій» (tokenism), коли участь громадськості зводиться до формального виконання процедур без реального впливу на зміст рішень, а також перекося представництва на користь організованих груп, що здатні монополізувати порядок денний. Додатковими викликами виступають перевантаження процедур, зростання транзакційних витрат та, як наслідок, затягування ухвалення рішень. Ефективними запобіжниками є чіткі й публічно зафіксовані процесуальні правила, збалансування письмових і усних форматів участі з установленими квотами часу, повне оприлюднення всіх подань із фіксацією їхнього статусу, а також антикорупційні декларації учасників як елемент управління конфліктом інтересів. Використання цифрових інструментів у цьому контексті має розглядатися як засіб розширення інклюзивності й масштабованості процесу, а не як заміщення

офлайн-взаємодії, що забезпечує репрезентативність, процедурну справедливість і реальний вплив громадськості на результати політики.

Отже, забезпечення взаємодії Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади з громадськістю має визначальне правове, управлінське й суспільне значення, що полягає у інституціоналізації загальнонаціональної політики у формуванні системи позасудової юстиції та захисту прав особи через підвищення легітимності його діяльності та оптимізації нормативного регулювання, мінімізації корупційних ризиків та процесуальної економії, що є базисом для формування довіри та соціальної стійкості. У сучасній адміністративно-правовій доктрині така взаємодія є не допоміжним, а конститутивним елементом належного врядування й верховенства права.

До адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю доцільно віднести: звернення громадян; доступ до публічної інформації та відкриті дані; проведення публічних консультацій та функціонування громадських рад; здійснення регуляторних процедур; функціонування механізму адміністративного оскарження рішень реєстраторів; публічна підзвітність владних суб'єктів; забезпечення доступу громадськості до системи безоплатної правничої допомоги та правової просвіти населення; адміністрування публічних інформаційних сервісів; громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади [40].

Першим адміністративно-правовим інструментом взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю є механізм розгляду звернень громадян. До форм звернень громадян, визначених чинним законодавством України, належать індивідуальні та колективні письмові звернення, подання звернення в електронній формі, а також через процедуру особистого прийому; ініціювання петиції; процедурні вимоги щодо форми, строків розгляду та результатів відповіді визначені спеціальним законом – Законом України «Про звернення громадян» [198]. Особливою колективною формою звернення виступають е-петиції до Президента України, Верховної Ради та

Кабінету Міністрів, для яких встановлено окремий порядок опрацювання, у тому числі через урядову електронну інфраструктуру. Додатковим інструментом первинного доступу є урядова гаряча лінія 1545, що здійснює приймання та маршрутизацію звернень (в тому числі і звернень в електронній формі) до компетентних органів, зокрема Міністерства юстиції України [241].

Доступ до публічної інформації та відкриті дані як вид адміністративно-правового інструменту взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю реалізується в реактивній (за запитами) та проактивній (через системне оприлюднення наборів даних) формах. Їх правову основу становить Закон України «Про доступ до публічної інформації» [135], де визначено коло суб'єктів, обсяг, винятки, строки, засоби оскарження застосування такого адміністративно-правового інструменту, а також відповідно до положень постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 року № 835 [154], що запроваджує обов'язкові до оприлюднення набори, вимоги до форматів, метаданих і періодичності оновлення. У сукупності ці акти інституціоналізують інформаційну відкритість як обов'язок органу публічної адміністрації.

Публічні консультації та громадські ради як вид адміністративно-правового інструменту взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю регламентується відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів України № 996 [138], що у 2024 році в процесі систематизації законодавства була виведена на законодавчий рівень шляхом прийняття Закону України «Про публічні консультації», який визначає форми, строки, вимоги до онлайн-платформи та обов'язок мотивування рішень [209]. Необхідно підкреслити, що Закону України «Про публічні консультації» набуває чинності, що відбудеться через 12 місяців після припинення воєнного стану в Україні. При міністерствах, зокрема при Мін'юсті України, функціонують громадські ради як консультативно-дорадчі колегіальні утворення, що інституціоналізують участь стейкхолдерів у формуванні

політики забезпечення позасудової юстиції захисту прав особи при беззаперечності юридичних фактів тощо. При Мін'юсті України діє Громадська рада як консультативно-дорадчий орган [68; 247;254; 190].

Регуляторні процедури в Україні закріплені Законом України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [141] і деталізовані постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308 «Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта» [146]. Вони інституціоналізують обов'язкову участь заінтересованих сторін у нормотворчому процесі через планування, оприлюднення проєктів і аналізу регуляторного впливу, приймання зауважень і пропозицій у визначені строки, зовнішній нагляд уповноваженого органу – Державної регуляторної служби України [27] – та післядіяльне оцінювання результатів. Отже, взаємодія з громадськістю перестає бути факультативною комунікацією й набуває статусу процесуального обов'язку розробника нормативного акта.

Адміністративне оскарження у сферах державної реєстрації бізнесу та речових прав на нерухомість – це квазісудовий механізм контролю за діями реєстраторів, що поєднує правозахисну функцію з інституційованою участю заінтересованих сторін.

Міністерство юстиції розглядає, зокрема, скарги на: а) проведені державним реєстратором реєстраційні дії у сфері ЄДР; б) рішення про державну реєстрацію прав на нерухомість (крім випадків набуття права на підставі судового рішення або за наявності судового спору щодо майна); а також скарги на рішення/дії/бездіяльність територіальних органів Мін'юсту України. Територіальні органи розглядають скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність реєстраторів у межах своєї територіальної компетенції (ст. 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [130]). За підсумками розгляду Мін'юст України або його територіальні органи приймають мотивоване рішення про: задоволення

(повністю/частково), відмову або залишення без розгляду по суті (з визначених законом підстав). Рішення публікується не пізніше наступного робочого дня (для ЄДР) та надсилається скаржнику у визначений строк (для речових прав). Серед заходів впливу виділяються скасування реєстраційних рішень/відмов, внесення змін до записів, виправлення помилок, тимчасове блокування чи анулювання доступу реєстратора до реєстру, скасування акредитації суб'єкта та інші визначені законом дії; окремі з них віднесено виключно до компетенції Мін'юсту України.

Механізм адміністративного оскарження: створює доступну позасудову точку захисту прав адресатів публічних послуг; забезпечує прозорість та підзвітність реєстраційних практик через обов'язок мотивування та публікацію рішень; виконує антиконфліктну та «антираїдерську» функції завдяки оперативним коригувальним заходам; надає громадянам та ОГС процесуальну участь у відновленні порушених прав і стандартизує правозастосування у сфері реєстрації.

Публічна підзвітність керівництва – це інституціоналізована форма комунікації «держава ↔ суспільство», що поєднує інформування, обговорення результатів і прийняття зобов'язань щодо подальших дій. У правовій площині вона ґрунтується на приписі щорічного публічного звіту керівників органів виконавчої влади, закріпленому у статті 45 Закону України «Про державну службу», яка вимагає проведення звіту за участю громадських рад, об'єднань, експертів та медіа і встановлює мінімальні стандарти відкритості (попереднє повідомлення і оприлюднення матеріалів) [133]. Процедурну архітектуру цього інструмента деталізує Типовий порядок, затверджений Національним агентством України з питань державної служби (НАДС) (наказ від 20.12.2016 № 277) та оновлений у 2021 році (наказ № 39-21) [194]. Порядок визначає структуру та зміст звіту, ролі учасників, інформаційні обов'язки органу (анонс не пізніше ніж за тиждень, публікація матеріалів і результатів), а також передбачає інтерактивну

частину із запитаннями та відповідями, що трансформує звіт із «декларації» на елемент процедуральної підзвітності.

У практиці Міністерства юстиції України публічна підзвітність реалізується як на рівні центрального апарату, так і в мережі міжрегіональних управлінь: створюються окремі розділи «Публічний звіт керівника», публікуються регламенти, презентації, відеозаписи та оголошення про проведення звітів, забезпечується участь стейкхолдерів і можливість зворотного зв'язку, що робить процес відтворюваним, доступним для незалежної оцінки та порівняння в динаміці [220].

З позиції належного врядування такий інструмент має подвійну цінність. По-перше, він знижує інформаційну асиметрію між органом та адресатами політики, даючи суспільству перевірні дані про виконання завдань, використання ресурсів, досягнення цілей і план коригувальних дій. По-друге, він матеріалізує обов'язок належного мотивування: фіксація запитань, відповідей і подальших управлінських рішень створює «аудитний слід» для громадського контролю, парламентського та фінансового нагляду, а також для наступних циклів політики.

Ефективність публічної підзвітності керівництва Мін'юсту України залежить від якості підготовки (повнота статистики, відкриті дані, зрозумілі індикатори результативності), інклюзивності формату (поєднання онлайн/офлайн участі, доступність для вразливих груп), а також від реальності зворотного зв'язку (оприлюднення протоколів запитань, чіткі відповіді та візуалізований план «follow-up» із термінами і відповідальними). За таких умов публічний звіт перетворюється з формальної презентації на дієвий адміністративно-правовий механізм співтворення політики й підзвітності, що підсилює довіру до інституцій юстиції та якість державного управління.

Правнича допомога (безоплатна первинна і вторинна) та правопросвіта становлять взаємопов'язані, але відмінні за змістом форми реалізації публічних обов'язків держави щодо доступу до правосуддя й участі громадян

у публічних справах. Для Міністерства юстиції України вони виконують подвійну роль: по-перше, забезпечують індивідуальний захист і відновлення прав адресатів публічної адміністрації; по-друге, формують «попит на право» – стійкі знання й навички правомірної поведінки, що зменшують конфліктність правовідносин і підвищують якість правозастосування. Правнича допомога інституціоналізована спеціальним законом про безоплатну правничу допомогу, який розмежовує первинну (надання правової інформації, консультацій, допомога в складанні звернень) і вторинну допомогу (захист, представництво, складання процесуальних документів для визначених категорій осіб) [121]. Правопросвітня діяльність Мін'юсту закріплена у відомчих положеннях і державних програмах, що визначають пріоритети правової освіти населення, тематичні напрями, цільові групи та індикатори результативності. У сукупності ці акти перетворюють правничу допомогу й правопросвіту з факультативної «соціальної послуги» на юридично зобов'язуючі адміністративні функції.

Функції реалізуються через національну мережу центрів безоплатної правничої допомоги, єдиний контакт-центр, спеціалізовані приймальні, правові клініки у співпраці з ЗВО, а також через територіальні органи Мін'юсту України, які координують правопросвітні ініціативи на місцях[245]. Цифрова складова охоплює офіційні портали, бази правових консультацій, форми дистанційного звернення та мультимедійні матеріали для самоосвіти.

Правнича допомога забезпечує процесуально гарантований доступ громадян і громадських об'єднань до кваліфікованої правової підтримки у взаєминах із органами влади: від подання інформаційних запитів і звернень – до оскарження адміністративних рішень та представництва в суді. Правопросвіта доповнює цей інструмент масовими та цільовими програмами правової освіти (лекції, тренінги, кампанії, методичні матеріали, інтерактивні курси), які підвищують спроможність громадян самотійно користуватися правовими механізмами участі й контролю[112]. Залучення ОГС як партнерів

у розробленні контенту, проведенні заходів і моніторингу потреб забезпечує релевантність і інклюзивність програм.

Адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю мають таке функціональне значення, як: конкретизація суб'єктивних публічних прав (на правову допомогу, на інформацію, на ефективний засіб правового захисту) у відтворювані процедури з визначеними строками, каналами доступу та вимогами до якості послуги; зниження інформаційної асиметрії між органом влади та адресатом, створюючи передумови для обґрунтованого оскарження, належного обґрунтованого ухвалення рішень адміністрацією та підвищення добровільного дотримання правових вимог; виконання превентивної функції (правопросвітня робота зменшує кількість типових порушень і звернень, у тому числі через роз'яснення адміністративних процедур і стандартів доказовості).

До умов дієвості адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю необхідно віднести: гарантовану доступність (географічна, мовна, цифрова), стандарти якості консультацій і представництва, прозорі критерії відбору отримувачів вторинної допомоги, належна фіксація звернень і результатів (аудитний слід), мотивація рішень за скаргами, а також системне підвищення кваліфікації фахівців. Важливим є інтегрування правопросвітніх програм із циклами вироблення політики (*ex ante* та *ex post*), щоб зворотний зв'язок від консультацій трансформувався у зміни регулювання або практик надання послуг.

Оцінювання дієвості адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю доцільно вибудовувати на кількох рівнях: процес (своєчасність відповіді, покриття каналів, доступність матеріалів), вихід (кількість і профіль отримувачів, задоволеність, частка онлайн-звернень), результат (частка позитивно вирішених справ, скорочення повторних звернень, зменшення тривалості проваджень), вплив (зростання

правової обізнаності, зниження кількості типових порушень, підвищення довіри до інститутів юстиції).

До ключових ризиків адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю необхідно віднести: формалізація їх застосування, нерівний доступ для соціально вразливих груп, перевантаження персоналу та неоднорідність практики представництва. Необхідно виходити із того, що правнича допомога та правопросвіта – це не другорядні соціальні активності, а базисні адміністративно-правові механізми взаємодії Мін'юсту України з громадськістю. Вони одночасно забезпечують індивідуальний захист прав і формують інституційну спроможність суспільства до змістовної участі, підвищуючи легітимність, ефективність і підзвітність публічної адміністрації.

Електронні сервіси та онлайн-канали комунікації Міністерства юстиції України становлять інституціоналізований різновид адміністративно-правових механізмів участі, прозорості та підзвітності публічної адміністрації. Їх сутність полягає у процедурно гарантованому доступі фізичних та юридичних осіб до публічних відомостей, адміністративних послуг і каналів зворотного зв'язку в цифровому середовищі, що трансформує взаємини «орган – адресат» із епізодичної комунікації на відтворюваний, формалізований процес.

Нормативна підстава функціонування таких сервісів охоплює публічно-правові приписи щодо надання адміністративних послуг в електронній формі, доступу до публічної інформації, режиму відкритих даних, електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, а також внутрішньовідомчі акти, які визначають порядок роботи відповідних реєстрів і порталів. У комплексі ці приписи закріплюють презумпцію відкритості даних і процесів, встановлюють вимоги до строків, форматів, належного мотивування відповідей і захисту персональних даних. Інституційна архітектура електронної взаємодії Мін'юсту України складається з публічних компонентів відомчих реєстрів, персоналізованих кабінетів користувача,

дистанційних приймалень, кол-центрів із електронною реєстрацією звернень, а також інтегрованих каналів подання та відстеження статусу заяв[98]. Технічною передумовою виступають засоби електронної ідентифікації та фіксації часу, що забезпечують автентичність правочинів і створюють «аудитний слід» адміністративних дій.

За своїм змістом е-канали охоплюють: 1) доступ до офіційних відомостей і витягів із публічних реєстрів; 2) подання заяв, звернень, запитів на інформацію та скарг з подальшим відстеженням руху документів; 3) одержання результатів адміністративних процедур у електронній формі; 4) участь у консультаціях і громадських обговореннях шляхом подання пропозицій, які підлягають реєстрації та мотивованому опрацюванню. Завдяки стандартизації форматів і протоколів обміну забезпечується відтворюваність практики, зниження трансакційних витрат і можливість незалежного громадського моніторингу.

Електронні сервіси Міністерства юстиції України виконують низку ключових функцій. По-перше, вони конкретизують суб'єктивні публічні права адресатів (на інформацію, на звернення, на отримання послуги) в операційні процедури з чітко визначеними строками та результатами. По-друге, унеможливають вибірковість доступу завдяки єдиним правилам і публічним журналам дій, що підсилює підзвітність та забезпечує належне обґрунтування прийнятих рішень. По-третє, створюють інфраструктуру для доказової участі громадськості, оскільки дані та документи доступні у спосіб, придатний для аналізу й зовнішньої верифікації.

Ефективність електронних сервісів та онлайн-каналів комунікації Міністерства юстиції України залежить від дотримання мінімальних стандартів дієвості: багатоканального доступу (онлайн і офлайн як взаємодоповнювальні форми), своєчасного оновлення публічних компонентів реєстрів, зрозумілості інтерфейсів і доступності для вразливих груп, прозорості тарифів і дистанційної оплати зборів, а також від належної організації підтримки користувачів і оприлюднення методичних матеріалів.

Важливим є й внутрішній контроль якості: аналіз типових відмов, дотримання процесуальних строків і системне підвищення кваліфікації персоналу.

Разом із тим цифровізація породжує специфічні ризики: цифрову нерівність, фрагментацію сервісів, недостатню стійкість до збоїв, загрози конфіденційності та кібербезпеки. Належними запобіжниками таких процесів є : функціонування системи резервних офлайн-процедур, уніфікація інтерфейсів, публічні показники доступності та якості (час відгуку, частка звернень, опрацьованих у строк), незалежний аудит інцидентів і впровадження планів коригувальних дій.

Отже, електронні сервіси та онлайн-канали Мін'юсту України – це не лише технологічний засіб «зручності», а повноцінний адміністративно-правовий інструмент участі й контролю. Він забезпечує процесуально гарантований, прозорий і відтворюваний доступ громадськості до даних і результатів адміністративної діяльності, підвищуючи легітимність рішень, їхню виконувальність та довіру до інституцій юстиції.

Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади як адміністративно-правовий інструмент взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю (академічний виклад) розуміється як інституціоналізована форма зовнішнього оцінювання діяльності органів виконавчої влади об'єднаннями громадян та іншими інституціями громадянського суспільства з метою вироблення обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення політик, процедур та управлінських рішень[182]. Вона поєднує публічний контроль, участь і консультації в єдиний правовий механізм, який зменшує інформаційну нерівність між адміністрацією та адресатами її рішень і підсилює підзвітність.

Ініціаторами проведення громадської діяльності можуть бути громадські об'єднання, інші неприбуткові організації, професійні спілки, громадські ради при міністерствах. Вони подають запит, у якому визначають мету, предмет, орієнтовний перелік потрібних матеріалів і контактні дані.

Міністерство юстиції як адресат запиту видає розпорядчий акт про проведення експертизи, за потреби утворює робочу групу з участю представників ініціаторів та відповідальних структурних підрозділів.

З огляду на повноваження у сферах державної реєстрації, виконання рішень, правової політики та доступу до правосуддя, громадська експертиза щодо діяльності Міністерства юстиції дає змогу: виявляти недоліки регуляторних і організаційних рішень та пропонувати їх виправлення; уніфікувати практику застосування процедур у міжрегіональних управліннях; поліпшувати якість адміністративних послуг і доступ до даних; посилювати довіру до інститутів юстиції через відкритість і належне мотивування рішень.

Таким чином, громадська експертиза є повноцінним адміністративно-правовим інструментом взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю. Вона надає суспільству дієвий механізм впливу на зміст і спосіб реалізації державної політики у сфері юстиції, водночас підвищуючи прозорість, підзвітність та результативність публічного управління.

Висновки до розділу 2

Ціллю другого розділу є висвітлення особливостей реалізації системи адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. Досягнення поставленої мети визначено через вирішення таких наукових завдань, як: здійснити характеристику нормотворчих адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; висвітлити систему дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України; визначити адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю. Окремі положення другого розділу цієї дисертації та висновки, досягнуті в ньому, оприлюднені в ряді авторських наукових праць [42; 43; 44; 45].

1. Охарактеризовано нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України.

Розглянуто співвідношення понять «правотворчість» і «нормотворчість», яке доцільно трактувати за моделлю «ціле – частина».

Зазначено на полівалентності підходів до розуміння змісту правотворчості як теоретико-правової категорії: від процедурно-технічного процесу ухвалення нормативних рішень до комплексної інституційної діяльності, що охоплює ідентифікацію регуляторних потреб, нормопроектування, експертизу, прийняття, систематизацію та ревізію норм. Визначено доцільність розрізняти два рівні розуміння правотворчості в межах континентальної моделі, де у широкому значенні йдеться про діяльність щодо формування всіх визнаних у відповідній правовій системі форм права (зокрема актів різних рівнів, міжнародно-правових зобов'язань, локальних регулятивних приписів тощо); у вузькому – про власне нормотворчий цикл створення нормативно-правових актів як основного та системоутворювального різновиду джерел права, що забезпечує формалізацію публічної волі у вигляді загальнообов'язкових правил поведінки.

Встановлено, що у вітчизняній теорії держави і права усталилася двостадійна модель правотворчого процесу, яка – попри варіації термінології – відображає єдину логіку виникнення юридичних норм, де перша, передофіційна стадія охоплює ідентифікацію регуляторної потреби, концептуалізацію цілей, розроблення тексту проєкту, його міжвідомче узгодження, проведення правової, антикорупційної та фінансово-економічної експертиз, за потреби – оцінку впливу регулювання, публічні консультації, редагування й візування; а друга, офіційна стадія включає процедурний розгляд і ухвалення компетентним органом (голосування/підписання), офіційне оприлюднення, у встановлених випадках – державну реєстрацію підзаконних актів, набрання чинності та інкорпорацію до відповідних

реєстрів (саме тут відбувається трансформація підготовленого змісту в юридично обов'язкові приписи, що породжують правові наслідки).

Обґрунтовано, що підзаконна нормотворчість Мін'юсту водночас виконує системоутворювальну (розгортання політики у підвідомчих сферах) і сервісну (забезпечення правової визначеності для адресатів) функції, будучи інтегрованою у багаторівневу архітектуру виконавчої влади.

На основі порівняльного аналізу доктрини зроблено висновок, що принципи нормотворчого процесу в основному корелюють із принципами правотворчості. До базових віднесено: демократизм і відкритість; законність; гуманізм; субординаційність; колегіальність; наукова обґрунтованість і професіоналізм; оперативність і своєчасність; системність, узгодженість і наступність; планування і прогнозування; використання правового досвіду; юридично-технічна досконалість. Визначено, що міжнародні стандарти підготовки законодавчих актів дозволяють окреслити правила нормопроєктування, що дозволяють забезпечити правову визначеність, текстуальну якість і відтворюваність регуляторних рішень, а також узгодженість із ієрархією джерел права та технікою посилянь.

З'ясовано, що структурно-етапна організація нормотворчого процесу у Мін'юсті складається з таких стадій: планування і концептуалізація (ідентифікація потреби регулювання, визначення мети, базових принципів та очікуваних ефектів); підготовка проєкту (розроблення тексту з дотриманням правил законодавчої техніки, правова та (за потреби) антикорупційна, фінансово-економічна й гендерно-правова експертизи, а також консультації із заінтересованими сторонами); ухвалення компетентним суб'єктом та державна реєстрація нормативного акта; офіційне оприлюднення та інкорпорація до реєстрів з визначенням дати набрання чинності і перехідних положень; постнормативний моніторинг: оцінювання впливу, аналіз правозастосовної практики, ініціювання змін чи скасування за результатами ревізії.

Визначено, що застосування нормотворчих інструментів Міністерства юстиції України мають бути перевірюваними на предмет: відповідності актам вищої юридичної сили (*lex superior*), належності до предмета компетенції (відсутність *ultra vires*), дотримання процедур (форма, строки, експертизи, консультації), а також прав людини і базових свобод (тест пропорційності). Встановлено, що сучасна нормотворчість Міністерства юстиції України реалізується у цифрових середовищах: електронні системи нормопроєктування, реєстри нормативних актів, що зумовлює алгоритмізацію процедур, забезпечення кібербезпеки і захисту персональних даних.

2. Охарактеризовано дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України.

Визначено, що загальними цілями застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України є : забезпечення принципів юридичної визначеності і публічності, що досягається у реалізації таких процедур, як посвідчення юридичних фактів і прав у державних реєстрах, що наділяє дані презумпцією достовірності та забезпечує передбачуваність правовідносин; захист прав людини і власності, що пов'язується із створенням надійних механізмів підтвердження і захисту суб'єктивних прав особи (майнових та особистих немайнових); гарантування верховенства права та належного врядування, що має базуватися на дотриманні принципів процедурної справедливості, пропорційності і рівності доступу до адміністративних послуг; зменшення корупційних ризиків через функціонування механізмів відкритості даних, аудиту дій посадових осіб і професійного контролю у сферах нотаріату, виконавчого провадження, банкрутства; досягнення принципів економічної ефективності через забезпечення інформаційної співмірності ринку, кредиторів і контрагентів; оптимізації цивільного обороту; створення умов для міжнародної взаємодії,

що пов'язується із створенням процедур взаємного визнання документів і даних, інтеграції з європейськими стандартами цифрової ідентичності та реєстрового менеджменту.

Виділено такі сфери застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України, як: державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державна реєстрація речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно; державна реєстрація актів цивільного стану; надання дозволу на здійснення нотаріальної діяльності та здійснення державного контролю за її реалізацією; дозвільна та контрольна діяльність у сфері виконавчого провадження; дозвільна та контрольна діяльність у сфері здійснення процедур банкрутства та відновлення платоспроможності боржника.

Визначено, що у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, де переслідуються цілі із - легалізації їх правосуб'єктності та засвідчення її змін; контроль за дотриманням нормативних вимог щодо організаційної структури власності та управління, у т. ч. бенефіціарів; дотримання принципів доброчесності у сфері ринку та підприємництва.

З'ясовано, що у сфері державної реєстрації речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно застосування дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України переслідуються такі цілі, як: досягнення принципів публічності та відкритості, що сприятиме формуванню загального позитивного іміджу як органів державної та муніципальної влади, так і приватних інституцій; захист прав кредиторів та мінімізація проявів шахрайства, а також інших правопорушень у сфері власності; оптимізація процедурної діяльності при укладенні правочинів та інших юридично значимих дій.

Акцентовано, що при здійсненні реєстрації актів цивільного стану мають бути досягнуті такі функціональні цілі, як : юридична ідентичність

особи через фіксацію юридичних фактів (факту народження та смерті, визнання особи померлою тощо); усунення колізій записів і забезпечення інтероперабельності з іншими реєстрами.

Визначено, що реалізація дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України у сфері нотаріату має відбуватися задля досягнення таких функціональних цілей, як : дотримання гарантій правомірності та автентичності правочинів, а також формування високого рівня громадської довіри до нотаріальних дій; підтримання стандартів професії через дозвільні процедури й дисциплінарний нагляд. Зроблено висновок, що реалізація дозвільно-реєстраційних і контрольних адміністративно-правових інструментів у сфері нотаріату нашоюхується на тріаду викликів: динамічну варіативність воєнного регулювання, забезпечення кіберстійкості реєстрової інфраструктури та керованість цифрового переходу до е-нотаріату.

Встановлено, що у сфері виконавчого провадження Міністерство юстиції України при реалізації дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів переслідує задоволення таких функціональних цілей, як: виконання завдання із неминучості виконання судових та управлінських актів; гарантування дотримання принципу прозорості здійснення адміністративних проваджень (облік боргів, процесуальні дії) та стимулювання добровільного виконання зобов'язань. Аргументовано, що одним із пріоритетних напрямів модернізації виконавчого законодавства та підвищення результативності виконання судових рішень є глибока цифровізація примусових процедур і впровадження повнофункціонального електронного механізму арешту коштів боржників на банківських рахунках

У системі дозвільно-реєстраційних та контрольних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України окремо необхідно виокремити сферу забезпечення відновлення платоспроможності боржників та сфери банкрутства, що проявляється у здійсненні

управлінського впливу на діяльність арбітражних керуючих, що пов'язується із досягненням реалізації таких цілей, як : відновлення платоспроможності та вирішення завдання із забезпечення впорядкованої ліквідації суб'єктів господарювання; досягнення справедливого розподілу ризиків між кредиторами та боржником, збереження економічної цінності активів.

Дозвільно-реєстраційні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України класифіковано за рядом критеріїв: за юридичною природою та призначенням поділено на: реєстраційні; дозвільні; змішані (реєстраційно-допускові): інструменти, що поєднують надання статусу й реєстрацію його реалізації (наприклад, свідоцтво, що поєднується із державною реєстрацією приватної нотаріальної діяльності); за об'єктом правового впливу (інструменти, що мають вплив на правосуб'єктність організацій; інструменти, що мають вплив на майнові права особи; інструменти, що мають вплив на статус фізичної особи; інструменти, що мають вплив на професійний статус; інструменти, що мають вплив на міжнародну дійсність документів; інструменти, що мають вплив на органи державної влади через здійснення державної реєстрації НПА міністерств та інших ЦОВВ); за технологічною формою реалізації (реєстрові записи та операції (внесення, зміна, виправлення, скасування; ведення журналів дій); електронні адміністративні послуги (онлайн-подання, е-витяги); електронна верифікація документів (QR/код перевірки, е-реєстр апостилів); гібридні формати (поєднання паперових та електронних носіїв у випадках, встановлених чинним законодавством України)); за суб'єктом застосування (інструменти, що вчинюються центральним апаратом Мін'юсту України (допуск до професій; реєстрація НПА; апостиль; колегії з розгляду скарг у реєстраційних сферах); інструменти, що вчинюються територіальними органами Мін'юсту України (переважна частина реєстраційних дій, адміністрування доступів до реєстрів); інструменти, що вчинюються акредитованими суб'єктами або реєстраторами (ЦНАП, нотаріуси, ОМС – виконання окремих реєстраційних функцій); інструменти,

що вчинюються адміністратором державних реєстрів (ДП «НАІС»), а саме такими є технічна реалізація, безпека, безперервність сервісів); за формою адміністративного акта (індивідуальні акти (рішення про державну реєстрацію або відмову; видача свідоцтва, посвідчення; надання припису); реєстрові підтвердження (виписки, витяги, довідки, сертифікати); процедурні акти (внесення запису, його скасування, блокування доступу, анулювання допуску).

Акцентовано, що багато дозвільно-реєстраційних адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України мають крос-функціональний характер: дозвільний акт детермінує обов'язок або надає право вчиняти реєстрові дії, тоді як реєстраційний запис нерідко набуває конститутивного значення для виникнення, зміни чи припинення суб'єктивного права або правового статусу.

3. Охарактеризовано адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю.

До індикаторів результативності здійснення взаємодії громадськості та ЦОВВ необхідно віднесено: своєчасність здійснення оголошень про проведення громадських обговорень; визначення частки пропозицій з відповіддю по суті; доступність даних про діяльність органу влади; якісні показники, що відображуються у зменшенні операційних витрат дотримання вимог законодавства; скороченні спорів чи оскаржень дій, рішень чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень; покращенні показників якості надання адміністративних послуг.

Визначено, що досягнення високого рівня ефективності взаємодії Міністерства юстиції України із громадськістю вимагає: нормативної визначеності таких адміністративно-правових та процедур (чіткі строки, обов'язкові стадії, стандарти звітності); забезпечення зворотного зв'язку (reason-giving): обґрунтування прийнятого рішення з урахуванням кожного змістовного зауваження; доступності і репрезентативності, що досягається через використання інклюзивних каналів зв'язку, мовної й цифрової

доступності органу влади, недопущення проявів дискримінації; створення та функціонування відкритих баз даних та їх відкритість (пояснювальні записки, оцінки впливу); досягнення інституційної спроможності через підвищення інформаційних компетентностей публічних службовців, розширення IT-інфраструктури та її оптимізації; створення умов для забезпечення функції судового та громадського контролю за діяльністю органу влади.

До умов дієвості адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю віднесено: гарантовану доступність (географічна, мовна, цифрова), стандарти якості консультацій і представництва, прозорі критерії відбору отримувачів вторинної допомоги, належна фіксація звернень і результатів (аудитний слід), мотивація рішень за скаргами, а також системне підвищення кваліфікації фахівців. Важливим є інтегрування правопросвітніх програм із циклами вироблення політики (*ex ante* та *ex post*), щоб зворотний зв'язок від консультацій трансформувався у зміни регулювання або практик надання послуг.

Зроблено висновок, що оцінювання дієвості адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю доцільно вибудовувати на кількох рівнях: процес (своєчасність відповіді, покриття каналів, доступність матеріалів), вихід (кількість і профіль отримувачів, задоволеність, частка онлайн-звернень), результат (частка позитивно вирішених справ, скорочення повторних звернень, зменшення тривалості проваджень), вплив (зростання правової обізнаності, зниження кількості типових порушень, підвищення довіри до інститутів юстиції).

До ключових ризиків реалізації адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України віднесено: формалізація їх застосування, нерівний доступ для соціально вразливих груп, перевантаження персоналу та неоднорідність практики представництва.

Визначено, що публічні електронні сервіси та онлайн-канали комунікації Міністерства юстиції України становлять інституціоналізований

різновид адміністративно-правових механізмів участі, прозорості та підзвітності публічної адміністрації, при цьому їх сутність полягає у процедурно гарантованому доступі фізичних та юридичних осіб до публічних відомостей, адміністративних послуг і каналів зворотного зв'язку в цифровому середовищі, що трансформує взаємини «орган – адресат» із епізодичної комунікації на відтворюваний, формалізований процес. Встановлено, що нормативна підстава функціонування публічних електронних сервісів та онлайн-каналів комунікації Міністерства юстиції України охоплює публічно-правові приписи щодо надання адміністративних послуг в електронній формі, доступу до публічної інформації, режиму відкритих даних, електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, а також внутрішньовідомчі акти, які визначають порядок роботи відповідних реєстрів і порталів, що у комплексі закріплюють презумпцію відкритості даних і процесів, встановлюють вимоги до строків, форматів, належного мотивування відповідей і захисту персональних даних.

Зроблено висновок, що інституційна архітектура електронної взаємодії Мін'юсту України складається з публічних компонентів відомчих реєстрів, персоналізованих кабінетів користувача, дистанційних приймалень, кол-центрів із електронною реєстрацією звернень, а також інтегрованих каналів подання та відстеження статусу заяв.

Визначено, що за своїм змістом е-канали Міністерства юстиції України охоплюють: 1) доступ до офіційних відомостей і витягів із публічних реєстрів; 2) подання заяв, звернень, запитів на інформацію та скарг з подальшим відстеженням руху документів; 3) одержання результатів адміністративних процедур у електронній формі; 4) участь у консультаціях і громадських обговореннях шляхом подання пропозицій, які підлягають реєстрації та мотивованому опрацюванню.

Визначено, що ефективність електронних сервісів та онлайн-каналів комунікації Міністерства юстиції України залежить від дотримання мінімальних стандартів дієвості: багатоканального доступу (онлайн і офлайн

як взаємодоповнювальні форми), своєчасного оновлення публічних компонентів реєстрів, зрозумілості інтерфейсів і доступності для вразливих груп, прозорості тарифів і дистанційної оплати зборів, а також від належної організації підтримки користувачів і оприлюднення методичних матеріалів. Важливим є й внутрішній контроль якості: аналіз типових відмов, дотримання процесуальних строків і системне підвищення кваліфікації персоналу.

Визначено, що електронні сервіси та онлайн-канали Мін'юсту України – це не лише технологічний засіб «зручності», а повноцінний адміністративно-правовий інструмент участі й контролю, що забезпечує процесуально гарантований, прозорий і відтворюваний доступ громадськості до даних і результатів адміністративної діяльності, підвищуючи легітимність рішень, їхню виконуваність та довіру до інституцій юстиції.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено нове вирішення наукового завдання, що полягає в узагальненні чинного законодавства України та практики його застосування щодо особливостей реалізації адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України, а також в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення механізму її реалізації, що відображено в теоретичних і практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової роботи, так і у висновках.

1. Встановлено, що Міністерство юстиції України виконує державні зобов'язання, спрямовані на забезпечення справедливості та правовий захист прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Акцентовано, що з огляду на відчутний вплив Міністерства юстиції України на формування державної правової політики, яка створює умови для належного захисту конституційних прав і свобод, визначає вектор правового розвитку суспільства, виникає об'єктивна потреба в належному адміністративно-правовому статусі цього державного органу. Наголошено, що такий статус має забезпечувати спроможність Міністерства юстиції України ефективно охороняти людську гідність та інші фундаментальні цінності й запобігати порушенням прав і свобод у сфері діяльності органів виконавчої влади.

Зроблено висновок, що адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України найповніше розкривається через зміст його повноважень – прав, обов'язків, завдань і функцій, закріплених у законодавстві, що здатні окреслити сфери діяльності міністерства, в межах яких воно уповноважене приймати рішення та вчиняти дії, що, своєю чергою, дозволяє визначити його роль і місце у системі державного апарату.

2. Класифіковано джерела нормативно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції України на дві взаємопов'язані категорії: інституційно-організаційну – акти, що безпосередньо визначають правовий статус Міністерства, його завдання, повноваження, функції, структуру,

порядок організації та процедури діяльності; галузево-функціональну – акти, що регламентують окремі напрями реалізації компетенції Міністерства (за видами публічно-правових функцій і адміністративних проваджень).

З урахуванням міжгалузевого характеру компетенції та широти повноважень Міністерства юстиції України підтримано підхід про виділення таких основних напрямів його діяльності, як: забезпечення формування та реалізації державної правової політики у системі центральних органів виконавчої влади; здійснення міжнародно-правового співробітництва та забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань; здійснення правової експертизи проєктів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України; підготовка зауважень і пропозицій до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України; проведення антикорупційної та гендерно-правової експертизи актів законодавства; здійснення державної реєстрації нормативно-правових актів міністерств та інших державних органів; представництво інтересів України у Європейському суді з прав людини та інших міжнародних інституціях; представництво інтересів Кабінету Міністрів України у судах; експертне забезпечення правосуддя; організація та функціонування системи безоплатної правової допомоги; забезпечення виконання судових рішень і рішень інших органів у межах визначеної законом компетенції; реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; регуляція та нагляд щодо окремих правничих професій і публічних функцій: нормативно-організаційне забезпечення та контроль у сферах нотаріату, банкрутства (арбітражні керуючі), державної реєстрації (державні реєстратори), діяльності приватних виконавців тощо; сервісно-реєстраційний блок: державна реєстрація актів цивільного стану, державна реєстрація прав власності та інших речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; державна реєстрація юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців; реєстрація громадських формувань; політика у

сфері неплатоспроможності: формування та реалізація державної політики щодо банкрутства і процедур фінансового оздоровлення (санацій); застосування передбачених законодавством інструментів щодо виявлення, блокування та стягнення в дохід держави активів осіб, режими щодо яких накладено санкції.

3. Акцентовано на необхідності відмежування адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України від таких категорій, як «форма адміністративної діяльності», «метод адміністративної діяльності» та «процедура адміністративної діяльності», де форма адміністративної діяльності – це спосіб зовнішнього вираження владної волі (наприклад, нормативний акт, індивідуальний акт, адміністративний договір, фактична дія); метод адміністративної діяльності – це підхід до впливу (імперативний/диспозитивний, переконання/примус, прямий/непрямий економічний стимул); адміністративна процедура – послідовність стадій, строків і процесуальних гарантій процесуальних дій суб'єктів владних повноважень (ініціювання, збирання даних, експертиза, ухвалення рішення, оскарження).

Акцентовано, що адміністративно-правовий інструмент інтегрує такі елементи: має певну форму (наприклад, рішення про реєстрацію), реалізується конкретним методом (імперативним приписом чи консенсуальним механізмом), проходить визначену процедуру (приймання документів, перевірка, прийняття мотивованого рішення, оприлюднення). Акцентовано, що якість реалізації інструментів у діяльності Міністерства юстиції України вимірюється дотриманням принципів верховенства права, законності, пропорційності, рівності, недискримінації, належної правової процедури, публічності й прозорості, цифрової доказовості, а також відповідності цілям та стандартам європейського адміністративного простору.

До ознак адміністративно-правових інструментів Міністерства юстиції України віднесено: публічно-правову природу; нормативну зумовленість; компетенційну обмеженість; процесуальність, що полягає у наявності стадій, строків, учасників, вимог до доказів, форм фіксації; юридичну релевантність результату; перевірюваність і підконтрольність; пропорційність і обґрунтованість; стандартизованість і відтворюваність, що зумовлюється типовістю процедур, використанням реєстрових протоколів; документованість і прозорість; адаптивність до цифровізації (можливість алгоритмізації перевірок, електронної взаємодії реєстрів, аудиту даних); обмеженість дискреції процесуальними гарантіями, що пов'язується з існуванням критеріїв оцінки, тестів пропорційності та розумності, існуванням механізмів оскарження.

4. Зроблено висновок, що нормотворчі адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України становлять упорядкований комплекс засобів, за допомогою яких орган забезпечує формування та реалізацію державної правової політики у підвідомчих сферах.

Обґрунтовано доцільність розуміння під нормотворчим адміністративно-правовим інструментом діяльності Мін'юсту України юридично визначеного і процедурно врегульованого способу зовнішнього вираження публічної волі, спрямованого на встановлення загальнообов'язкових правил поведінки в межах предмета відання органу, що, на відміну від правозастосовних індивідуальних актів, які адресовані конкретним суб'єктам чи випадкам, має загальний характер і зорієнтований на багаторазове застосування.

Нормотворчі адміністративно-правові інструменти Міністерства юстиції України класифіковано за такими критеріями, як: юридична форма; функціональне призначення (регуляторні, процедурно-організаційні, гармонізаційні, методичні, інформаційні); режим застосування (імперативні, диспозитивні, змішані).

5. Обґрунтовано доцільність розуміння, що під дозвольно-реєстраційними адміністративно-правовими інструментами як сукупності процедур, рішень і реєстрових технологій, за допомогою яких держава через Міністерство юстиції України констатує, верифікує та забезпечує публічність юридично значимих статусів, прав і подій, де їх телеологія полягає у досягненні юридичної визначеності в приватноправовому та публічно-правовому обігу, оптимізації процедурних дій, а також у гарантуванні ефективності захисту прав і свобод людини через належне виконання рішень суду та інших юрисдикційних органів, що виступає гарантією забезпечення сталості розвитку держави і суспільства.

6. До адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю віднесено: звернення громадян; доступ до публічної інформації та відкритих даних; проведення публічних консультацій та функціонування громадських рад; здійснення регуляторних процедур; функціонування механізму адміністративного оскарження рішень реєстраторів; публічну підзвітність владних суб'єктів; забезпечення доступу громадськості до системи безоплатної правничої допомоги та правової просвіти населення; адміністрування публічних інформаційних сервісів; громадську експертизу діяльності органів виконавчої влади.

Обґрунтовано, що адміністративно-правові інструменти взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю мають таке функціональне значення, як: конкретизація суб'єктивних публічних прав (на правову допомогу, на інформацію, на ефективний засіб правового захисту) у відтворюванні процедури з визначеними строками, каналами доступу та вимогами до якості послуги; зниження інформаційної асиметрії між органом влади та адресатом, створюючи передумови для обґрунтованого оскарження, належного обґрунтованого ухвалення рішень адміністрацією та підвищення добровільного дотримання правових вимог; виконання превентивної функції (правопросвітня робота зменшує кількість типових порушень і звернень, у

тому числі через роз'яснення адміністративних процедур і стандартів доказовості).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В.Б., Крупчан О.Д. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування. Харків : Право, 1998. 37 с.
2. Агапова О.В. Адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування у сфері юстиції України в умовах європейської інтеграції: дис. ... д-ра юрид. наук:12.00.07. Запоріжжя, 2024. 524 с.
3. Агапова О.В. Нормативно-правові акти як основні інструменти публічного адміністрування у сфері позасудової юстиції в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 4(82). Т. 2. С. 91–95.
4. Агапова О.В. Роль Міністерства юстиції України у відновленні справедливості для України через міжнародний реєстр збитків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 795–798. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/192>.
5. Агапова О.В. Функції суб'єктів публічної адміністрації спеціальної компетенції у сфері позасудової юстиції. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 227–232. URL: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.31>.
6. Адамова О.С. Поняття правової класифікації. *Часопис цивілістики*. Випуск 18. С. 19-24
7. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. В. Галуцько [та ін.]; Херсон : Олді-Плюс, 2018. 446 с.
8. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О. [та ін.]; за заг. ред. В. Галуцька, О. Правотворової. Видання третє. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с.
9. Аналіз «Передовий досвід держав-членів Ради Європи та стандарти Ради Європи щодо судового контролю за виконанням рішень національних судів». URL: <https://rm.coe.int/analysis-judicial-controlby-jos-uitdehaag-october-2020-ukr-final/1680a0773f>

10. Бандурка О.О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційноправові аспекти : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2005. 506 с.
11. Баран А. Нормотворення і правотворення: співвідношення понять та теоретичне обґрунтування. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2021. № 4 (32). С. 175-182.
URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/dec/26028/28.pdf>
12. Бачення, місія, цінності. Міністерство юстиції України.
URL: <https://minjust.gov.ua/pages/mission>
13. Бевзенко В.М. Сутність та поняття адміністративно-правового регулювання. *Вісник господарського судочинства*. 2006. № 3. С. 162–167.
14. Блінова Г.О. Правове регулювання взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів у концепції електронного урядування в Україні. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 5. С. 39–44.
15. Бойчук Р. П. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності: проблеми формування. *Право та інновації*. 2019. № 4 (28). С.21-26
16. Борисенко А.О., Карлов Є.І. Безпека інформаційних сервісів: нормативно-правове регулювання. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2023 р. № 2 (80). С. 89-92
17. Великий енциклопедичний юридичний словник. редкол. Ю.С. Шемшученко. К. : Юрид. думка, 2007. 992 с.
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2009. 1736 с.
19. Галіцина Н. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави: вихідні положення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 6. Т. 2. С. 40–45.

20. Губанова Т.О. Адміністративно-правові засади організації та функціонування коледжів: порівняльно-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 415с.

21. Гуцул В. Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України у сфері правової освіти населення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1(17). С. 49-53.

22. Гуцул В.О. Міністерство юстиції України як суб'єкт нормотворення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. Том 35 (74). № 2. С.7-15

23. Державне підприємство «Національні інформаційні системи»
URL: <https://nais.gov.ua>

24. Державне підприємство «Центр оцінки та інформації»
URL: <https://law.dpcoi.com.ua/історія-підприємства>

25. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Факт, 2003. 384 с.

26. Деякі питання адміністрування Єдиних та Державних реєстрів, інформаційно-комунікаційних систем, держателем яких є Міністерство юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 1999 р. № 1272.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1272-99-п#Text>

27. Деякі питання Державної регуляторної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2014 р. № 724.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-п#n7>

28. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-п#Text>

29. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>

30. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-p#Text>

31. Деякі питання удосконалення механізмів захисту речових прав на земельні ділянки : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 №925. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/925-2017-p

32. Деякі питання функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : Постанов Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 №484. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/484-2018-p#Text>

33. Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1406. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-p#Text>

34. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.7. Харків, 2015. 572 с.

35. Дзюбенко О. Л. Теоретичний аспект відомчої нормотворчості. *Право і суспільство*. 2009. № 4. С. 12–16

36. Дніпров О. Компетенція як елемент правового статусу органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 13. С. 257-260

37. Довгунь С.З. Квінтесенція адміністративно-правового регулювання засад діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 72

38. Дутко А. О. Юридична техніка : види та зміст. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2009. № 3(31). С. 25–33.

39. Ємельянова І.І. Нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 7(67). Р. 352–357. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.54>.

40. Ємельянова І.І. Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади: адміністративно-правовий зміст. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 402–406. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.1.56>.

41. Ємельянова І.І. Нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України: теоретико-методологічний підхід до розуміння. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 484–490. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.70>.

42. Ємельянова І.І. Нормативно-правове регулювання діяльності Міністерства юстиції України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1(83). С. 234–239. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.38>.

43. Ємельянова І.І. Поняття адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 617–620. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/149>.

44. Ємельянова І.І. Умови ефективності та класифікація адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 371–376. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-87>.

45. Ємельянова І.І. Дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 396–398. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-104>.

46. Ємельянова І.І. Ефективність адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 587–591. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-160>.

47. Железняк Н. А. Правові та організаційні форми діяльності Міністерства юстиції України у здійсненні державної правової політики (теоретичні та практичні питання): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2004. 258 с.

48. Желінський В. М. Адміністративно-правовий статус Міністерством юстиції України як суб'єкта реєстраційної діяльності. *Правові новели*. 2020. № 11. С. 99–107.

49. Желінський В. М. Поняття та види спеціальних принципів реєстраційної діяльності Міністерства юстиції України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 131–136.

50. Заброда Д. Г. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2(4). С. 49

51. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. Генеральна асамблея ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

52. Загальне адміністративне право : навч. Посібник. Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко; за заг. ред. Р.С. Мельника. К. : Ваіте, 2014. 376 с.

53. Загальне адміністративне право : підручник. за заг. ред. Р. С. Мельника. Вид. 2-ге. Одеса : Гельветика, 2023. 688 с.

54. Загальне адміністративне право : підручник І. С. Гриценко, Р.С. Мельник, А. А. Пухтецька [та ін.]; за заг. ред. І. С. Гриценка. К.: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

55. Заморська Л. І. Конституційно-правові норми як специфічний вид правових норм у сучасній теорії права. *Держава і право*. 2010. № 48. С. 3–9.

56. Запара А.Є., Легеза Ю.О. Система інформаційних компетентностей публічних службовців. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 2. С. 32-35.

57. Золотарьова Н.І. Поняття методів адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки та їх різновид. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2012. Випуск 4 (16) С. 47-50.

58. Іліюпол І. М. Електронний нотаріат: переваги та ризики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 86-88.
URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/19.pdf

59. Інформація про підприємство. Коротко про ДП «СЕТАМ». URL: <https://setam.gov.ua>

60. Казміришин Е.О. Адміністративно-правові інструменти забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 78-83.
URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2019/19.pdf.

61. Карабін Т.О. Адміністративні договори: невідомі та суперечливі питання українського законодавства. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 8. С. 372-377

62. Кобацька Х.І. Порівняльно-правова характеристика центральних органів виконавчої влади у сфері юстиції: європейська традиція та вітчизняна. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. 21 с.

63. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

64. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : Т.О. Коломоєць. К. : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

65. Колотілова Т.М. Дозвільні послуги міністерства юстиції України у сфері банкрутства: питання сьогодення. *Юридична наука*. 2020. № 6(108). С. 99-108.

66. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

67. Кондик П. Питання вдосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Юридичний журнал*. 2003. № 3. С. 52–55.

68. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

69. Консультативно-дорадчі органи як дієвий інструмент врахування голосу та побудови демократії. URL: <https://www.prostir.ua/?news=konsultatyvno-doradchi-orhany-yak-dijevyj-instrument-vrahuvannya-holosu-ta-pobudovy-demokratiji>

70. Координаційний центр з надання правничої допомоги URL: <https://legalaid.gov.ua/tsentry/koordynatsijnyj-tsentr>

71. Котвяковський Ю.О., Лук'янченко Д.В., Законодавчі основи електронного виконавчого провадження: теоретичний та практичний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №2. С. 125-129.

72. Кравцова З.С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №2. С. 47-49.

73. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права: елементарний курс. 2-ге вид. Харків : ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.

74. Лавренова О. І. Адміністративно-правовий статус державної служби як центрального органу виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2014. 20 с.

75. Легеза Ю.О. Нормативно-правове забезпечення функціонування публічних інформаційних сервісів. Концептуальні засади розвитку вітчизняного адміністративного права та процесу: тенденції, перспективи, практика : колективна монографія. Є. Герасименко, П. Діхтієвський, Н. Задирака, Т. Коломоець, В. Клиничук [та ін.]; за заг. ред. П. Діхтієвського, В. Пашинського. Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2022. С. 482-502.

76. Легеза Ю.О. Розсуд судді адміністративного суду: поняття та класифікація. Правові новели. *Науковий юридичний журнал*. 2022. №18. С. 77-81.

77. Легеза Ю.О., Борисенко А.О. Процесуальний судовий розсуд у врегулюванні виборчих спорів: практика ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 831-834.

78. Литвин І. І. Адміністративно-правові засади діяльності навчальних закладів. *Юридичний науковий журнал*. 2016. №3. С. 99-103.

79. Люх В.В. Інструменти адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки держави. *Юридична наука*. №2. 2020. С. 237-247.

80. Мандичев Д.В. Поняття адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади. *Право і суспільство*. 2010. № 5. С. 117–121

81. Марченко В.М. Реалії та перспективи нотаріату України: розвиток всупереч війні. URL: <https://npu.ua/news/vilnus>

82. Марченко О. В. Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції: закордонний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 41. Т. 3. С. 84–89.

83. Марченко О. В. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 32. С. 259-268.

84. Марченко О. В. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 1 (183). С. 52–57.

85. Медяник В.А. Поняття та види інструментів адміністративного забезпечення державної соціальної політики. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 3. 2021. С. 44-48. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2021/12.pdf.
86. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 308 с.
87. Методологія оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямом «взаємодія з громадськістю». URL: <https://pumo.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/02/metodyka-oczinky-diyalnosti-organiv-vykonavchoyi-vlady-za-napryamom-vzayemodiya-z-gromadskistyuu.pdf>
88. МЗС відкриває доступ до автоматизованої процедури подачі документів для вчинення нотаріальних дій. Офіційний сайт МЗС України. 1 липня 2025 року. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-vidkrivaye-dostup-do-avtomatizovanoyi-sistemi-notarialnih-poslug>
89. Миколаєнко О.І., Миколаєнко О.М. Адміністративно-правовий статус як категорія адміністративного права. *Правова держава*. 2023. № 52 С.65-73.
90. Микульця І.І. Адміністративно-правовий статус органів юстиції України регіонального рівня. автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 2012. 22 с.
91. Михалюк С. Правотворчість як складова державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 1. С. 191–197
92. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
93. Мін'юст до кінця року планує реалізувати близько 20 проєктів з цифровізації. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3975655-do-kinca-roku-minust-planue-realizuvati-blizko-20-proektiv-z-cifrovizacii.html>

94. Гаєва Н.П. Щодо форм взаємодії органів державної влади з політичними партіями та громадськими організаціями: теоретико-правовий аспект. Конституційний полілог. 20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі. Збірка тез міжнародної науково-практичної конференції. Київ.: ВАІТЕ, 2016. С. 212-215
95. Надієнко О.І. Фраудаторні правочини у цивільному праві України: переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 237-239.
96. Недюха М. Правова політика України: новітні виміри. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4 (16). С. 38–45.
97. Нестеренко О. М. До проблеми визначення змісту державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2019. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/16_05_2019/pdf/29.pdf
98. Нотаріальна палата України. URL: <https://npu.ua>
99. Он-лайн будинок юстиції – зручний сервіс для кожного українця! URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/on-lajn-budynok-yustytsiyi-zruchnyj-servis-dlya-kozhnogo-ukrayintsya>
100. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи. Рада Європи. Вересень 2016. URL: <https://rm.coe.int/16806ff4a9>
101. Панова Н. С. Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2008. 24 с.
102. Петришина М. Загальна характеристика нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2010. № 4. С. 329-335.

103. Петков С.В., Добрянська Н.В., Бортняк К.В. Міністерство юстиції України, як суб'єкт правотворчої діяльності: стан, проблеми, перспективи . *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. №15. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-15-01-06>
104. Пилипів І. Пропало все. Як російські хакери зламали українські реєстри. 20 грудня 2024 року. Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/tehnologiji/propalo-vse-yak-rosiyski-hakeri-zlamali-ukrajinski-reyestri-801172>
105. Питання подання арбітражними керуючими обов'язкових відомостей (інформації): Наказ Міністерства юстиції України від 17.10.2019 № 3193/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1124-19#Text>
106. Плавич В. П. Феномен нормотворчості та його співвідношення із суміжними категоріями: правотворчість, законотворчість; правотворчий та законотворчий процеси. *Право і держава*. 2013. Вип. 62. С. 11–16
107. Плавич С. В. Окремі аспекти змісту правотворчих повноважень суб'єктів правотворчості. *Держава і право*. 2007. № 38. С. 109–116.
108. План роботи Міністерства юстиції України на 2023 рік «Заходи, спрямовані на досягнення цілей державної політики та основних завдань, визначених у Плані діяльності Мінюсту на 2022–2024 роки та Програмі діяльності Кабінету Міністрів України» : наказ Міністерства юстиції України від 01.03.2023 № 816/5 зі змінами. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2023/10/30/20231030173213-20.pdf>
109. Повідомлення про проведення публічного громадського обговорення на тему: «Відвертий діалог: результати діяльності Дисциплінарної комісії арбітражних керуючих за 2023 рік» 12.10.2023. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/12102023-povidomlennya-pro-provedennya-publichnogo-gromadskogo-obgovorennya-na-temu-vidvertiy-dialog-rezultati-diyalnosti-distsiplinarnoi-komisii-arbitrajnih-keruyuchih-za-2023-rik>

110. Політологія: підручник. О.В.Бабкіна (ред.). В.П.Горбатенко (ред.). 3-тє вид., перероб., доп. К. : Академія, 2006. 369 с.
111. Попов К.Л. Змішана модель примусового виконання рішень в Україні: проблеми ефективності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 21.02.2023 URL: http://lsej.org.ua/2_2023/55.pdf
112. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17.10.2018 р. у справі № 5028/16/2/2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77607634>
113. Правова освіта – гарантія захисту прав громадян. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/pravova-osvita-garantiya-zahystu-prav-gromadyan>
114. Предместніков О. Г. Адміністративно-правове регулювання організаційної структури Міністерства юстиції України. *Форум права*. 2016. № 5. С. 157–167. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_28.pdf.
115. Предместніков О. Г. Напрямки вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності системи органів юстиції України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Сер. Юридична*. 2016. № 15. С. 45–51.
116. Предместніков О. Г. Органи юстиції України: адміністративно-правові засади діяльності: монографія. за заг. ред. проф. І. В. Зозулі. Херсон: Айлант, 2017. 600 с.
117. Предместніков О. Завдання Міністерства юстиції України як основа як основа його правового статусу і діяльності. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 2/2(18). pp. 71-75.
118. Предместніков О. Повноваження Міністерства юстиції України у сфері державної правової політики: нормотворчість і правова експертиза. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4 (242). С. 56–61.
119. Предместніков О. Функції та повноваження Міністерства юстиції України. *Національний юридичний журнал теорія і практика*. 2016. № 4(20). С.79-83.

120. Прищепя І. О. Проблематика процедури прийняття правових актів управління . *Проблеми законності*. 2009. № 101. С. 209–215.

121. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року №2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

122. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

123. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

124. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань надання безоплатної правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-2022-п#Text>

125. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 480.

126. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1128 і від 21 грудня 2016 р. № 990: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 №1025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1025-2017-п#Text>

127. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 і від 3 березня 2022 р. № 187 : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2024 р. № 330 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2024-п#n2>

128. Про впорядкування відносин з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Наказ Міністерства юстиції України від 15.12.2015 № 2586/5. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1568-15

129. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 року № 2398-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>

130. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Указ Президента України від 03.10.1992 р. № 493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493/92#Text>

131. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 року № 1952-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>

132. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-п#Text>

133. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 року № 755-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

134. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL:zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19

135. Про деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів: Постанова Кабінету Міністрів України» від 05.04.2014 № 85. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85-2014-%D0%BF#n22>

136. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

137. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 року № 5492-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>

138. Про забезпечення належної організації діяльності державних нотаріальних контор: Наказ Міністерства юстиції України від 27.02.2009 № 363/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0363323-09#Text>

139. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п#Text>

140. Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 28.12.2006 № 111/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1378-06#Text>

141. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

142. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

143. Про затвердження Вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність): Наказ Міністерства юстиції України від 17.08.2020 № 2778/5. URL:zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-20

144. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері державної реєстрації: Наказ Міністерства юстиції України від 12.08.2016 року № 2473/5. URL:zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1127-16

145. Про затвердження інформаційних та технологічних карток адміністративних послуг з видачі, переоформлення, видачі дубліката та припинення дії свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого, що надаються Міністерством юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 02.03.2020 № 733/5 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS33225>

146. Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні : наказ Міністерства юстиції України від 24.12.2010 № 3290/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v3290323-10>.

147. Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта: постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-п#Text>

148. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження: Наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2010 № 2432/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16#Text>

149. Про затвердження Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності: Наказ Міністерства юстиції України від 23.03.2011 № 888/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11#Text>

150. Про затвердження Положення про державний нотаріальний архів: Наказ Міністерства юстиції України від 18.05.2009 № 870/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09#Text>

151. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text>

152. Про затвердження Положення про Дисциплінарну комісію арбітражних керуючих: Наказ Міністерства юстиції України від 25.09.2019 № 2993/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1068-19#Text>

153. Про затвердження Положення про Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції : Наказ Міністерства юстиції України від 09.01.2020 № 71/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0024-20#Text>

154. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>

155. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п#Text>

156. Про затвердження Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса: Наказ Міністерстві юстиції України від 22.03.2011 № 871/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0388-11#Text>

157. Про затвердження Положення про Спадковий реєстр: Наказ Міністерства юстиції України від 07.07.2011 № 1810/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text>

158. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян: постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2007 р. №1064. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1064-2007-п#Text>

159. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна: постанова Кабінету Міністрів України від 5 липня 2004 р. № 830. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п#Text>

160. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-п#Text>

161. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, доступу до нього та користування ним :Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359-2024-п#Text>

162. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру нотаріусів: Наказ Міністерства юстиції України від 13.10.2010 № 2501/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-10#Text>

163. Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю: Наказ Міністерства юстиції України від 11.07.2020 № 1043/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12#Text>

164. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України № 22.02.2012 № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

165. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: Наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2011 № 3306/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11#Text>

166. Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи: Наказ Міністерства юстиції України від 09.02.2016 № 359/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16#Text>

167. Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату: Наказ Міністерства юстиції України від 28.07.2011 № 1905/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11#Text>

168. Про затвердження Порядку збирання, узагальнення та розміщення на вебсайті Міністерства юстиції України статистичної інформації про процедури превентивної реструктуризації, банкрутства та неплатоспроможності фізичної особи: Наказ Міністерства юстиції України від 23.12.2024 № 3710/5. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1991-24

169. Про затвердження Порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих: Наказ Міністерства юстиції України від 06.12.2019 № 3928/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1228-19#Text>

170. Про затвердження Порядку здійснення контролю у сфері державної реєстрації : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2016 р. № 990. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-2016-п#Text>

171. Про затвердження Порядку здійснення правового моніторингу нормативно-правових актів, включених до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2024-п#Text>

172. Про затвердження Порядку здійснення правового моніторингу щодо підзаконних нормативно-правових актів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2024 року № 574. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-2024-п#Text>

173. Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1362. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1362-2011-п#Text>

174. Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 8. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-п

175. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF#Text>

176. Про затвердження Порядку моніторингу наукових результатів у захищених дисертаціях на здобуття ступеня або наукового ступеня у сфері права : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2024 року №152. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2024-п#Text>

177. Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Наказ Міністерства юстиції України від 05.05.2023 № 1692/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-23#n9>

178. Про затвердження Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до органів юстиції та проведення їх державної реєстрації: Наказ Міністра юстиції України від 12.04.2005 № 34/5 (у редакції від 26.03.2020 № 1207/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12.04.2005 № 381/10661). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05#Text>

179. Про затвердження Порядку проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства: Наказ Міністерства юстиції України від 10.09.2020 № 3105/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0872-20#Text>

180. Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства: Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014 № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#Text>

181. Про затвердження Порядку проведення спеціального моніторингу погашення заборгованості із заробітної плати підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, стосовно яких відкрито провадження у справі про банкрутство: Наказ Міністерства юстиції України від 06.03.2023 № 865/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0404-23#Text>

182. Про затвердження Порядку розгляду скарг у сфері державної реєстрації : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. №1128. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2015-п

183. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-п#Text>

184. Про затвердження Порядку формування та зберігання реєстраційних справ: Наказ Міністерства юстиції України від 18.11.2016 № 3267/5. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1499-16

185. Про затвердження Порядку функціонування автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність»: Наказ Міністерства юстиції України від 18.02.2020 № 594/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0186-20#n7>

186. Про затвердження Правил ведення діловодства та архіву арбітражного керуючого: Наказ Міністерства юстиції України від 10.01.2020 № 93/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0034-20#Text>

187. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства: Наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 № 3253/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10#Text>

188. Про затвердження примірних форм плану санації боржника у справі про банкрутство та плану реструктуризації боргів боржника у справі про неплатоспроможність: Наказ Міністерства юстиції України від 24.10.2019 № 3258/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1064-13>

189. Про затвердження Примірної номенклатури справ державного нотаріального архіву: Наказ Міністерства юстиції України від 21.12.2009 № 2513/5. URL: <https://iplex360.com.ua/npa.php?doc=1154.3045.0>

190. Про затвердження професійного стандарту «Арбітражний керуючий: Наказ Міністерства економіки України від 12.01.2022 № 95. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ME220042>

191. Про затвердження складу Громадської ради при Міністерстві юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 11 січня 2022 року. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/01/12/20220112111604-25.pdf>

192. Про затвердження Стандарту шрифтового оформлення тексту нормативно-правового акта, що використовується під час його розміщення на веб-сайтах суб'єктів правотворчої діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2024 р. № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1179-2024-п#Text>

193. Про затвердження структури та штатної чисельності працівників апарату Міністерства юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 20 грудня 2024 року № 3689/5. URL: <https://data.gov.ua/dataset/2472993c-4658-4c9d-8a7d-aaf3d6ac91b6>

194. Про затвердження типових форм плану превентивної реструктуризації для суб'єктів мікропідприємництва та суб'єктів малого підприємництва і договору з адміністратором превентивної реструктуризації: Наказ Міністерства юстиції України від 25.12.2024 № 3734/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2007-24#Text>

195. Про затвердження Типового порядку проведення публічного звіту керівника органу виконавчої влади: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 20.12.2016 № 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-17#Text>

196. Про затвердження форм заяв у справах про банкрутство (неплатоспроможність): Наказ Міністерства юстиції України від 07.02.2024 № 340/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0195-24#Text>

197. Про затвердження форми звітності № 1-нотаріат (річна) «Звіт про роботу державних та приватних нотаріусів: Наказ Міністерства юстиції України від 08.06.2011 № 1529/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1529323-11#Text>

198. Про затвердження Положення про Координаційний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 №504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2012-%D0%BF#n17>

199. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>

200. Про зупинення проведення перевірок діяльності арбітражних керуючих на термін дії воєнного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 07.06.2022 № 1155/7.

201. Про лобіювання: Закон України від 23 лютого 2024 року № 3606-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20

202. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента від 18.10.2001 № 992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>

203. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

204. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>

205. Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання: Наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2009 №2053/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09#Text>

206. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n8>

207. Міністерство юстиції України.
URL: <https://minjust.gov.ua/pages/mission> Про порядок подання арбітражними керуючими обов'язкових відомостей (інформації): Наказ Міністерства юстиції України від 18.02.2020 № 3/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0187-20#Text>
208. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
209. Про публічні консультації : Закон України від 20 червня 2024 року № 3841-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text>
210. Про реорганізацію міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції: Постановою Кабінету Міністрів України від 16.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-2022-%D0%BF#Text>
211. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15.12.1999 № 1572/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1572/99#Text>
212. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>
213. Про схвалення Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1013-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2017-p#Text>
214. Про функціонування Єдиного глосарія правових термінів : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2024 року №577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-2024-п#Text>
215. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
216. Провідник у світ демократії. «ВзаємоДія». URL: <https://e-democracy.diia.gov.ua>

217. Проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти.
URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34815.pdf>
218. Пряхін Є., Гумін О. М. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32–37.
219. Публічне адміністрування в Україні : навч. Посібник. В.Б. Дзюндзюк, Н.М. Мельтюхова, Н.В. Фоміцька ; за заг. ред. В.В. Корженка, Н.М. Мельтюхової. Х. : Магістр, 2011. 306 с.
220. РЕГЛАМЕНТ проведення публічного звіту за 2022 рік керівника Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) Тимофія ДУДІНА. URL: <https://just-dnipro.gov.ua/?category=1327>
221. Рішення Вищого антикорупційного суду від 09 квітня 2024 року у справі № 991/2657/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118327985>
222. Розпаченюк А. С. Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України в умовах цифровізації. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 8. С. 48–55.
223. Розсоха С. С. Методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо видачі права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Ч. 2. С. 63-67.
224. Розсоха С. С. Правовий статус Міністерства юстиції України як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 1(4(106)). С. 159–166
225. Розсоха С. С. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо видачі права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Том 4. С. 167-170.
226. Розсоха С.С. Правовий статус міністерства юстиції україни як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні. *Юридична наука*. 2020. №4 (106). Том 1. С. 159-166.

227. Сергієнко Н. А. Зміст та об'єкт правовідносин в системі органів державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 196–198. URL: http://lsej.org.ua/7_2021/51.pdf

228. Сергієнко Н. А. Норми права, які регулюють організацію та здійснення примусового виконання рішень в Україні, в системі законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 20–24. URL: http://lsej.org.ua/6_2021/6.pdf

229. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21-22. ст. 135 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

230. Сірант М. Механізми адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки: інструментальна основа. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”*. №3. 202. С. 158-165. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22532/27.pdf>

231. Сірко Б.П. Актуальні питання адміністративно-правового статусу місцевих органів виконавчої влади. *Приватне та публічне право*. 2024. № 1. С.80-85.

232. Скакун М. Посібник зі взаємодії з громадськістю для міністерств та інших ЦОВВ. URL: <https://www.prostir.ua/?library=posibnyk-zi-vzajemodiji-z-hromadskisty-dlya-ministerstv-ta-inshyh-tsovv>

233. Скрипнюк О., Федоренко В. Правотворчість Президента України та її нормопроєктне забезпечення : питання теорії і практики. *Право України*. 2011. № 2. С. 168–179.

234. Справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» (Заява № 40450/04) Страсбург, 15 жовтня 2009 року ОСТАТОЧНЕ 15/01/2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text

235. Статут Державного підприємства «Центр оцінки та інформації»: наказ Міністерства юстиції України від 16.08.2017 № 2612/5.

236. Статут ДП «НАІС» :наказ Міністерства юстиції України від 02.10.2015 № 1884/5. URL: <https://nais.gov.ua/files/general/imported/files/Statyt.pdf>

237. Статут Нотаріальної палати України, затверджений зїздом нотаріусів України (протокол №4 від 23 вересня 2016 року). URL: http://npu.in.ua/uploads/files/global/documents/statut_npu_vid_230916.pdf

238. Стефанчук М.М. Практика верховного суду як індикатор дефектів законодавства України про виконавче провадження. *Університетські наукові записки*. 2019. № 69-70. С. 49–59.

239. Тищенко В. Г. Адміністративно-правове регулювання взаємодії нотаріату з органами публічної влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 19с.

240. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 27.06.2014 р., ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

241. Урядова гаряча лінія 1545. URL: <https://ukc.gov.ua/portal>

242. Федчишин С. А. Дипломатична служба України: організаційно-правові засади: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2021. 511 с.

243. Хаустова М.Г. Вплив е-демократії на суспільний розвиток в Україні: теоретико-практичний підхід. *Право та інновації*. 2022. № 3 (39). С. 7-22.

244. Ховпун О. С. Адміністративно-правові засади здійснення медичної та фармацевтичної діяльності в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. Вип.3 № (91). С. 195-205

245. Центри безоплатної правничої допомоги. URL: <https://legalaids.gov.ua/tsentry>

246. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

247. Чемерис О. М. Теоретико-правові засади взаємодії органів влади і громадянськості при формуванні та реалізації державної політики. *Ефективність державного управління*. 2015. №(42). С. 39-51.
248. Шевченко Г. Проблеми нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворення. *Юридичний журнал*. 2008. № 3. С. 62–68.
249. Шоптенко С.С. Форми адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. №5. С. 9-95
250. Щербак С. В., Кожевнікова А. В. Інформаційні технології і виконавчий процес. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1, 2022. С. 117–121. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/27>
251. Ющик О. І. Законотворчість у системі правової нормотворчості. *Правова держава*. 2004. № 15. С. 31–43.
252. Якимець О. Правові засади використання науково-технічних засобів у цивільному процесі. URL: [https://www.naiau.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik//2002 2/](https://www.naiau.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik//2002%20/)
253. Baranenko D. V. Poniattia ta sutnist normotvorchoi diialnosti tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady. The concept and essence of the normative activity of central executive bodies. *Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*. 2020. 6. P.68-75
254. Brinkmann S. Unstructured and Semi-Structured Interviewing. In *The Oxford Handbook of Qualitative Research*. Oxford University Press, 2014. pp. 277-299.
255. Burmych and Others v. Ukraine. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-11722%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-11722%22]})
256. Muller E.Ch.M. The legal instruments of publicprivate partnerships : Thses de doctorat. E.Ch.M. Muller. URL: <http://scd-theses.u-strasbg.fr/1862/>.
257. Pohoryelova Z. O. Ponyattya zakonodavchoho protsesu ta yoho vidmezhuвання від sporidnennykh ponyat'. *Visnyk Zaporiz'koho yurydychnoho instytutu*. 2001. № 4. С. 63–72.

258. Que sont les actes administratifs unilatéraux. Vie publique. 2013.
URL: <http://www.vie-publique.fr/decouverteinstitutions/institutions/administration/action/voies-moyens-action/que-sont-actes-administratifsunilateraux.html>

259. Shpak YU. A. Metodolohichni pidkhody do vyznachennya ponyattya normotvorchosti orhaniv mistsevoho samovryaduvannya. Naukovyy visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. *Seriia yurydychna*. 2013. № 2. S. 145–152.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Ємельянова І.І. Нормотворчі адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 7(67). Р. 352–357. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.54>.
2. Ємельянова І.І. Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади: адміністративно-правовий зміст. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 402–406. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.1.56>.
3. Ємельянова І.І. Нормативно-правові засади діяльності Міністерства юстиції України: теоретико-методологічний підхід до розуміння. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 484–490. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.70>.
4. Ємельянова І.І. Нормативно-правове регулювання діяльності Міністерства юстиції України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1(83). С. 234–239. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.38>.
5. Ємельянова І.І. Поняття адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 617–620. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/149>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Ємельянова І.І. Умови ефективності та класифікація адміністративно-правових інструментів діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 371–376. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-87>.
2. Ємельянова І.І. Дозвільно-реєстраційні та контрольні адміністративно-правові інструменти діяльності Міністерства юстиції України. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 396–398. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-104>.
3. Ємельянова І.І. Ефективність адміністративно-правових інструментів взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 587–591. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-160>.

ДОДАТОК Б

||
¶
СТРУКТУРА ТА ШТАТНА ЧИСЕЛЬНІСТЬ
працівників апарату Міністерства юстиції України¶

№ з/п	Найменування підрозділів	Кільк. штат. один.
1.	Керівництво Міністерства	10
а	Перший заступник Міністра	1
а	Заступник Міністра	1
а	Заступник Міністра	1
а	Заступник Міністра	1
а	Заступник Міністра	1
а	Заступник Міністра	1
а	Заступник Міністра	1
а	Заступник Міністра з питань європейської інтеграції	1
а	Заступник Міністра з питань виконавчої служби	1
а	Заступник Міністра з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	1
а	Державний секретар Міністерства	1
2.	Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини	1
3.	Патронатна служба Міністра	9
4.	Департамент санкційної політики	34
а	Управління з виявлення та розшуку активів фізичних і юридичних осіб, щодо яких застосовані санкції	9
а	відділ з організації виявлення активів та визначення підстав застосування санкцій	4
а	відділ розшуку активів і взаємодії з органами виконавчої влади, державного контролю, місцевого самоврядування, правоохоронними органами та органами прокуратури	4
а	Управління моніторингу, аналізу і контролю	9
а	відділ аналітичного супроводження реалізації санкційної політики	4
а	організаційно-контрольний відділ	4
а	Управління забезпечення застосування санкцій	14
а	відділ процесуального супроводження	4
а	відділ з організації виконання рішень судів щодо застосування санкцій	4
а	відділ позовної діяльності	5
5.	Директорат правосуддя та кримінальної юстиції	56
а	Головне управління кримінальної юстиції	10
а	відділ з питань кримінального та кримінального процесуального законодавства	4
а	відділ з питань адміністративної відповідальності та антикорупційної експертизи	5
а	Головне управління національної безпеки та правоохоронної діяльності	9
а	відділ з питань національної безпеки	4
а	відділ з питань правоохоронної діяльності	4

№ п/п	Найменування підрозділів	Кільк. штат. один.
α	Головне управління з питань правосуддя	7α
α	відділ з питань судоустрою	3α
α	відділ з питань процесуального законодавства та правничої допомоги	3α
α	Головне управління нормативно-правового забезпечення судово-експертної діяльності	7α
α	відділ нормативно-правового забезпечення процесуальних засад судово-експертної діяльності	3α
α	відділ нормативно-правового забезпечення організаційних засад судово-експертної діяльності	3α
α	Головне управління нормативно-правового забезпечення банкрутства	7α
α	відділ законодавчого забезпечення банкрутства	3α
α	відділ нормативно-правового забезпечення виконання функцій державного органу з питань банкрутства	3α
α	Головне управління нормативно-правового забезпечення виконавчих проваджень	7α
α	відділ нормативно-правового забезпечення виконавчих проваджень	3α
α	відділ нормативно-правового забезпечення організації діяльності органів та осіб, що здійснюють примусове виконання рішень	3α
α	Експертна група з питань правосуддя та кримінальної юстиції	4α
α	Експертна група з питань суміжних з правосуддям правових інститутів	4α
6.α	Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції	22α
α	Експертна група з євроінтеграції та координації політик	6α
α	Експертна група координації донорської допомоги	4α
α	Експертна група із стратегічного та операційного планування	4α
α	Експертна група з прав людини	4α
α	державний експерт (в тому числі державний експерт зі стратегічного бюджетного планування)	3α
7.α	Директорат цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	10α
α	Експертна група з цифрового розвитку	5α
α	Експертна група з цифрових трансформацій та юридичного дизайну	4α
8.α	Департамент публічного права	95α
α	Управління конституційного та адміністративного законодавства	31α
α	відділ з питань діяльності органів виконавчої влади та правового забезпечення адміністративної процедури	8α
α	відділ з питань діяльності місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою	6α
α	відділ конституційного права та державного будівництва	5α
α	відділ з питань правового забезпечення державного управління	5α
α	відділ з питань прав людини	→ 6α
α	Управління соціального, трудового та гуманітарного законодавства	22α
α	відділ з питань соціального захисту	7α
α	відділ з питань праці	7α
α	відділ з питань гуманітарного законодавства та законодавства про інформацію	7α
α	Управління фінансового законодавства	29α
α	відділ з правового регулювання публічних закупівель	5α
α	відділ бюджетного законодавства	4α

№ з/п	Найменування підрозділів	Кільк. штат. один.
□	відділ податкового законодавства	5
□	відділ з правового регулювання фінансових послуг	5
□	відділ зовнішньоекономічного законодавства	4
□	відділ цін і ціноутворення	5
□	Управління нормативного забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України	12
□	відділ нормативного забезпечення діяльності органів і установ виконання покарань	5
□	відділ нормативного забезпечення у сфері пробації, ресурсного та медичного забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України	6
9. □	Департамент приватного права	74
□	Управління цивільного та комерційного права	28
□	відділ цивільного права	5
□	відділ сімейного та житлового права	4
□	відділ комерційного права	5
□	відділ транспортного права та містобудування	4
□	відділ енергетичного права та технічного регулювання	5
□	відділ корпоративного права	4
□	Управління земельного, аграрного, екологічного та ядерного права	17
□	відділ аграрного та земельного права	5
□	відділ законодавства з питань використання природних ресурсів	5
□	відділ з питань цивільного захисту, охорони довкілля, продовольчої та ядерної безпеки	6
□	Управління нормативно-правового забезпечення державної реєстрації	19
□	відділ з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно	4
□	відділ з питань державної реєстрації актів цивільного стану	4
□	відділ з питань забезпечення обтяжень рухомого майна	4
□	відділ з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців	6
□	Управління нормативно-правового забезпечення нотаріату	9
□	відділ нормативно-правового забезпечення нотаріату	4
□	відділ нормативно-правового регулювання суб'єктів первинного фінансового моніторингу та взаємодії з органами державної влади з питань нотаріату	4
10. □	Секретаріат Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини (на правах департаменту)	50
□	Управління представництва держави в міждержавних справах	13
□	відділ представництва держави у справах щодо тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь	4
□	відділ представництва держави у справах щодо тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей	4
□	відділ юридичного захисту від країни-агресора	4
□	Управління координації виконання рішень Європейського суду з прав людини та інформування Комітету міністрів Ради Європи	16
□	відділ інформування Комітету міністрів Ради Європи	5
□	відділ координації виконання рішень Європейського суду з прав людини	7
□	сектор перекладу	3

№ з/п	Найменування підрозділів	Кільк. штат. один.
α	Управління представництва держави в цивільних та кримінальних справах	13α
α	відділ представництва держави в цивільних справах	5α
α	відділ представництва держави в кримінальних справах	7α
α	Експертно-методичний відділ	7α
11.α	Департамент міжнародного права та представництва	62α
α	Управління правової експертизи міжнародних договорів та міжнародного співробітництва	12α
α	відділ правової експертизи міжнародних договорів	5α
α	відділ правового забезпечення міжнародного фінансово-економічного співробітництва	6α
α	Управління міжнародної правової допомоги	22α
α	відділ укладення міжнародних договорів про правову допомогу	5α
α	відділ міжнародної правової допомоги у цивільних справах	5α
α	відділ передачі засуджених осіб та виконання вироків	7α
α	відділ екстрадиції і правової допомоги	4α
α	Управління міжнародних спорів	17α
α	відділ міжнародного арбітражу	4α
α	відділ іноземних судів	4α
α	відділ досудового врегулювання	4α
α	відділ організаційно-правового забезпечення та міжвідомчої координації	4α
α	Управління відшкодування збитків, завданих збройною агресією	9α
α	відділ взаємодії з міжнародними та іноземними організаціями	4α
α	відділ взаємодії в рамках міжнародних механізмів відшкодування збитків, завданих збройною агресією на території України	4α
12.α	Департамент права Європейського Союзу	33α
α	Управління адаптації законодавства України до права Європейського Союзу з основ права Європейського Союзу та економічних питань	11α
α	відділ правової експертизи проєктів з основ права Європейського Союзу	5α
α	відділ правової експертизи проєктів з економічних питань	5α
α	Управління адаптації законодавства України до права Європейського Союзу з секторального розвитку	11α
α	відділ правової експертизи проєктів актів з питань аграрної політики та ринкового регулювання	5α
α	відділ правової експертизи проєктів актів з питань енергетики, довкілля, інфраструктури та цифровізації	5α
α	Управління координації адаптації законодавства України до права Європейського Союзу	10α
α	відділ правотворчого забезпечення адаптації законодавства України до права Європейського Союзу	5α
α	відділ моніторингу адаптації законодавства України до права Європейського Союзу	4α
13.α	Департамент державної реєстрації	61α
α	Управління обліку та контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації	27α
α	відділ камеральних перевірок у сфері державної реєстрації прав на нерухоме майно та бізнесу	9α

№ з/п	Найменування підрозділу	Кільк. штат. один.
α	відділ визначення професійної компетентності та організації підвищення кваліфікації державних реєстраторів	4α
α	відділ розгляду звернень та надання публічної інформації у сфері державної реєстрації	6α
α	відділ моніторингу у сфері державної реєстрації прав на нерухоме майно та бізнесу	5α
α	сектор судової роботи	2α
α	Управління у сфері державної реєстрації актів цивільного стану та проставлення апостиля	21α
α	відділ координації та контролю діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану	8α
α	відділ проставлення апостиля	8α
α	сектор надання міжнародної правової допомоги	4α
α	Управління державної реєстрації громадських формувань, розшуку активів та контролю з питань кінцевої бенефіціарної власності	12α
α	відділ державної реєстрації громадських формувань	6α
α	відділ розшуку активів та контролю з питань кінцевої бенефіціарної власності, деїмперіалізації та декомунізації	5α
14.α	Департамент нотаріату	25α
α	Відділ організаційного забезпечення і контролю у сфері нотаріату	8α
α	Відділ з питань фінансового моніторингу	6α
α	Відділ консульської легалізації та проставлення апостиля	5α
α	Відділ організації роботи Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату та аналітично-методичного забезпечення	5α
15.α	Офіс протидії рейдерству (на правах департаменту)	51α
α	Управління розгляду скарг у сфері державної реєстрації	23α
α	відділ розгляду скарг у сфері державної реєстрації нерухомого майна	14α
α	відділ розгляду скарг у сфері державної реєстрації бізнесу	8α
α	Управління забезпечення діяльності Колегії Міністерства юстиції України з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції	16α
α	відділ інформаційно-технічного забезпечення діяльності Колегії	4α
α	відділ документального та статистичного забезпечення	5α
α	відділ судової роботи	6α
α	Відділ роботи із зверненнями з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації нерухомого майна та бізнесу	6α
α	Відділ внутрішнього контролю та моніторингу	4α
16.α	Департамент державної виконавчої служби	79α
α	Відділ примусового виконання рішень	20α
α	Сектор обліку депозитних сум	2α
α	Відділ адміністрування	7α
α	Управління розгляду звернень та організації роботи	19α
α	відділ розгляду звернень громадян та надання публічної інформації	8α
α	відділ розгляду запитів і звернень народних депутатів, органів державної влади та юридичних осіб	10α

№ з/пк	Найменування підрозділу	Кільк- штат.один.
□	Управління контролю за діяльністю органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень	22
□	Відділ контролю за діяльністю органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень	15
□	Відділ аналітично-статистичного забезпечення та контролю за реалізацією арештованого майна	6
□	Відділ правового забезпечення	7
17.	Департамент експертного забезпечення правосуддя	22
□	Відділ організаційно-управлінського забезпечення діяльності НДУСЕ	6
□	Відділ науково-методичного забезпечення	4
□	Відділ розгляду звернень та надання публічної інформації	5
□	Відділ організації роботи Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції	6
18.	Департамент з питань судової роботи	45
□	Управління судового забезпечення держави	25
□	Відділ судового забезпечення Кабінету Міністрів України	12
□	сектор взаємодії з територіальними органами	3
□	Відділ регресної роботи	4
□	Відділ адміністрування та документообігу	5
□	Управління судово-претензійної роботи Міністерства юстиції України	18
□	Відділ судового забезпечення суміжних правових інституцій	6
□	Відділ судового забезпечення Міністерства юстиції України	6
□	Відділ позовної діяльності Міністерства юстиції України	5
19.	Департамент з питань банкрутства	18
□	Відділ контролю за діяльністю арбітражних керуючих та підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих	5
□	Відділ забезпечення участі у справах про банкрутство	4
□	Відділ аналітичної роботи та розгляду звернень	4
□	Відділ реєстрів та адміністрування	4
20.	Департамент реєстрації та систематизації правових актів	46
□	Управління державної реєстрації нормативно-правових актів	31
□	Відділ публічного права	9
□	Відділ з питань правосуддя та національної безпеки	8
□	Відділ приватного права	8
□	Відділ нормативно-методичного забезпечення, реєстрів та контролю	5
□	Управління систематизації законодавства	14
□	Відділ забезпечення доступу до публічної інформації	7
□	Відділ систематизації законодавства	6
21.	Управління міжнародного співробітництва	10
□	Відділ співробітництва з міжнародними організаціями	4
□	Відділ з питань організації діяльності Міжвідомчої комісії з питань верифікації відомостей щодо дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України	5
22.	Управління пенітенціарних інспекцій	13
□	Відділ пенітенціарного інспектування	6
□	Відділ організаційного забезпечення пенітенціарних інспекцій	6

№ з/п	Найменування підрозділу	Кільк. штат. один.
23.	Відділ по роботі з системою Державної кримінально-виконавчої служби України	7
	Сектор перевірки діяльності	2
24.	Відділ внутрішньої безпеки Державної кримінально-виконавчої служби України та органів юстиції	13
	Сектор здійснення системного аналізу та перевірки діяльності	4
25.	Сектор нормативно-правового забезпечення архівної справи	4
26.	Секретаріат Державного секретаря Міністерства (на правах управління)	17
	Відділ інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності апарату Міністерства	4
	Сектор організаційного забезпечення діяльності Державного секретаря Міністерства	2
	Відділ забезпечення діяльності керівництва Міністерства	8
	Сектор взаємодії з Верховною Радою України та органами державної влади	2
27.	Управління персоналу	46
	Відділ проходження служби в апараті	6
	Відділ організації добору персоналу	6
	Відділ розгляду звернень та аналітично-статистичної роботи	5
	Відділ по роботі з персоналом територіальних органів та установ юстиції	5
	Відділ організації та контролю діяльності територіальних органів з кадрових питань	4
	Сектор по роботі з персоналом підвідомчих органів	3
	Відділ професійної підготовки персоналу	6
	Відділ проходження служби в системі Державної кримінально-виконавчої служби України	6
	Відділ організаційно-штатної роботи в системі Державної кримінально-виконавчої служби України	4
28.	Бухгалтерська служба (на правах департаменту)	52
	Управління планування та фінансування видатків органів та установ юстиції	14
	Відділ планування та фінансування видатків органів виконавчої влади	6
	Відділ планування та фінансування видатків інших бюджетних програм	7
	Управління бухгалтерського обліку та звітності	22
	Відділ бухгалтерського обліку центрального апарату	7
	Відділ з оплати праці працівників апарату	7
	Відділ консолідованої звітності	5
	Сектор взаємодії з підвідомчими установами	2
	Управління планово-фінансової діяльності і соціально-трудових відносин кримінально-виконавчої служби та пробачії	14
	Відділ планово-фінансової діяльності	6
	Відділ соціально-трудових відносин	7
29.	Управління забезпечення та управління майном	30
	Відділ матеріально-технічного забезпечення системи органів юстиції	6
	Відділ забезпечення експлуатації адміністративних будинків	6
	Відділ транспортного забезпечення	10
	Відділ з управління об'єктами державної власності та критичної інфраструктури	7

№ з/п	Найменування підрозділу	Кільк. штат. один.
30.	Управління інформаційно-комунікаційних систем та кіберзахисту	16
а	Відділ забезпечення інформаційної безпеки та кіберзахисту	5
а	Відділ інформаційних технологій	5
а	Відділ забезпечення експлуатації електронних систем	5
31.	Управління забезпечення документообігу та контролю	53
а	Відділ організації приймання документів	6
а	Відділ реєстрації документів	6
а	Відділ організації документообігу	5
а	Відділ відправки документів	5
а	Сектор архівної справи	2
а	Відділ контролю	9
а	Відділ реєстрації та контролю за розглядом звернень громадян	6
а	Відділ організації та забезпечення прийому громадян	7
а	Відділ інформаційно-довідкового забезпечення	6
32.	Відділ протоколу	7
33.	Управління стратегічних комунікацій	9
а	Відділ інформаційної політики	4
а	Відділ прес-служби	4
34.	Управління внутрішнього аудиту	17
а	Відділ аудиту діяльності державних підприємств, установ, що належать до сфери управління Мін'юсту	4
а	Відділ аудиту діяльності органів і установ у системі кримінально-виконавчої служби та пробачії	4
а	Відділ аудиту апарату Міністерства юстиції України, міжрегіональних управлінь юстиції, навчальних закладів, що належать до сфери управління Мін'юсту	4
а	Відділ організації діяльності з внутрішнього аудиту	4
35.	Відділ режимно-секретної роботи	8
36.	Відділ державних закупівель та договірної роботи	7
а	Сектор договірної роботи	2
37.	Відділ по роботі з державними підприємствами	7
а	Сектор аналізу фінансових планів та звітності	2
38.	Відділ з питань запобігання та виявлення корупції	5
39.	Сектор з питань люстрації	3
40.	Сектор взаємодії з територіальними органами	2
41.	Сектор з питань мобілізаційної роботи	2
42.	Сектор з питань цивільного захисту	2
43.	Сектор з питань територіальної оборони	2
44.	Сектор з координації внутрішнього контролю	2
ВСЬОГО:		1137